

Antisemitismus, aneb jak vyučovat o holocaustu

Bc. Adam Hrdý

Diplomová práce
2009

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2008/2009

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Adam HRDÝ, DiS.**

Studijní program: **N 7507 Specializace v pedagogice**

Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Antisemitismus**

Zásady pro vypracování:

Zpracování teoretické části: vymezení pojmu, historie antisemitismu, nacistická ideologie, zpochybňování holocaustu, antisemitismus a rámcově vzdělávací program, prevence xenofobie a antisemitismu

Zpracování praktické části: na základě studia dokumentů, didaktických a metodických materiálů, rozhovorů s lektory Židovského muzea v Praze vytvoření modelových lekcí prevence antisemitismu pro základní a střední školy, jejich realizace, evaluace a případná korekce

Rozsah práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

JOHNSON, Paul. Dějiny židovského národa. 1. vyd. Brno : Rozmluvy, 1996. 845 s. ISBN 80-85336-31-6.

LIPSTADTOVÁ, Deborah E. Popírání holocaustu. 1. vyd. Praha : Paseka, 2001. 352 s. ISBN 80-7185-402-6.

SADEK, Vladimír, et al. Židé - dějiny a kultura. 4. vyd. Praha : Židovské muzeum, 2007. 160 s. ISBN 978-80-86889-59-7.

Vedoucí diplomové práce: **Mgr. Jan Zahradník**

Datum zadání diplomové práce: **17. února 2009**

Termín odevzdání diplomové práce: **15. května 2009**

Ve Zlíně dne 17. února 2009

prof. PhDr. Vlastimil Švec, CSc.
děkan

L.S.

Mgr. Soňa Vávrová, Ph.D.
vedoucí katedry

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ/DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové/bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová/bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k prezenčnímu nahlédnutí;
- na moji diplomovou/bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou/bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové/bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové/bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Ve Zlíně 13.5.2009

Adam Holý

¹⁾ zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydávajíc zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlédnutí veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odpirá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užit či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Diplomová práce „Antisemitismus, aneb jak vyučovat o holocaustu“ se zabývá historií antisemitismu, jeho vyvrcholením za 2. světové války a antisemitismem novodobým. Autor dále informuje o vzdělávacích programech pro pedagogy a žáky a zabývá se prevencí tohoto fenoménu na školách. V praktické části se zaměřuje na vytvoření modelových lekcí prevence antisemitismu pro základní a střední školy, jejich realizací, evalvací a korekcí.

Klíčová slova: Žid, antisemitismus, rasismus, nacionalismus, fašismus, xenofobie, předstudek, holocaust, multikultura

ABSTRACT

The master thesis „Anti-semitism or how to give lessons about holocaust“ discusses the history of anti-semitism, its culminating point during World War II and modern anti-semitism. The author also informs about training programmes for pedagogues and pupils and deals with the prevention of this phenomenon at schools. In the practical part, he focuses on the creation of model lessons of anti-semitism prevention for primary and secondary schools, their realization, evaluation and correction.

Keywords: Jew, anti-semitism, racism, nationalism, fascism, xenophobia, prejudice, holocaust, multi-culture

Touto cestou bych rád poděkoval vedoucímu mé diplomové práce Mgr. at. Mgr. Janu Zahradníkovi za cenné rady, připomínky a pomoc při zpracování mé práce.

Rovněž děkuji Jindřišce Hrdé a Anitě Hrdé za obětavost, trpělivost, podporu a pochopení, metodikům prevence na oslovených školách a lektorům Židovského muzea v Praze za ochotu a poskytnuté informace a materiály.

Práci věnuji svému, zatím nenarozenému synovi Jonášovi.

OBSAH

ÚVOD.....	10
1 TEORETICKÁ ČÁST	12
1 ANTISEMITISMUS	13
2 PŘEDSUDKY A ZAŽITÁ PŘEDPOJATOST VŮČI ŽIDŮM.....	15
2.1 VE STAROVĚKU	15
2.1.1 Starý zákon.....	15
2.1.2 Antické Řecko a Řím	16
2.2 VE STŘEDOVĚKU	17
2.2.1 Církevní a ekonomické důvody antijudaismu.....	17
2.2.2 Zřizování ghett	19
2.2.3 Nucená převýchova, omezování porodnosti, nucený křest	19
2.3 V POČÁTCÍCH NOVOVĚKU	20
2.3.1 Pogrom	20
2.3.2 Příčiny moderního antisemitismu.....	21
2.3.3 Období po 1. světové válce	22
2.4 CESTA K HOLOCAUSTU	22
2.4.1 Hitlerův vzestup	23
2.4.2 Norimberské zákony.....	23
2.4.3 Konečné řešení židovské otázky	24
2.4.4 Vyhlazovací tábory.....	25
2.4.5 Pochody smrti.....	26
2.4.6 Osobnosti holocaustu	27
2.5 V OBDOBÍ PO 2. SVĚTOVÉ VÁLCE	29
2.5.1 Boj o židovský stát	29
2.5.2 Norimberský proces	29
2.6 V SOUČASNOSTI.....	30
2.6.1 Popírání holocaustu	31
2.6.2 Legislativa České republiky	33
2.6.3 Extremistické skupiny	34
3 VZDĚLÁVACÍ PROGRAMY PRO PEDAGOGY A ŽÁKY.....	35
3.1 ČLOVĚK V TÍSNI.....	35
3.1.1 Vzdělávací programy	35
3.1.2 Informační programy.....	36
3.2 PAMÁTNÍK TEREZÍN	37
3.3 PROGRAM TVÁŘÍ V TVÁŘ HISTORII	38
3.4 TEREZÍNSKÁ INICIATIVA	38
3.5 VZDĚLÁVACÍ A KULTURNÍ CENTRUM ŽIDOVSKÉHO MUZEA V PRAZE.....	39
3.5.1 Programy pro základní a střední školy	39
3.5.2 Dílny na téma: Židovské svátky, životní cyklus a tradice.....	39
3.5.3 Dílny na téma: Antisemitismus a holocaust.....	40

3.5.4	Besedy s pamětníkem holocaustu ve školách.....	40
3.5.5	Putovní výstavy	41
4	PREVENCE ANTISEMITISMU NA ŠKOLÁCH.....	44
4.1	RÁMCOVĚ VZDĚLÁVACÍ PROGRAM	44
4.1.1	Osobnostní a sociální výchova	45
4.1.2	Výchova demokratického občana.....	45
4.1.3	Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech.....	46
4.1.4	Multikulturní výchova.....	46
4.2	MINIMÁLNÍ PREVENTIVNÍ PROGRAM.....	47
II	PRAKTICKÁ ČÁST	48
5	METODIKA PROGRAMU A ZPŮSOB REALIZACE.....	49
5.1	PŘÍPRAVA PROGRAMU	49
5.2	KONCEPCE PROGRAMU	50
5.3	CÍLOVÁ SKUPINA	51
5.4	ČASOVÉ MOŽNOSTI PROGRAMU	51
5.5	PROSTŘEDÍ A POMŮCKY.....	52
6	REALIZACE PROGRAMU	53
6.1	STANOVENÍ CÍLE, KTERÉHO CHCE LEKTOR DOCÍLIT.....	53
6.2	SAMOTNÁ REALIZACE.....	53
6.2.1	Představení sebe i programu	54
6.2.2	Zahajovací aktivita	55
6.2.3	Jednotlivé dílny: příprava.....	56
6.2.4	Jednotlivé dílny: prezentace	58
6.2.5	Jednotlivé dílny: shrnutí a diskuse	59
6.2.6	Úvod do druhého bloku.....	59
6.2.7	Aktivita: První dojem	60
6.2.8	Časová osa – novověk	61
6.2.9	Závěrečná aktivita a ukončení programu	63
6.3	EVALUACE PROGRAMU.....	64
7	ZKUŠENOSTI Z VLASTNÍ REALIZACE PROGRAMU.....	66
7.1	RADY PRO LEKTORA PROGRAMU	68
7.1.1	Když jedinci nespolupracují (vyrušují)	70
7.1.2	Role přítomného pedagoga v programu	71
7.1.3	Jak reagovat na zažité stereotypy vůči Židům.....	72
7.1.4	Doplňující aktivita.....	74
7.2	DALŠÍ ZDROJE INFORMACÍ	75
	ZÁVĚR	76
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	79
	SEZNAM PŘÍLOH.....	82

ÚVOD

Proměna dnešní evropské společnosti s sebou přináší důležitý požadavek, totiž seznámit nastupující generaci s rozmanitostí různých kultur, s jejich tradicemi, hodnotami a mnohdy pohnutou minulostí. To se týká celé oblasti našeho vzdělávání. Evropa byla vždy díky své barvitě historii a tradici propojena s kulturou člověka a s kultivací jeho chování a jednání. Národy a celé civilizace odjakživa spojovala právě kultura, řeč a náboženství. Jak tomu bude dnes, jaké globální změny a problémy můžeme očekávat, to jsou témata do diskuse. Leckdo by snad očekával, že antisemitismus je projevem minulým, fenoménem Evropy 20. století a vyvrcholil či byl ukončen holocaustem Židů za 2. světové války. A zatím stále častěji vidíme na televizní obrazovce projevy násilí, shromažďování neonacistů, extremistická hnutí s projevy antisemitských vášní.

Abychom odhalili příčiny těchto novodobých projevů nenávisti, které nelze podceňovat, bude nutné porozumět politickým a historickým událostem v Evropě, které ovlivnily její humánní a filozofický vývoj. To jsem viděl jako první předpoklad pro cíl mého projektu o antisemitismu, odhalení jeho historických příčin. Antisemitismus v Evropě není problém, který by náhle vyrostl bez návaznosti na historické události, veřejnému mínění a zakořeněných předsudcích.

Žáci a studenti v dnešních školách jsou zvyklí v různých interaktivních programech diskutovat současné sociální, ekonomické, právní či kulturní problémy. Dnes se hovoří o osobnostní a prosociální výchově, která jim to umožňuje. Přimět však mládež diskutovat na téma antisemitismus, vyučovat o holocaustu, to je velmi negativní, a proto i obtížné téma. Proto mým prvotním úkolem a předpokladem bylo shromáždit a nastudovat dostatečné množství literatury týkající se tohoto problému. Informace jsem získal také díky školení o antisemitismu a holocaustu na Vzdělávacím a kulturním centru Židovského muzea v Praze. Doplnil jsem si zde své vzdělání především o tom, že antisemitismus v Evropě má své konkrétní sociálně psychologické a filozofické pozadí. Dospěl jsem k přesvědčení, že je nutné se hlouběji seznámit s nacistickou ideologií a s jejími spoluvůrci.

Antisemitismus je velmi široký pojem, k němuž nelze přistupovat povrchně. Je s ním spojeno především šoa (plánované vyhlazování židovského obyvatelstva Evropy), genocida, která souvisela s konkrétním historickým obdobím, s dějinnými zvraty v Evropě, s politickým nacionalismem, krizí, s nezaměstnaností, s filozofií určitých osobností, s plá-

nem spásy Adolfa Hitlera. Antisemitismus jsem v teoretické části nastínil historicky, od doby starověku a středověku, od vzniku antijudaismu. Až tam bude nutno hledat příčiny zakořeněných předsudků.

Prvotním cílem diplomové práce bude shromáždit a utřídit veškerá fakta a informace do ucelených kapitol a objasnit příčiny vzniku antijudaismu a antisemitismu v uceleném historickém přehledu. Hlavním cílem mé práce tedy bude příprava uceleného materiálu o antisemitismu, který bychom mohli použít jednak teoreticky pro širokou veřejnost, tak i prakticky k doplnění prevence antisemitismu pro školy a školská zařízení.

V první části své práce se pokusím o historický nástin antisemitismu (antijudaismu). K pochopení příčin vzniku tohoto vleklého problému budu hledat jeho kořeny v historii, kdy se vytvářely předsudky a stereotypy vůči židovskému etniku. Dále se pokusím o stručný popis vrcholného antisemitismu v podobě holocaustu. V návazné fázi téže části podám přehled současné situace v podobě antisionismu, popírání holocaustu či existenci různých neonacistických skupin. Velkým přínosem pro mé sebevzdělávání ke zvolené problematice byl seminář, který jsem absolvoval přímo ve Vzdělávacím a kulturním centru Židovského muzea v Praze v září loňského roku. Díky němu zmapuji stávající projekty pro studenty i pedagogy, které dopomáhají vzdělávací a osvětové činnosti. Závěrem teoretické části podám stručný popis zakomponování prevence antisemitismu do školních osnov vzdělávacích a preventivních programů.

Jako učitel a současně metodik prevence základní školy vidím, že učit žáky např. o holocaustu není jednoduché, ba naopak velmi závazné. To předpokládá nejen zainteresovanost do problému prostřednictvím studia dokumentů, vzdělávání, ale následně také hledání nových motivací, jak žáky zaujmout. Jako další cíl si dávám sestavení modelového programu k prevenci antisemitismu, zaměřený na cílovou skupinu žáků posledních ročníků základních škol a studentů prvních ročníků škol středních (gymnází a učilišť). Program by měl být sestaven tak, aby byl použitelný pro široké spektrum pedagogických pracovníků z řad učitelů, metodiků prevence, pracovníků preventivních center apod. Vytvořený projekt následně zrealizuji ve školských zařízeních tak, aby byla věrohodnost a funkčnost této práce zajištěna. Po následné evaluaci a případné korekci předám budoucím lektorům své zkušenosti jak z přípravy programu, tak z realizace samotné.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 ANTISEMITISMUS

Pod pojmem **antisemitismus** si většinou lidé obecně představí pouze nepřátelství vůči Židům. Na úvod mé práce tedy pokládám za důležité přesně definovat antisemitismus a s ním související pojmy použité v mé práci prostřednictvím vybrané literatury.

Slovem antisemitismus označujeme takové postoje a projevy, které představují rasovou, národnostní a náboženskou nesnášenlivost či nenávist vůči Židům. V doslovném překladu slova antisemitismus dojdeme k odporu („anti“) vůči Semitům, což se vztahuje také na Araby a další národy. Termín je tedy vnitřně rozporný s nejčastějším využitím slova ve smyslu „protižidovství“. I když je tradice antisemitského jednání mnohem starší, poprvé toto slovo užil ve své knize roku 1879 německý protižidovský aktivista Wilhelm Marr. Do té doby byl spíše vžit pojem antijudaismus vycházející hlavně z rozporů mezi křesťanstvím (islámem) a judaismem (Pavlát, 2007).

Malátová (2004, str. 44) v Ottově encyklopedii popisuje antisemitismus jako moderní podobu protižidovské nenávisti. „Z náboženského hlediska vychází z teologické roztržky judaismu a křesťanství a z pojmu vyvolenosti židovského národa. Z ekonomického hlediska z představy bohatého Žida těžícího z práce ostatních. Psychologický aspekt vychází z nenávisti a nevraživosti na úspěchy Židů v určitých povoláních (lékaři, advokáti, novináři, umělci), s čímž souvisí i představa o světovém židovském spiknutí.“

S návazným pohledem se setkáme u Pavlicové (1994, str. 21), která antisemitismus rozebírá ze sociologického hlediska: „Neochota Židů zařadit se do hostitelské společnosti je činí provokativně viditelnými; vysvětlení jakéhokoli sociálního nebo ekonomického problému, který se ve společnosti vyskytne, často vede k hledání obětího beránka, který má být údajnou příčinou, který je vinen.“

Pro potřeby mé práce bych z výše uvedeného definoval antisemitismus obecněji, jako: postoje (projevy) rasové, národnostní či náboženské nesnášenlivosti (nenávisti) vůči Židům. Podle mého, je tady třeba také přesně vymezit židovský národ. Dle Malé ilustrované encyklopedie (Barták, a kol., 1999, str. 1208) jsou **Židé** „potomci izraelských kmenů, obyvatelů starověké Palestiny, kam přišli z Arabského poloostrova, vyznavači judaismu.“ Jedná se tedy o národ s tisíciletou kulturní tradicí, vyznávající monoteistické náboženství.

Považuji za vhodné vydefinovat také další pojmy, související s tematikou. Zahradníková ve své publikaci Neztratit víru v člověka (2007, str. 113) popisuje antisemitské ide-

ologie, jako **fašismus** slovy: „pravicová totalitní ideologie hlásající extrémní nacionalismus a rasismus, neuznává demokratické zřízení. Vznikl v Itálii ve dvacátých letech 20. století, kde se později dostal k moci vůdce fašistické strany Benito Mussolini.“ **Nacismus** (česky zvaný národní socialismus) je dle stejné autorky (2007, str. 115): „totalitní ideologie propagovaná Adolfem Hitlerem a německou diktaturou prostřednictvím NSDAP v letech 1933-1945.“ Jedná se o kombinaci socialismu, nacionalismu, **pangermanismu** (snaha o sjednocení všech Němců), fašismu a rasismu. S nacismem tedy úzce souvisí **nacionalismus**, který Linhart (2004, str. 257) považuje za „politický směr a ideologii vycházející z přesvědčení o výjimečnosti a zpravidla i nadřazenosti vlastního národa.“ Stejný autor také popisuje termín **rasizmus** (2004, str. 315) jako: „názor o nerovnosti, nadřazenosti ras.“

Pojem **holocaust**, který řecky znamená „zápalnou obět“, se dle Zahradníkové (2007, str. 114) „vžil jako označení pro nacistické masové vyvražďování Židů a jiných skupin s cílem úplně evropské Židovstvo vyhladit... Synonymem je hebrejské slovo šoa (vše překonávající zkáza).“ Ve stejné publikaci (2007, str. 114) lze nalézt též definici **ghetta**: „ve středověku oddělená, ohraničená městská čtvrť, kde žili Židé... Ghetta byla zřizována za druhé světové války Němci pro separaci židovského obyvatelstva před deportací do koncentračních a vyhlazovacích táborů. Životní podmínky zde byly velice těžké: nedostatek stravy, přelidněnost, epidemie, jejichž důsledkem byla vysoká úmrtnost.“

Dále je, dle mého názoru, důležité definovat typy lidských pohnutek, které mohou vést k utváření antisemitismu. V Malé ilustrované encyklopedii (Barták, a kol., 1999, str. 1173) se lze setkat s termínem **xenofobie**, který pochází z řeckého slova xenos a znamená „cizinec“. Jedná se o „odpor, chorobný strach až nenávist vůči cizincům a všemu cizímu.“ Kolektiv autorů v této knize (1999, str. 834) také definuje pojem **předsudek**. Jde o: „negativní postoj k osobám, skupinám, idejím, národům, rasám ap., opírající se např. o pověry, zjednodušené primitivní názory, stereotypy. Nositelé předsudků obvykle odmítají racionální argumenty a fakta zpochybňující jejich názory.“ Podobný význam jako předsudek má termín **stereotyp**, který Linhart (2004, str. 351) definuje jako: „jednotvárný, ustálený, navykklý vzorec chování a myšlení.“ Oproti předsudkům je tedy stereotyp složitěji vyvratitelný. V rozporu s těmito pojmy je **multikultura**, kterou stejný autor popisuje jako koexistenci různých sociokulturních a minoritních skupin, které spolu vytvářejí souhrn hmotných a duchovních hodnot.

2 PŘEDSUDKY A ZAŽITÁ PŘEDPOJATOST VŮČI ŽIDŮM

Projevy antisemitismu jsou provázány s celými dějinami lidstva. Předpojatostí vůči Židům jako náboženské a etnické skupině se podrobněji zabývám v následném historickém nástinu antisemitismu, kde hledám a odkrývám kořeny předsudků a souvislosti tohoto fenoménu.

2.1 Ve starověku

V Atlase univerzálních dějin židovského národa (Barnavi, 1995) se dočteme o zotročení „národa Jakobova“ faraony v Egyptě. Izraelskému národu se zde dařilo, byl velice početný a zdatný. Ze strachu z možného převzetí moci Izraelských, či postavení vůči faraonovi se králové rozhodli zacházet s potomky Jakoba po svém. Snažili se tento národ unavit prací a surovostí. Židé stavěli faraónovi města, vyráběli cihly a obdělávali půdu na polích. Přitom se však nadále množili a rozmáhali po celé zemi. Došlo tedy k surovějšímu jednání.

V knize Genesis Starého zákona (Bible, Ex 1,1-22) poroučí egyptský král porodním bábám: „Když budete pomáhat Hebrejkám při porodu a při slehnutí zjistíte, že to je syn, usmrťte jej; bude-li to dcera, ať si je naživu... Každého syna, který se jim [Židům] narodí, hod'te do Nilu; každou dceru nechte naživu.“ Díky stupňujícímu se útlaku faraonů vůči Židům se tento národ rozhodl Egypt opustit a vydal se na dlouhý pochod za svobodou.

2.1.1 Starý zákon

Antipatie vůči Židům lze nalézt také ve Starém zákoně Bible v knize Ester (Bible, Est 3,8-13): „Tu řekl Haman králi Achašveróšovi (perský král Xerxes, pozn. aut.): Je tu jakýsi lid, roztroušený a oddělený mezi národy po všech krajinách tvého království. Jejich zákony jsou odchylné od zákonů všech národů a zákony královskými se neřídí. Král z toho nemá žádný prospěch, když je trpí. Uzná-li král za vhodné, nechť dá písemný příkaz, aby byli zahubeni... Dopisy byly poslány po rychlých poslech do všech králových krajin, aby vyhladili, povraždili a zahubili všechny židy od mládence po starce, děti i ženy, v jednom dni... a kořist po nich [Židech] aby si vzali jako lup.“ Nakonec se tak, nutno dodat, nestalo. Královna Ester se za Židy postavila a hrozbu odvrátila.

O dalším negativním vztahu národa k Židům, přesněji o dostavbu „Božího domu“ v Jeruzalémě, se můžeme dočíst v knize Ezdriáš (Bible, Ezd 4,12-16), kde píší otroci svému

králi Artaxerxesovi: „Známo buď králi, že židé, kteří odešli od tebe, přišli sem do Jeruzaléma a stavějí toto odbojné a protivící se město. Chtějí dokončit hradby, už spojují základy. Nuže, známo buď králi, bude-li toto město vystavěno a jeho hradby dokončeny, že už nebudou odvádět daně, dávky z úrod ani jiné poplatky, takže královská pokladna utrpí škodu... to město [Jeruzalém] je odbojné a působilo škody králům i krajům. Odedávna v něm docházelo ke vzpourám. Proto bylo to město zpuštěno“.

Z výše uvedeného je patrné, že antipatie vůči židovskému národu (oprávněná i neoprávněná) zde byla již od nepaměti. V následné části se budu snažit uvést, dle mého názoru, antipatii neoprávněnou, tedy plošné potlačování Židů jako celku.

2.1.2 Antické Řecko a Řím

Jak se lze dočíst v knize Židé, dějiny a kultura (Pavlát, 2007), první formy antisemitismu v antice pramenily především z neporozumění židovským náboženským tradicím a zvykům. Například víra v jediného Boha (monoteismus), či slavení soboty jako šabatu, hlavního židovského svátku. Židé v tento den měli zakázáno cokoli dělat, odpočívali a snažili se oddělit od světských starostí. Věnovali čas modlitbě, studiu Tóry, vzdělávání, návštěvě synagogy a také své rodině. Od okolního světa byl šabat chápán jako projev židovské lenosti a spolu s ostatními zvyky a tradicemi se vyčleňoval z celého antického náboženského systému.

Protižidovské tendence ve starém Římě a Řecku měly zprvu spíše charakter pomluv. V Řecku se například tvrdilo, že Židé vykrmují řecké hochy, aby je pak ve svém chrámu obětovali Bohu. Tradovalo se, že se Židé modlí k oslům a vepřům. Panovalo zde také přesvědčení, že jsou Židé nakaženi leprou, a proto by se jim měl každý raději vyhýbat. Kvůli tomuto malomocenství prý také tento národ vyhnali Egypťané ze své země.

Židovský národ nebyl jediný, který byl ve starověku dlouhodobě pomlouván, ale díky odmítnutí splynout s okolím a zřít se tak své víry, se trvale vyčleňoval z lidského společenství. Když se k výše uvedenému přidala ještě osudová porážka s Římem (roku 73 respektive 135 n. l.), někteří jejich odpůrci z toho vyvodili to, že sám Bůh Židy nenávidí, zavrhl je a uvalil na ně věčný trest v podobě vyhnanství (Pavlát, 2007).

2.2 Ve středověku

Na výše zmíněné předsudky navázalo plynule středověké období spolu s křesťanstvím. Křesťanský antisemitismus se zformoval dále také kolem sporů o významu mesiáše, kterému, na rozdíl od křesťanů, Židé nepřisuzovali božské otcovství. Církevní antijudaismus, patrný více než půldruhého tisíciletí, sehrál v historii persekuce Židů osudovou a zásadní roli.

2.2.1 Církevní a ekonomické důvody antijudaismu

Podle církve židovskou náboženskou tradici a poslání Izraele plně nahradilo křesťanství a tím se stalo jedinou pravou dědičkou a nositelkou původního biblického poselství. Pokud Židé odmítali křest a boží slovo vykládali dle odkazů svých otců (židovský antichristianismus, pozn. aut.), považovala to církev za projev nepřátelský a mnohdy i za zosobněné působení zla. Židé tak byli postupně nazýváni „služebníky satana“, „zapřísáhlí odpůrci Boha“ či „vrazi Krista“ (In Spouta, 1999).

Edikt milánský (z roku 313) přinesl křesťanství neomezenou náboženskou svobodu v celé Římské říši. I když mezi duchovními vůdci panoval spíše smírnější postoj vůči Židům, někteří vysocí církevní otcové patřili k zapřísáhlým odpůrcům (např. Zlatoústý, Tertulian, Origenes, Augustin). Tito otcové označovali Židy za zlo a přirovnávali je ke zvířatům. Často byli srovnáváni ke hmyzu, který saje krev, vyvolává infekci a je dobré ho bez výčitek zašlápnout. Za císaře Konstantina byly pod trestem smrti trestány přestupy na židovství. Císař Theodosius II. (roku 438) přirovnal Židy k nakažlivé nemoci. Justiniánův kodex (z roku 534) zahrnoval zákaz Židů působit ve veřejných úřadech. Židé nesměli stavět nové synagogy, byl zakázán pohlavní styk mezi Židy a křesťany (Pavlát, 2007).

Dle stejného autora se jistého ulehčení Židé dočkali za vlády Karla Velikého (8. – 9. století) a posléze za muslimské nadvlády, kdy se směli věnovat obchodní činnosti. Naopak vystupňování protizidovské nálady nastalo v souvislosti s křižáckými výpravami, k nimž vyzval papež Urban II.

Křižáci zmasakrovali v Německu a posléze i v pražském židovském osídlení tisíce Židů. Tři nejznámější křižové výpravy (roku 1096, 1099 a 1190) vedené „v Kristově jménu“ měli za cíl osvobodit Svatou zemi od muslimů. Při svém pochodu páchaly netrpělivé armády ukrutnosti vůči Židům. Dle Browna (2001, str. 118-119) je doložen případ: „kdy

křížáci podpálili synagogu a za zpěvu písně „Kriste, Tebe chválíme“ pochodovali kolem dokola, zatímco uvnitř hořeli Židé... Takovéto zacházení bylo považováno za odpovídající trest pro „kristovrahy“, tedy ty, kdo ukřižovali Ježíše.“

„Pozadu“ však nezůstali ani, do té doby, umírněnější muslimové, kteří v roce 1037 zavraždili v marockém Fezu 6 tisíc a posléze v Granadě 5 tisíc židovských obyvatel.

IV. lateránský koncil (roku 1215) zformuloval protižidovské zákonodárství v Evropě. Mimo jiné Židům nařídil nosit vnější znamení, žít odděleně od ostatních obyvatel a omezení vykonávání některých řemesel, a to pouze pro vlastní potřebu. Židé také mohli vykonávat peněžní obchod, který považovala církev za neslučitelný s duchem křesťanství. Mohli tedy půjčovat na úrok, neboli „lichvařit“, což byla mnohdy jediná povolená forma obživy. V této činnosti tak neměli téměř žádnou konkurenci. Za další „typicky židovské“ povolání bylo považováno shromažďování obnošeného šatstva neboli veteš. Slovo veteš se v jazyce jidiš řekne šmates a dodnes se užívá pojem „mám šmates“ u lidí, kteří se zabývají módou (Spiegel, 2007).

Od počátků středověku Židé náleželi panovníkovi jako jeho majetek. Byli doslova „otroky a vězni Římské říše“. Židé tak museli odvádět daleko vyšší daně, mezi kterými nechyběly daně mimořádné a daně tzv. „zvláštní pomoci“ při válečných a jiných pohromách. Jak ve své práci uvádí Jan Keller (2003, str. 53): „Panovník měl tradičně právo získávat od svých poddaných peněžní podporu, když pořádal svatbu v rodině, dále pokud upadl do zajetí a bylo třeba ho vykoupit a konečně chystal-li se na válečnou výpravu. Tyto příspěvky stačily ještě tak v dobách, kdy vojenské výpravy byly jen epizodické a relativně málo nákladné. I tehdy však byl král nucen zvyšovat své příjmy jinými způsoby. Vedle snižování hodnoty mince a pronásledování Židů sahal čas od času k inscenování procesů, na které dopláceli jeho bohatí věřitelé.“ K boku prvotních důvodů náboženských se tak za druhý význačný zdroj antisemitského smýšlení připojily důvody ekonomické.

K přímým protižidovským násilnostem také posloužily tři hlavní středověké lži. Šlo o obvinění ze znesvěcení hostie, která vedla k řadě zinscenovaných procesů provázených mučením, popravami a útokům proti celým židovským čtvrtím v Bruselu, německém Deggendorfu, rakouské Pulkavě, v Čechách v Kouřimi. Židé byli dále obviněni z rituálních vražd, kdy si měli opatřovat křesťanskou krev jako lék na vlastní neduhy. Díky těmto pomluvám bylo v Praze (roku 1336) upáleno několik desítek Židů. V průběhu středověku se

často objevovala i další pověra, která měla za následek tisíce mrtvých nevinných lidí. Židé byli obviněni z šíření nemocí, z otravy vody ve studnách a pramenech, což ve 14. století odůvodnilo vymření celé čtvrtiny Evropy na morovou epidemii (Pavlát, 2007).

2.2.2 Zřizování ghett

Jedna z nejvýraznějších protižidovských diskriminačních opatření vůči Židům byla povinnost žít odděleně od ostatních lidí. Segregace Židů sahá již do 4. století, ale uzákoněna byla výslovně na III. (roku 1179) a IV. (roku 1215) lateránském koncilu. Konečný výraz v podobě uzavřeného ghetta dostalo toto oddělování až v 16. století. Systém ghett se v téměř celé Evropě uchoval až do 19. století. Bez ohledu na rostoucí populaci zůstávala ghetta stále stejná, což vedlo k obrovskému přelidnění. Požáry i nemoci se zde projevovaly oproti ostatním částem města v mnohem větší intenzitě a destrukci (Pavlát, 2007).

2.2.3 Nucená převýchova, omezování porodnosti, nucený křest

Součástí misijního křesťanského působení mezi Židy bylo pálení židovských náboženských knih a násilné obracení Židů na křesťanství. Další formou diskriminace Židů ve středověku se stalo násilné omezování porodnosti a odebírání židovských dětí na trvalou převýchovu do křesťanských rodin. Vrcholem těchto opatření se stal tzv. familiantský zákon (z roku 1726), který vyhlásil Karel VI., otec Marie Terezie. V Čechách a na Moravě se tak mohl oženit z židovské rodiny pouze nejstarší syn a ostatní zůstali bez potomků, případně museli opustit zemi. Počet židovských rodin byl v Českých zemích přesně určen zákonem.

Vyhnání ze země patřilo mezi tresty nejtěžší. Roku 1290 byli vypovězeni Židé na 400 let z Anglie. Ve 14. století pak museli Židé také opustit Francii. Podobné odsuny židovského národa panovaly v Rakousku, Německu, Rusku, Španělsku a Portugalsku. V našich zemích nesměli více než 400 let vstoupit do měst Brna, Olomouce, Znojma, Uničova, Jihlavy a Uherského Hradiště. Vyhnat všechny Židy z Českých zemí se snažil (neúspěšně) také Ferdinand I. a Marie Terezie (Pavlát, 2007).

Vztah k Židům se nezměnil ani s počátky novověku a příchodem reformace. Nové učení Martina Luthera v Německu přineslo naopak nové prvky antijudaismu. Luther měl v plánu pálit synagogy a ničit židovská obydlí. Nakonec se obrátil na „vlastníky“ Židů, na vládce se slovy (Pavlát, 2007, str. 88): „Pokud vám má rada nevyhovuje, najděte něco lep-

šího, abyste vy a my všichni byli osvobozeni od nesnesitelného, ďábelského břemene – Židů.“ V Německu Lutherovo protižidovské učení nejvíce ovlivnilo evangelickou církev. Svě renesance se však, do jisté míry, dočkalo až v období nacismu.

2.3 V počátcích novověku

Devatenácté století bylo stoletím plného protikladů. Církev při vzniku nových národních států ztrácela svou dosavadní moc a tradiční, nábožensky zdůvodňovaný antijudaismus si musel hledat novou cestu.

V roce 1879 ve své knize „Cesta k vítězství germánství nad židovstvím“ použil Wilhelm Marr poprvé nové slovo „antisemitismus“. Prohlašoval, že Židé nejsou „jiní“ vzhledem ke svému náboženství, ale kvůli své rase. Kniha se stala brzy velmi populární, podloženou a racionální literaturou. Již o dva roky později se začal považovat fyziognomický „typ“ Žida za nebezpečný pro německý národ. Marra cituje ve svém díle Spiegel (2007, str. 100-101): „Genotyp Žida je tak dominantní, že se při smíšení s německým genotypem v každém případě prosadí.“ Marr později v Německu založil Antisemitskou ligu, která otevřeně bojovala proti hrozbě Německa a prosazovala násilný odsun Židů.

Všechny tyto formy židovské fobie směřovaly proti samotné židovské existenci (oslabení, poškození nebo zničení). Takovéto označení pro náhlé výbuchy teroru, plenění, mučení, znásilňování a vraždění vůči některým skupinám obyvatelstva z národnostních, náboženských nebo rasových důvodů označuje Linhart (2003) jedním slovem: Pogrom.

2.3.1 Pogrom

Sám výraz „pogrom“ pochází z ruštiny a znamená „bouře“. A právě Rusko spolu s Ukrajinou proslulo nesmírně tvrdými protižidovskými útoky. Již v polovině 17. století vyvraždili kozáci Bohdana Chmelnického na 100 tisíc židovských obyvatel v Polsku, Litvě a Bělorusku. O více jak 200 let později vedla další vlna pogromu 2 milióny Židů k emigraci do Spojených států (rok 1881). S podporou úřadů tak přišla pogromistická kampaň, jako reakce na zavraždění cara Alexandra II. Dalších 60 tisíc obětí z řad židovského lidu pak přinesla občanská válka v Rusku a na Ukrajině v letech 1917 až 1921 (Barnavi, 1995).

Dle Browna (2001) došlo mezi křesťany z římskokatolické a pravoslavné církve ve střední, potažmo východní Evropě mezi lety 1880 až 1945 k více případům obvinění Židů z rituálních vražd než během celého středověku.

Počátkem 20. století v Rusku proběhlo několik stovek pogromů dalších, v souvislosti s revolučními protimonarchistickými pokusy. Asi nejrozšířenějším dílem protižidovské nenávisti na východě se staly tzv. „Protokoly síónských mudrců“ (knižně vydané roku 1905), které obvinily ruské Židy z organizování revolučního převratu a přípravy židovské nadvlády. I když se později tyto pamflety jasně zpochybnily, ve své době byly nejrozšířenějším dílem protižidovské nenávisti v Evropě přímo vedoucím k řadě pogromů. Po nástupu Hitlera k moci (roku 1933) se tyto protokoly dokonce staly povinnou školní četbou a není proto pochyb, že svou měrou přispěly k masovému vyvražďování Židů za 2. světové války (Spiegel, 2007, Pavlát, 2007).

2.3.2 Příčiny moderního antisemitismu

V 19. století se zdálo, že židovský problém lze vyřešit asimilací, zrovnoprávněním. Židé byli konečně nábožensky, hospodářsky a sociálně zrovnoprávněni. V roce 1848 byla oficiálně habsburskou monarchií zrušena ghetta. Doba francouzské revoluce, vláda Josefa II. i doba osvícenství přinesla Židům řadu úlev.

V roce 1867 je schválena ústava, kde již mají Židé stejná práva, mohou studovat i na vysokých školách, zapojit se do kulturního a politického života. Tato emancipace do evropské společnosti předpokládala postupný zánik protižidovských předsudků, zrovnoprávnění. Vždyť Židé zde žili celá staletí, hovořili společným jazykem. Rovnoprávnost a rovnostářství začal např. prosazovat Karel Marx. To však přineslo nové problémy. Židé nežili v ghettech, začali být vidět. Vzrůstající přítomnost Židů a jejich rychlý společenský vzestup, přítomnost ve svobodných povoláních, v tisku, v umění a ve světě financí vyvolávala prudké reakce. Jako lékaři, právníci, živnostníci, spisovatelé, filosofové, učitelé, obchodníci a bankéři začali být konkurenceschopní, tedy opět „nebezpeční“. I když židovská menšina tvořila 0,3-1% evropské společnosti, byla líčena jako tajemná manipulující síla, která dosáhne vlády nad všemi národy. Období vypjatého antisemitismu se tedy znovu objevilo ke konci 19. století. Zde už ale šlo o problém antisemitismu protikapitalistického (Barnavi, 1995).

2.3.3 Období po 1. světové válce

Dalo by se říci, že období po 1. světové válce bylo obdobím klidu, naděje, hospodářské prosperity a vzniku demokratických vlád. Toto období zajištění stability a míru skončilo v říjnu 1929 velkým ekonomickým krachem. Došlo ke zhroucení světových ekonomik, ke zklamání a nedůvěře nad západní civilizací a hodnotami osvícenství. To vše přispělo ke vzniku extrémistických ideologií a nahrazování demokratických systémů diktaturami a totalitními režimy. Svět se začal radikalizovat.

Toto období přineslo zvýšení počtu násilí a občanských válek, tak jako posílení rasistických a nacionalistických skupin a pronásledování menšin. Počátkem 30. let ve střední a východní Evropě, kde židovská komunita byla nejčetnější, docházelo k postupnému vyloučení Židů z většiny ekonomických a veřejných činností a autoritativních pozic. Celá města se začala opět doslovně „očisťovat“ od Židů.

Již v průběhu 30. let se toto počínání změnilo v davové šílenství téměř v celé Evropě. V Polsku řádily pogromy, plenění a masakry. V Rumunsku byly přijaty rasové zákony, byly znárodňovány židovské průmyslové podniky a lékaři a právníci vyloučili ze svých řad své židovské kolegy. Podobně tomu tak bylo také v baltských zemích, Maďarsku a Rakousku. Také Itálie, země, kde protižidovské tendence neměly větší tradici, převzala v roce 1938 nacistické rasistické zásady. A ve Francii volně probíhala protižidovská propaganda (Barnavi, 1995, Miquel, 2003).

2.4 Cesta k holocaustu

Největším útlakem Židů po 1. světové válce žilo samotné Německo, které bylo, dle mírové smlouvy z Versailles (z roku 1919), označeno za hlavního viníka války a muselo vracet mnoho území a platit nemalé finanční reparace. V témže roce bylo Německo prohlášeno republikou (nazývanou „výmarská“) (Seemann, 2008).

Popsat nacistický antisemitismus v jeho celé podobě zde asi nebude možné. Přesto se budu snažit alespoň nastínit nacistickou ideologii. S ní je ovšem spojeno Hitlerovo úsilí a jeho pseudovědecká teorie rasová. Paul Johnson uvádí (1996, str. 452), že „předválečné Německo bylo v Evropě vzorovou zemí, pokud šlo o dodržování zákonů. Občanské násilí – to bylo pro Němce před 1. světovou válkou něco neslýchaného. Antisemitismus zde sice existoval, ale nikoli ve fyzické podobě. K fyzickému násilí nedocházelo.“

2.4.1 Hitlerův vzestup

Národně socialistická německá dělnická strana vznikla ve stejném roce 1919, a již o dva roky později se vedení ujal Adolf Hitler. Program strany byl dominantně postaven na obskurních dogmatech, nacionalismu a na výpadech proti podmínkám již zmíněné Versailleské smlouvy. Nelogický a zmatený program apeloval na city a vášně stále více strádajících německých občanů a za hlavní viníky této situace označoval Židy, čímž vytvářel prostředí pro růst extrémního nacionalistického hnutí (Seemann, 2008).

Strana v čele s Hitlerem se neúspěšně pokusila v noci z 8. na 9. listopad roku 1923 o státní převrat a byla následně zakázána. Hitler byl za pokus o převrat zavřen na pět let do vězení, kde následně nadiktoval své jediné dílo „Mein Kampf“ svému spoluvězněvi Rudolfovi Hessovi. V knize autor, mimo jiné, popisuje nadřazenost árijské rasy, která je nejdokonalším tvorem na zemi a jediným rozněcovačem lidského pokroku. Idealismus a duchovní výše árijské rasy podle Hitlera září tím jasněji a silněji, čím níže stojí úhlavní nepřítel a škůdce árijské rasy – Žid (Bauer, Svátek, Arnot, 2008).

Hitler opustil vězení již po prvním roce a „zpátky do sedla“ mu paradoxně pomohly události na Wall Streetu. Během velké světové hospodářské krize docházelo ke zbídačování obyvatelstva a společenskému rozpadu Výmarské republiky, která již nemohla využívat zahraničních půjček na obnovení ekonomického růstu. V roce 1933 se tak dostala k moci národně socialistická strana, Hitler byl oficiálně jmenován německým kancléřem a jeho plán, podrobně popsáný v jeho knize Mein Kampf, zbavit Německo všech Židů, mohl být uveden okamžitě do praxe. A to všechno za němé a lhostejné účasti okolního světa. Útoky proti Židům, propouštění z práce, zbavování německého občanství, věznění, spalování knih a obchodů bylo na denním pořádku. Židovští vědci, lékaři, právníci, hudebníci a výtvarníci prozřetelně nebo také nuceně opouštěli po tisících Německo (Barnavi, 1995).

2.4.2 Norimberské zákony

Již dva roky po převzetí moci (v roce 1935) na norimberském sjezdu strany NSDAP byly vyhlášeny norimberské zákony na „ochranu německé krve a německé cti“. Tyto zákony zbavily oficiálně Židy všech občanských práv, které jim ještě zbývaly a připravily půdu legální protizidovské politice. Zákony byly v průběhu dalších let stále doplňovány (židovské vystěhovalectví do ghatt, zákazy povolání, vyvlastňování židovského majetku, veřejné označení Židů atd.) (Pavlát, 2007).

Byly zakázány, mimo jiné, sňatky nebo mimomanželský pohlavní styk mezi Židy a příslušníky „německé krve“. Židům bylo zakázáno zaměstnávat v domácnostech německé služebné a vyvěšovat německé vlajky. Norimberské zákony také podněcovaly občany k bojkotu židovských firem a přesně udávaly, kdo je a kdo není Židem. Židé se členili do třech kategorií:

- plnokrevní Židé s nejméně třemi čistými židovskými prarodiči,
- poloviční nebo smíšený Židé prvního řádu s dvěma prarodiči židovského původu,
- poloviční Židé druhého řádu s jedním židovským prarodičem.

Toto členění v budoucím dění často rozhodovalo o životě a smrti (Wistrich, 2008).

Paradoxně se zde počítalo také s výjimkami, které však mohl udělit pouze Hitler. Docházelo tak k absurdním situacím, kdy například druhý muž Říše Hermann Goering docílil u Hitlera prominutí árijského zákona pro řadu svých židovských přátel, známých a umělců. Téhož využili také Martin Bormann, Joseph Goebbels a paradoxně i sám strůjce „konečného řešení židovské otázky“ Adolf Eichmann pro svou nevlastní židovskou matku. Dokonce samotný Heinrich Himmler dopomohl svému židovskému profesorovi k útěku z koncentračního tábora a následně i z Německa. Také vůdce Adolf Hitler měl ve svém okolí neárijské přátele. Jeho kuchařka Manziuarlyová i nejlepší přítel Maurice tak dodatečně získali árijský rodokmen a domácímu lékaři jeho rodiny dr. Blochovi pomohl emigrovat (Seeman, 2008).

Druhým mezníkem protižidovské kampaně s následným vyvrcholením těchto činů byla noc z 9. na 10. listopad roku 1938. Tehdy došlo, jako akt pomsty za zavraždění německého diplomata v Paříži, k organizovanému a systematickému nacistickému pogromu, který vešel do historie pod názvem „Křišťálová noc“. Dav v celém Německu a Rakousku vypálil stovky synagog, tisíce židovských obchodů a zabil desítky Židů (Barnavi, 1995).

2.4.3 Konečné řešení židovské otázky

Centrem pro „konečné řešení“ se stalo obsazené Polsko. 21. září roku 1939 vydal Heydrich rozkaz shromáždit všechny polské Židy (3,3 milionu) ve městech s železnicí do speciálně uzavřených čtvrtí – ghatt, přičemž v menších městech docházelo k vyhlazení židovské populace okamžitě. V létě roku 1940 dalších půl milionu Židů zemřelo hladověním, nemocemi, nucenou prací a terorem. V témže období vznikl nový problém, miliony

Židů již nemohly být nadále vysídlovány do zahraničí a tak byl úkolem „konečného řešení“ pověřen Adolf Eichmann (Seemann, 2008).

O rok později napadl Hitler Sovětský svaz. Když německá armáda postupovala na frontě táhnoucí se od Baltského moře k moři Černému, zmasakrovala postupně 250 tisíc baltských a běloruských Židů. Jak uvádí polní maršál von Reichenau (Barnavi, 1995, str 228): „německý voják není jen zběhlý ve válečném umění, ale je také nositelem bezohledné nacionální ideologie, a proto musí chápat nutnost kruté, ale spravedlivé pomsty na židovských podlidech“, byla Židům v nacistickém Německu přisouzena role hlavního protivníka. Věřilo se v pravdivost židovského mezinárodního spiknutí, kdy se všichni Evropané stanou otroky Židů. Ti se tak stali oddělenou, cizí, vetřeleckou národností.

Ve stejné době docházelo k vyvražďování Židů v Rumunsku (7 tisíc obětí) a na Ukrajině. Na západě (Dánsko, Norsko, Holandsko, Belgie, Lucembursko, Francie) sice ještě nedocházelo k vyhlazování Židů, ale již zde začaly platit protižidovské zákony, konfiskace, deportace a koncentrační tábory (Barnavi, 1995).

2.4.4 Vyhlazovací tábory

Centra vraždění tvořilo šest velkých vyhlazovacích táborů.

V roce 1941 byl zřízen největší a nejznámější nacistický vyhlazovací tábor Auschwitz-Birkenau (**Osvětim II**) nedaleko polského Krakova. Jednalo se o rozlehlý komplex několika táborů vybaven plynovými komorami. Tato „továrna na smrt“ dokázala celkem popravit 1,5 milionu Židů a nespočet dalších obětí z řad Poláků a Cikánů. Později se stala Osvětim synonymem pro holocaust, nacistický program masového vyhlazování zde totiž dosáhl nejvyššího stupně „dokonalosti“.

K tomu, aby již koncem roku 1941 bylo vyhlazeno v Evropě ovládané nacisty asi 1,5 milion Židů konvenčními prostředky (hladomorem, nucenými pracemi, střílením, bombardováním a plynem), přispělo také vytvoření dalšího tábora smrti v **Chelmnu**. V tomto roce začala nová fáze v systematickém vyhlazení židovstva – průmyslová genocida.

Ve stejném roce se stihl postavit také vyhlazovací tábor **Majdanek**, který sloužil, mimo jiné, hlavně pro sovětské zajatce a byl rezervoárem otrockých pracovních sil pro továrny v oblasti. Vyhlazovací proces pomocí cyklonu B byl zde spuštěn až v roce 1944. I tak zde nalezlo smrt 200 tisíc osob (50-60 tisíc Židů).

K systematickému masakru Židů – „Operaci Reinhard“ byly spuštěny i další vyhlazovací tábory **Belzec** (600 tisíc obětí), **Sobibor** (200 tisíc obětí) a **Treblinka** (900 tisíc obětí). Původně pracovní tábory Belzec a Treblinka se přeměnily na vyhlazovací tábory začátkem roku 1942. Ve stejné době byl postaven také sobiborský tábor.

Do všech těchto táborů s končící železniční stanicí vjížděly vlaky pozpátku. Oběti se vysvlékly a následně byly odvedeny koridorem do plynových komor. Pozůstatky se zprvu pohřbívaly do hromadných hrobů, později se spalovaly v krematoriích.

Nutno dodat, že odhady počtů zavražděných lidí v daných táborech se od sebe, mnohdy rapidně, liší. Výše uvedená data jsem čerpal z Atlasu univerzálních dějin Židovského národa (Barnavi, 1995).

2.4.5 Pochody smrti

Nacisté měli v období let 1939 až 1945 pod svou přímou či nepřímou kontrolou 8,9 milionu Židů. Odhaduje se, že z tohoto počtu jich 67 procent zavraždili (5,9 milionu obětí).

V Polsku, které mělo zdaleka nejvyšší židovskou populaci 3,3 milionu lidí, bylo zavražděno 90 procent Židů. Podobné procento usmrcených Židů bylo i v Německu, Rakousku, Lotyšsku a Litvě. V Protektorátu Čechy a Morava, na Slovensku, v Řecku a v Nizozemí to bylo 70 procent. Více jak 50 procent zavražděných Židů bylo běloruských, ukrajinských, belgických, jugoslávských, rumunských a norských.

Z výše uvedených dat se dá vyčíst, že konec 2. světové války (dne 8. května 1945) přišel pro Židy již příliš pozdě. I když byl konec války na přelomu let 1944 a 1945 v dohlednu, stále umírali desetitisíce vězňů v koncentračních táborech. Aby se společnost o hrozných praktikách této zrůdné ideologie nedozvěděla, nacisté již v roce 1943 likvidovali doklady o hromadném vraždění a Akci Reinhard. Na podzim roku 1944 byly na Himmlerův rozkaz vyhozeny do vzduchu plynové komory v Osvětimi.

Před postupem spojeneckých vojsk byly nacisty postupně uzavírány koncentrační tábory. Nacisté nechtěli dopustit, aby vězňové byli osvobozeni. Docházelo k evakuaci a tzv. „pochodům smrti“ trvajícím od léta 1944 až do května 1945. Vězňové byli v nelidských podmínkách nuceni pěšky, v mrazu, bez dostatečného oblečení a potravy absolvovat cestu do cílových táborů vzdálených mnohé kilometry. Odhaduje se, že během necelého roku bylo zavražděno nebo podleгло těmto podmínkám na 250 tisíc vězňů (Frankl, 2001).

2.4.6 Osobnosti holocaustu

Abych výše uvedené zločiny holocaustu zosobnil, považuji za vhodné uvést zde hlavní konstruktéry těchto „továren na smrt“. Pro sestavení následných životopisů jsem použil encyklopedii Slavné osobnosti (Aykroyd, 2002) a knihu Holocaust (Bartel, 2006).

Eichmann Adolf (* 1906 † 1962) zprvu sloužil v koncentračním táboře v Dachau. Později byl však přeložen do nově založeného oddělení, které mělo na starosti nového „nepřítele“ – Židy. Eichmann se tak stal jedním z nejdůležitějších organizátorů všech protižidovských opatření. Do roku 1940 organizoval židovskou emigraci, poté, když byla další emigrace Židů zakázána, organizoval transporty do koncentračních a vyhlazovacích táborů celé Evropy. Byl strůjcem a hlavním organizátorem „konečného řešení“. Na konci války Eichmann pomocí Vatikánu našel azyl v Argentině, kde ho v roce 1960 vypátrala izraelská tajná služba Mosad. Po dopravení do Izraele byl odsouzen a o dva roky později popraven.

Goebbels Joseph (* 1897 † 1945) byl velmi vzdělaný - studoval na osmi vysokých školách, získal doktorát. V letech 1933 jmenován ministrem propagandy. Získává kontrolu nad tiskem, rozhlasem, vzděláváním a kulturou v Německu. Umožňuje mu to šířit zášť vůči méněcenné rase a představy o rase čisté. V roce 1945 ve věku 47 let spáchal sebevraždu, když nejdříve zabil svou manželku s dětmi.

Göring Herman (* 1893 † 1946) byl jedním z Hitlerových poradců. Po nástupu Hitlera k moci jmenován velitelem německého letectva. Podílel se též na založení gestapa (tajné státní policie) a stavbě prvních koncentračních táborů. Za válečné zločiny odsouzen k trestu smrti. Otrávil se spolknutím kyanidové kapsle ve vězení.

Heydrich Reinhard (* 1904 † 1942) byl druhým nejvyšším představitelem SS, generál policie, zastupující říšský protektor Protektorátu Čechy a Morava a šéf Hlavního úřadu říšské bezpečnosti (RSHA). Heydrich je považován za hlavního architekta holocaustu. Předsedal lednové konferenci ve Wannsee (rok 1942), kde bylo dohodnuto masivní vyhlazení židovského národa v koncentračních táborech. O necelý půlrok později byl na něj spáchán atentát československými parašutisty v Praze, na jehož následky zemřel.

Himmler Heinrich (* 1900 † 1945) byl říšský vedoucí SS, ministr vnitra a šéf gestapa. V roce 1933 zřídil první koncentrační tábor v Dachau u Mnichova. Byl fanatickým rasistou a propagátorem árijské rasy – nadčlověka. V roce 1941 byl pověřen „konečným řešením židovské otázky“. Pod jeho vedením se koncentrační tábory přeměnily na tábory

smrti. Byl pro naprosté vyhlazení všech Židů, Slovanů a Romů (tzv. podlidí). Po odhalení totožnosti v anglickém zajetí spáchal sebevraždu.

Hitler Adolf (* 1889 † 1945) se v roce 1934 stal neomezeným vládcem Německa a mohl začít uplatňovat svůj program popsany v knize *Mein Kampf*: vzrůst Německa, potlačení komunistů, vyhlazení Židů a nastolení vlády rasově čistých Germánů pod vedením silného Führera (vůdce). Jeho silný antisemitismus spolu s demagogií a populismem mu pomohl vytvořit obraz veřejného nepřítele a vyvrcholil v holocaust. Miliony lidí poslal do koncentračních táborů. Německo se stalo spojencem fašistické Itálie a Hitler tak začal rozšiřovat německou říši. V letech 1938 obsadil své rodné Rakousko. V roce 1939 zahájil okupaci Československa a zaútočil na Polsko. Poražen až téměř po 6 letech spojeneckými armádami. Zastřelil se ve svém berlínském podzemním krytu společně se svojí novomanželkou Evou Braunovou. Jejich těla byla následně polita benzínem a spálena.

Hess Rudolf (* 1894 † 1987) byl po puči v roce 1924 Hitlerovým spoluvězněm, zde se podílel na sepsání jeho knihy *Mein Kampf*. Po Hitlerově nástupu k moci se stal jeho osobním tajemníkem, následně říšským ministrem. O jeho utajené mírové cestě do Velké Británie v roce 1941 se vede hodně spekulací. V Anglii byl uvězněn, a proto se nezúčastnil největšího německého vraždění. Po válce byl v Norimberku odsouzen na doživotí. Ve vězení v 93 letech zemřel dle pitvy na uškrcení (sebevražda nebo poprava). Výročí jeho smrti (17. 8.) bývá hojně využíváno neonacistickým hnutím k oslavování nacismu.

Höss Rudolf (* 1900 † 1947) nejdříve sloužil v koncentračním táboře Dachau jako řadový „esesák“. V roce 1940 byl Himmlerem jmenován do funkce velitel tábora Osvětim. Měl na starosti přeměnu koncentračního tábora na tábor vyhlazovací. Dohlížel na výstavbu plynových komor a krematorií. Osobně se podílel na likvidaci asi 400 tisíců maďarských Židů. Odsouzen k trestu smrti oběšením. Symbolicky byla poprava uskutečněna za krematoriem číslo jedna v Osvětimi.

Mengele Josef (* 1911 † 1979) byl nacistickým lékařem v koncentračním táboře Osvětim. Prováděl zde na věznicích morbidní a sadistické experimenty. Jeho brutálních pokusů se účastnili hlavně děti a dvojčata (vstříknutí chemikálií přímo do očí, různé amputace a další chirurgické zásahy). Osobně se podílel na zplynování 400 tisíc vězňů, čímž si vysloužil přezdívku Anděl smrti. Po válce utekl z Německa do Brazílie, kde náhodou v roce 1979 utonul při plavání.

2.5 V období po 2. světové válce

Po konci 2. světové války čekal ty, kteří přežili, návrat do normálního života, návraty domů a hledání svých milovaných. Mnozí našli své domovy obsazené cizími rodinami či zničené během války. V Evropě se zřizovaly tábory pro bývalé vězně, které dopomáhaly vyhledávat roztroušené rodiny. Židé zde čekali na povolení emigrovat do Spojených států, které přijaly nový zákon o přistěholectví nebo do Britského mandátu v Palestině.

2.5.1 Boj o židovský stát

Neustálá persekuce Židovského národa vedla Židy k nepřetržitému osídlování Svaté země prakticky od nepaměti. První větší hromadná vlna židovských přistěhovalců však pramenila z protizidovských pogromů ve východní Evropě až koncem 19. století (viz kapitola 2.3.1). Tato tzv. 1. Alija (židovská imigrace do Palestiny) přivedla do Palestiny kolem 25 až 35 tisíc Židů. Mezi roky 1904 až 1939 proběhly další čtyři Alije, při kterých se do Izraele přesunulo kolem 405 tisíc Židů prchajících před útlakem z různých míst Evropy. V dalších letech docházelo k dalším přistěhovalcům vlnám, které byly mnohdy hodně kontroverzní a v rozporu s tzv. Bílou knihou, která se snažila přistěholectví omezit.

Nakonec byla rozhodnutím OSN i přes nevělu Arabského světa v roce 1948 Palestina formálně rozdělena na dvě části a vznikl stát Izrael. Jeruzalém byl rozdělen na izraelskou část (západní) a část kontrolovanou Palestinci (východní). Izrael musel a stále musí čelit neustálému vojenskému tlaku z okolních států. Izraelsko-arabská válka v počátcích vzniku státu, izraelsko-egyptská válka v roce 1967, izraelsko-libanonská válka v letech 1982, masové povstání Palestinců proti Izraeli okupující Gazu v roce 1987, a další. Boj o pásmo Gaza setrvává do dnešních dnů (Barnavi, 1995).

Se vznikem státu Izrael vznikla také nová varianta antisemitismu a to antisionismus. Ten není zaměřen přímo proti Židům, ale proti Izraeli. Podle Linharta (2001, str. 341) je sionismus: „židovské nacionalistické hnutí podporující samostatný židovský stát.“

2.5.2 Norimberský proces

Již v říjnu roku 1945 začal v Norimberku proces, který měl soudit jednání jednotlivých nacistů. Největší skupinu zadržených tvořili dozorcí koncentračních táborů. Pro koncentrační tábor Osvětim byl zřízen speciální tribunál, což dokladuje velikost genocidy, kte-

rá zde v letech 1940 až 1945 probíhala. Před Mezinárodní vojenský tribunál bylo postaveno celkem dvaadvacet nejvýznamnějších válečných zločinců. Dvanáct jich bylo odsouzeno k trestu smrti a sedm dostalo nepodmíněné tresty od 10 let po doživotí. Mnoho válečných zločinců však spravedlnosti uniklo (Bartel, 2006).

2.6 V současnosti

Antisemitské smýšlení je stále aktuálním a živým problémem, ba dokonce je mnohdy na vzestupu. Vzdává v USA, v Evropě i na Blízkém východě a v Africe. V médiích se často dozvídáme o útocích na Židy samotné, či na jejich památky, hřbitovy či modlitebny. Dnešní antisemitismus se projevuje také v kritice politiky Státu Izrael, v islámském fundamentalismu.

Jako nové téma, které bude mít dle mého úsudku stále rostoucí počet příznivců, je zpochybňování nezpochybnitelného holocaustu. Hodně se na tom podepíše „zánik“ jedné generace, která byla očitým svědkem této smutné historické události a zajisté také vznikající celosvětová ekonomická krize. V období masivního propouštění z práce, v období ekonomických problémů společností a tím i domácností samotných, lze očekávat četné nabídky tzv. „rychlých řešení“ a hledání tzv. „obětních beránků“. Podobně jako ve 30. letech minulého století celosvětová krize pomohla na vrchol Adolfu Hitlerovi, i dnes můžeme očekávat radikalizaci názorů, hledání viníků a rozmach extremistických skupin.

Vzhledem k této skutečnosti bychom měli vzdělávat mladé lidi v dané problematice, připomínat jim nedávnou minulost a předcházet tak možnému angažování se v těchto názorových seskupení. Mladí lidé jsou, do jisté míry, tou nejzranitelnější skupinou, ve které tyto extremistické skupiny vyhledávají své nové rekruty. Jak uvádí Lipstadtová (2001, str. 53): „Na historii velmi záleží. Jak vnímáme minulost – má ohromný vliv na to, jak se stavíme k přítomnosti. Adolf Hitler oslovoval masy, neboť předkládal své názory na minulost. Nezáleželo na tom, že jeho pohled byl deformovaný – líbil se německému lidu, poněvadž vina byla svalena na druhého.“

V následné části se budu zabývat nejen výše zmíněným zpochybňováním holocaustu a extremistickou subkulturou, ale také legislativním zakotvením negativního jednání vůči národu, rase a přesvědčení včetně postihů v České republice.

2.6.1 Popírání holocaustu

S výjimkou dohody mezi Himmlerem a říšským ministrem spravedlnosti Thierackem ze září roku 1942 neexistuje výslovná zmínka o systematickém fyzickém vyhlazení lidských bytostí. Nejen tato absence písemných rozkazů k likvidaci Židů a dalších národů dala vznik názorům a posléze literatuře popírající židovský holocaust.

První zmínky o tom, že k holocaustu nedošlo a že byla zfalšována historie, se objevily brzy po skončení války a soustavně se začaly šířit v 70. letech 20. století. V USA byl také proto založen Institut pro historickou revizi a studia holocaustu na vysokých školách. Mnozí Američané nebyli schopni uvěřit tomu, že v civilizované Evropě mohlo dojít k masovému vraždění lidských obětí v plynových komorách a že plyn Cyklon B byl použit k něčemu jinému, než k hubení hmyzu (Pavlát, 2007).

Mezi nejznámější autory veřejně odmítající holocaust se dle Pavláta (2007) řadí Angličan David Irving a jeho teorie o tzv. „osvětimské lži“, za kterou byl dokonce souzen. Americká historička a odbornice na historii holocaustu Deborah Lipstadtová píše ve své knize (2001, str. 334): „Občané jsou ochotni platit za knihy Davida Irvinga a pokládají tuto literaturu za vědecké dílo. Přitom jde o neonacistickou propagandu. Taktéž vydání Hitlerova Mein Kampf podporuje fašistické hnutí. Šíření takové literatury vyvolává náboženskou, rasovou i národnostní nenávisť.“ Autorka dále výstižně popisuje příčiny tohoto jednání (2001, str. 342): „Inspirací popíračů je nenávisť člověka k člověku, biologický odpor k určité rase, etniku, národu nebo náboženství.“

Popírači holocaustu se opírají v zásadě o tři tvrzení:

- **Cyklon-B nemohl být využit k usmrcení tolika lidí**

Podle popíračů (nejznámější Fred A. Leuchter) je nemožné využít Cyklon-B (kyseřina kyanovodíková, pozn. aut.) k usmrcování lidí. Opírají se o instrukce k bezpečnému zacházení s tímto insekticidem. Podle návodu je bezpečný vstup do místnosti, kde byl kyanovodík použit ke zničení škodlivého hmyzu, možný, až po dvacetihodinovém větrání. Jak by tedy bylo možné odstranit z komory všechna těla krátce po usmrcení.

Popírači opomíjejí skutečnost, že v bytě je mnoho nábytku, koberců, domácího zařízení, ložního prádla a dalších věcí. Plyn se tedy držel ve všelijakých skulinách, polštářích, matracích a v čalouněném nábytku mnohem déle, než ve speciálních komorách, které měly naprosto jiný charakter. Plynové komory měly podlahy i stropy z holého betonu a byly zde

nainstalovány speciální výkonné ventilační systémy. Také dle výpovědí bývalých vězňů i příslušníků SS, nosili vězni, vynášející těla z „komor smrti“ (tzv. Sonderkommandos), plynové masky (Lipstadtová, 2001).

- **Plynové komory neexistovaly**

S blížícím se koncem války a rychle se posouvající Rudou armádou bylo jasné, že bude Osvětim osvobozena. Kvůli zahlazení stop zločinů nacisté vyhodili do vzduchu plynové komory i krematoria a tak se mohly začít rozšiřovat různé dohady o jejich existenci.

Za nejaktuálnější osobu popírající samotnou existenci plynových komor se bezesporu v současnosti řadí anglický katolický biskup Richard Williamson. Ve švédské televizi se nechal v lednu 2009 slyšet, že: „žádné plynové komory neexistovaly... v koncentračních táborech zahynulo dohromady 200 až 300 tisíc Židů... ale žádný z nich [Židů] v plynových komorách“ (Das katholische Medienportal).

Popírači stále volají po více důkazech, které by existenci těchto komor dokázaly. Nestačí jim osobní svědectví příslušníků SS, přeživších vězňů nebo dokonce členů Sonderkommandos, které se v popisech detailů těchto místností jasně shodují. Opomíjejí také komplexní studii o plynových komorách, kterou její autor Jean-Claude Pressac (bývalý popírač holocaustu, pozn. aut.) po vyhledání dokumentů v ruských a polských archívech po několika letech nashromáždil. V této studii nalezneme, mimo jiné, pracovní zakázky, objednávky dodávek (plynotěsné poklopy, detektory plynu, sprchy, kliky pro plynové dveře, systém na odčerpávání vzduchu), výkazy práce (betonová podlaha v plynové komoře dokončena), inženýrské pokyny (sprchy nenapojené na vodovodní potrubí), faktury a zprávy o dokončení práce mezi zaměstnanci koncentračního tábora a společností Topf a synové, kteří projekční zpracování a výstavbu popravčích komor realizovali. Přes všechny tyto důkazy by měla být existence a funkce plynových komor snad již nepopíratelná (Lipstadtová, 2001).

- **Deník Anne Frankové je podvrh**

Jedním z nejoblíbenějších terčů popíračů se stal Deník Anne Frankové, o kterém se rozepisují konkrétněji v kapitole 3.5.5. Popírači se snaží vyvrátit autenticitu dokumentu a snaží se dokázat, že byl napsán až po válce, ke komerčním účelům. Tomuto faktu bohužel historie deníku nahrává. Krátce po válce, kdy deník vyšel, se ho prodalo ve více než čtyřiceti zemích více než dvacet milionů výtisků a byl posléze také zfilmován. Z těchto důvodů

sám deník prošel mnoha úpravami a změnami a tyto různé verze a strojopisy přispívají k podpoře tvrzení, že se jedná o výmysl a že žádný původní deník neexistoval.

O autorství deníku „rozhodl“ Státní ústav pro válečnou dokumentaci v Nizozemí, kam byl původní deník v roce 1980 předán. Deník, jakož i inkoust, lepidlo a papír byl podroben mnoha důkladným vědeckým zkouškám. Byly také prověřeny známky, poštovní a cenzurní razítka na lístcích, dopisech a pohlednicích, které v daném období poslala Anne svým příbuzným. Soudní znalci prozkoumali Annin rukopis a pedopsycholog obsah textu. Výsledkem tohoto zkoumání bylo vypracování 712 stránkové kritické studie s posudky, která autorství deníku bezpochyby přidělila Anne Frankové (Lipstadtová, 2001).

2.6.2 Legislativa České republiky

Koncem roku 1992 u nás byla začleněna Listina základních práv a svobod (ČNR, 2006) do ústavního pořádku České republiky. Tento dokument, kromě jiného, pevně stanovuje práva národnostních a etnických menšin, přičemž příslušnost k těmto menšinám nesmí být nikomu újmou. Těmto skupinám zaručuje rozvíjet vlastní kulturu, sdružovat se v národnostních sdruženích a právo využívat mateřský jazyk a to i v úředním styku.

Dle zákonů České republiky, konkrétně trestního zákoníku (Zákon č. 140/1961 Sb.), může být naopak potrestán odnětím svobody až na jeden rok ten, kdo skupině obyvatelů vyhrožuje usmrcením, ublížením na zdraví nebo jí způsobí škodu velkého rozsahu. Stejným trestem bude potrestán ten, kdo podněcuje k nenávisti k některému národu nebo rase. Kdo užije násilí proti skupině z politického přesvědčení, národnosti, rasy a vyznání, může být potrestán odnětím svobody až na dvě léta. Kdo veřejně hanobí některý národ, rasu a skupinu obyvatel pro jejich politické přesvědčení či vyznání, bude potrestán odnětím svobody až na tři léta. Dále tak bude potrestán ten, kdo veřejně projevuje sympatie k fašismu či jinému podobnému hnutí. Za podporu a propagaci hnutí, které směřuje k potlačení práv a svobod občanů, za hlásání národnostní, rasové, třídní nebo náboženské zášťe, bude potrestán odnětím svobody až na pět let. Až na osm let odnětí svobody bude potrestán ten, kdo tak učiní prostřednictvím tisku, filmem, rozhlasem, televizí nebo jako člen organizované skupiny. Kdo v úmyslu zničit některou národní, etnickou, rasovou nebo náboženskou skupinu způsobí těžkou újmu na zdraví nebo smrt příslušníkovi této skupiny, bude potrestán odnětím svobody na dvanáct až patnáct let nebo trestem výjimečným.

V zemích, kde je přijata legislativa s demokratickými systémy, by mělo být odsouzeno jakékoli podněcování k nenávisti, diskriminaci či násilí z rasových, etnických či náboženských důvodů. O tom je jistě potřeba diskutovat také se studenty a vést i odbornou veřejnou diskusi.

2.6.3 Extremistické skupiny

V České republice patří mezi nejaktivnější skupiny propagující nacionální smýšlení s prvky antisemitismu a rasismu organizace Národní odpor, Národní strana, Národní koalice, Autonomní nacionalisté, Vlastenecká fronta či Dělnická strana. V Německu jde hlavně o krajně pravicovou Národní demokratickou stranu Německa (Nationaldemokratische Partei Deutschlands, NPD) hlásící se otevřeně k pangermánskému, bílému nacionalismu. V Anglii a ve Francii nalezneme podobné seskupení, jako je Národní fronta (National front a Front national) a v USA je to Liga proti pomluvám (Anti-Defamation League). Tyto organizace pořádají veřejné (demonstrace, shromáždění, pietní srazy apod.) i soukromé akce (koncerty) s antisemitskou tematikou.

Pro organizaci rasistických akcí, provokativních demonstrací ve dnech památky holocaustu, či památky Křišťálové noci, celoročně všudypřítomných koncertů neonacistických skupin, či různých demonstrací a pochodů, slouží zejména internet. Zde se lze velmi lehce seznámit s jednoduchou a nesmyslnou vůdčí myšlenkou těchto organizací, kterou právě mladí, neinformovaní lidé mohou přijmout za svou. Podobný systém k zaujetí občanů úspěšně použil ve 30. letech (v období krize) samotný Adolf Hitler.

Jedním z hlavních prostředků komunikace příslušníků neonacistických skupin je bezesporu „hudba bílé rasy“ (white power music). Dle Ondřeje Čakla (2009) vzniklo po pádu komunismu v České republice přes padesát „white power“ kapel. V současnosti je však aktivních „pouze“ osm z nich, přičemž skupiny Buldok a Excalibur patří mezi nejhranější celosvětovou špičku. Ročně se na našem území, dle údajů společnosti Člověk v tísni, uskuteční více než 20 koncertů s českými i zahraničními zástupci (angličtí Brutal Attack, slovenští Juden Mord a Krátký proces, němečtí Aryan Rebels aj.). Česká neonacistická scéna je tak díky dobré poloze naší země stále v kontaktu se svými stejně smýšlejícími kolegy z okolních zemí, kteří díky věhlasu místních koncertů přijíždějí z celé Evropy.

3 VZDĚLÁVACÍ PROGRAMY PRO PEDAGOGY A ŽÁKY

Prevence je vždy účinnější složkou než represe. Proto se musí v situacích, kdy dochází k posilování antisemitských seskupení a názorů, zvýšit osvěta v dané problematice. Je to cesta, kterou se (za určitých okolností) musíme vydat, abychom zabránili možnému opakování historických událostí z průběhu první poloviny 20. století. Je důležité vzdělávat mladé lidi, aby se dozvěděli o historických souvislostech také z jiných zdrojů, než od vyznavačů neonacizmu a propagandistické literatury.

Po listopadu 1989 vzniklo mnoho organizací, které se specializují na informovanost a vzdělávání mladých lidí v oblasti lidských práv a svobod. Mnohé z nich pracují „jen“ na lokální úrovni, mnohé jsou svou strukturou větší a pořádají celorepublikové besedy, přednášky, akce či exkurze do koncentračních táborů. Všechny tyto projekty se do značné míry úspěšně i neúspěšně snaží bojovat proti rostoucí vlně rasistického povědomí u mladých lidí. Z mnoha organizací působících aktivně, mimo jiné na školy v České republice, se v následné části snažím popsat aktivity asi nejznámějších z nich.

3.1 Člověk v tísní

Na přibývajícím počtu veřejných aktivit pravicových extremistů (neonacistické koncerty, demonstrace v den výročí Křišťálové noci apod.) se snaží reagovat organizace Člověk v tísní. Tato společnost usiluje o zvýšení povědomí české společnosti, mimo jiné, o porušování lidských práv a svobod a tím přispívá ke zmírnění rasových a národnostních předsudků a xenofobie (Člověk v tísní).

3.1.1 Vzdělávací programy

Společnost Člověk v tísní se se svými programy zaměřuje jednak na studenty a pedagogy základních a středních škol, ale také na profesní skupiny, pracovníky úřadů práce a policii. Prostřednictvím seminářů a didaktických materiálů (příruček, dokumentárních filmů) se snaží těmto skupinám přibližovat témata, jako chudoba, globalizace, migrace a multikulturalismus. Uvedu zde pouze projekty vztahující se k antisemitismu.

- **Jeden svět na školách**

Program využívající výrazného potenciálu dokumentárních filmů a dalších audiovizuálních prostředků se snaží oslovit na školách mladé lidi. Tyto filmy kromě informací

vzbuzují především zájem o problematiku, získávají pozornost, vyvolávají a reagují na otázky související s tématem a aktuální společenskou situací. Společně s audiovizuální technikou efektivním způsobem doplňují výuku také didaktické materiály. Od roku 2003 se projekt zaměřuje na proškolení a podporu pedagogů, kteří mohou s výše uvedenými materiály samostatně pracovat.

Projekt se snaží vychovávat mladé lidi k toleranci interkulturní komunikaci a vzdělávat je v oblasti ochrany lidských práv. Prostřednictvím otevřeného, tolerantního a demokratického povědomí u žáků přispívá k odstraňování předsudků, rasové a národnostní nenášenlivosti a xenofobie (Program společnosti Člověk v tísni).

- **Varianty**

Program Varianty dopomáhá k rozvoji svobodného a zodpovědného jednotlivce, který se dokáže orientovat v současném světě, dokáže kriticky vyhodnocovat informace a názory. Prostřednictvím rámcově vzdělávacích programů, které nahradily dosavadní školské osnovy, podporuje zavádění interkulturního vzdělávání a globálního rozvojového vzdělávání do českého školství. Projekt si uvědomuje, že zapojení tzv. „průřezových témat“ do školských osnov je stále nedostačující a tak poskytuje prostředky k jejich upevnění prostřednictvím školení pedagogů i dalších profesních skupin na téma interkulturní a globální rozvojové vzdělání (Vzdělávací program společnosti Člověk v tísni).

3.1.2 Informační programy

Informační programy se soustředí prostřednictvím médií na českou veřejnost a na státní správu. Tyto cílové skupiny jsou pravidelně seznamovány prostřednictvím dlouhodobých i krátkodobých kampaní o aktuálních projektech Člověka v tísni. Aktuální podvědomost u lidí si společnost Člověk v tísni vysloužila například mediální kampaní „NEOnáček: Chcete ho?“, která obsahovala dva krátké reklamní spoty. Ty ukazují jednotlivé neonacisty, jejich dovednosti s možností jejich adopce. Kampaň zobrazuje příslušnost k extrémní pravici za úsměvnou, ale ve skutečnosti také velmi nebezpečnou.

- **NEOnáček: Chcete ho?**

V rámci mediálně známé kampaně také vznikl stejnojmenný výukový materiál multikulturní výchovy. Součástí jsou semináře, v nichž studenti pracují s videoklipy a s rozhovory se známými osobnostmi. Prvotním impulsem k tomuto projektu byl dvouhodi-

nový seminář o tématech holocaust a neonacismus podpořený rozhovorem s A. Hyndrákovou-Kovaníkovou, která prošla několika koncentračními tábory. V navazujícím projektu „Dovedu to pochopit? – hrozby neonacismu“ je prostřednictvím lektorů programu Varianty představen výukový materiál, podle nějž se účastníci semináře naučí sami semináře (podporující kampaň proti neonacismu v České republice) vést (NEOnáček: Chcete ho?).

3.2 Památník Terezín

Památník Terezín slouží svému skutečnému poslání teprve necelých dvacet let. Je hojně navštěvovaným místem různých škol a ideální edukační formou ke vzdělání a správnému utváření postojů žáků a studentů.

I zde se formují vzdělávací projekty, buduje se stálá expozice na základě historického výzkumu. Tomáš Pěkný (2004) ve svém článku o historii Památníku mimo jiné uvádí: „Terezín dostal jméno na počest rakouské císařovny Terezie, její syn Josef II. ho nechal vystavět jako pevnostní město, které mělo bránit přístup do vnitrozemí Čech... V Malé pevnosti monarchie zřídila obávanou trestnici... Do povědomí světové veřejnosti vstoupil Terezín během 2. světové války jako jeden ze symbolů politické a rasové perzekuce. Nacisté tu nejprve v roce 1940 na Malé pevnosti zřídili policejní věznici pražského gestapa, jíž prošly tisíce odbojářů z mnoha zemí.“

Autor článku dále uvádí podrobné informace z doby 2. světové války, kdy v listopadu roku 1941 bylo v tzv. Hlavní pevnosti zřízeno ghetto, sběrný a průchozí tábor, kam byli deportováni Židé z Protektorátu Čechy a Morava, později z Německa a Rakouska. V letech 1940 až 1945 Terezínem prošlo přes 200 tisíc vězňů z více než 30 zemí. „Přímo v ghettu zemřel každý pátý vězeň na podvýživu, vyčerpání nebo nemoc. Ghettem prošlo kolem 141 tisíc osob 53 národností z velké části Evropy (z toho 75 tisíc československých občanů), 34 tisíc zde zahynulo, ostatní byli deportováni do vyhlazovacích táborů (asi 88 tisíc). Ještě týdny po konci války zde umírali bývalí vězni a jejich ošetřovatelé na tyfus.“

V roce 1947 byl sice zřízen Památník Terezín, ale využíval se zejména jako nástroj komunistické agitace. Nyní je vyhlášen kulturní památkou a buduje se zde muzeum.

3.3 Program Tváří v tvář historii

Z mnoha dalších projektů nabízených v České republice mne zaujal jeden z programů vzdělávacího střediska Aisis, pod názvem Tváří v tvář historii. Mimo jiné proto, že se snaží kopírovat Rámcově vzdělávací program pro základní vzdělávání v oblasti xenofobie a rasismu.

Program, který vznikl před více jak 30 lety v USA, je v české verzi dostupný teprve od roku 2002. Soustředí se na prevenci rasismu, xenofobie a extrémistických postojů pro výchovu k toleranci a respektování lidských práv. Poukazuje tím na fakt, že historie není pouze uzavřenou minulostí mrtvých dat, ale měla by být také stále živým příkladem pro budoucnost. Pomocí moderních pedagogických přístupů (antipředsudkový trénink, prožitková historie, kritické myšlení) vysvětluje cestu vedoucí k holocaustu. Na příkladech tehdejších předsudků a stereotypů lze například lépe pochopit, jak se dnes chováme k Romům. O důkladnou analýzu se pokouší proškolení lektori, badatelé a spolupracovníci programu společně s učiteli a studenty ve víkendových dílnách (Tváří v tvář historii).

3.4 Terezínská iniciativa

Terezínská iniciativa je společnost lidí, kteří přežili terezínské ghetto a jejich rodinných příslušníků. Dle svých možností se snaží podporovat nezbytné potřeby (sociální a zdravotní) svých členů (v současnosti přes tisíc). Cílem tohoto projektu je stále připomínat společnosti historii terezínského ghetta jako součásti holocaustu. Iniciativa má vytvořenou databázi vězňů terezínského ghetta, vydává knižní tituly, ročenky a historické studie v cizích jazycích. Institut pořádá mezinárodní konference a aktivně se podílí na zkvalitnění výuky o holocaustu v českých školách. Jednak studuje a hodnotí nově vydávané učebnice, ale hlavně finančně podporuje studijní zájezdy škol do Terezína (Terezínská iniciativa).

Jak uvádí bývalá ředitelka Institutu Mílová (Daníček, 2004): „My nemůžeme zkoumat holocaust sám o sobě, protože má vazbu na okupační politiku jako celek i na protektorátní politiku a jednotlivé informace spolu souvisejí. Tady mají čeští historici co dohánět. Dějiny holocaustu ve světě dnes představují veliký odborný proud složený z různých aspektů: fungování nacistického politického aparátu, židovských samospráv, je tu hledisko kulturní, sociální, sociologické.“

3.5 Vzdělávací a kulturní centrum Židovského muzea v Praze

Mezi hlavní cíle Židovského muzea v Praze patří informovat nejširší veřejnost o židovských dějinách, kultuře, tradicích a zvycích v Čechách a na Moravě. Aby mohlo co nejlépe přispět k vytvoření atmosféry tolerance ve společnosti, založilo Vzdělávací a kulturní centrum Židovského muzea v Praze (dále jen VKC ŽMP).

VKC ŽMP vzniklo při příležitosti 90. výročí založení muzea v roce 1996, a bylo na základě rozhodnutí Ministerstva mládeže a tělovýchovy zařazeno do soustavy vzdělávacích zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků. Na přípravě svých programů spolupracuje s českými i evropskými institucemi, s vládními i nevládními organizacemi, s předními univerzitními odborníky a historiky (Vzdělávací a kulturní centrum).

V podobě večerních kulturních programů, přednášek, koncertů, autorských večerů a výstav centrum nabízí nejen židovské veřejnosti z řad žáků, studentů, učitelů a badatelů vzdělávací pořady a programy, přednášky, kombinované pořady, dílny a cykly.

Měl jsem tu možnost zúčastnit se na VKC ŽMP projektu o antisemitismu a holocaustu „Všichni jsme lidi“ v září loňského roku. Vzhledem k absolvování tohoto semináře (viz příloha PXIII) pro budoucí lektory dané problematiky mám o VKC ŽMP ze všech ostatních vzdělávacích institucí největší povědomí.

3.5.1 Programy pro základní a střední školy

Centrum nabízí přednášky nebo výtvarně-dramatické dílny na téma židovského života a svátků, jako i historických událostí, zejména o holocaustu. Akce jsou doplněny řadou expozic, které s nimi tematicky souvisejí. Programy trvají od 3 do 5 hodin a žáci při nich obdrží pracovní listy, které mohou využívat posléze ve škole.

Zájemci si mohou vybrat z osmi přednášek, namátkově uvádím: Dějiny Židů v Čechách a na Moravě od 10. století do současnosti; Dějiny antisemitismu, persekuce, šoa, rasismu a xenofobie; Persekuce českých a moravských Židů za 2. světové války aj.

3.5.2 Dílny na téma: Židovské svátky, životní cyklus a tradice

Děti se zde pomocí interaktivní dílny mohou seznámit s největšími židovskými svátky. Například se svátkem **Pesach** (Odchod z Egypta) si ve strukturovaném dramatu sami prožijí na vlastní kůži nelehké rozhodování mezi útlakem a nejistotou křehké svobo-

dy. Zjistí, co je to **šabat** a jak je tento svátek důležitý pro život rodiny. Pomocí dramatizace si zase ukážou tradiční **židovskou svatbu** a popovídají si o fungování tradiční židovské rodiny. Dále si popovídají o moudrém rabi Löwovi a jeho tajemném **Golemovi** nebo **Noemově arše** apod. (Vzdělávací a kulturní centrum).

3.5.3 Dílny na téma: Antisemitismus a holocaust

- **Umění v mezních situacích**

V dílně Umění v mezních situacích se děti mohou zaměřit na vznik holocaustu, na příčiny a důsledky, plynoucí pro budoucí generace. Účastníci pracují s dokumentací, která vedla Židy k izolaci v průběhu 2. světové války a následným transportům do koncentračních táborů. Sestavují fiktivní příběh na základě kreseb dětí z terezínského ghetta. Případně navštíví Pinkasovu synagogu s výstavou kreseb terezínských dětí.

- **Holocaust v dokumentech**

Například interaktivní program Holocaust v dokumentech, kterého jsem se též měl možnost zúčastnit, je určený pro vyšší ročníky základních škol a pro střední školy. Celá třída (ročník) je rozdělena do pěti pracovních skupin a po přípravě a seznámení s materiály analyzuje dokumenty spojené s pěti fázemi holocaustu (označení a definice, vyvlastnění, deportace, koncentrace, likvidace). Studenti také obdrží pracovní listy.

- **Hanin kufřík**

Další interaktivní program Hanin kufřík je zacílen na základní i střední školu. Je inspirovaný stejnojmennou knihou, na jejímž základě pátrají účastníci programu v dokumentech s následnou diskusí s přeživším holocaust. S využitím vlastní fantazie se pak děti snaží popsat životní příběh jedné z vybraných postav Protektorátu Čechy a Morava za 2. světové války (Vzdělávací a kulturní centrum).

Mezi další programy přizpůsobené žákům ZŠ a studentům SŠ patří Reflexe na téma **Viníci, zachránci a ti ostatní** a projekt **Děti, které se nestaly čísly**.

3.5.4 Besedy s pamětníkem holocaustu ve školách

VKC ŽMP nabízí školám besedy s očitými svědky holocaustu neboli „přeživšími“. Tyto besedy se setkávají s velmi příznivým ohlasem. Především na školách, které nemají

možnost navštívit VKC ŽMP. Besedu s přeživším lze také po domluvě zorganizovat společně s výše uvedenými projekty a dílnami na VKC ŽMP.

3.5.5 Putovní výstavy

- **Zmizelí sousedé a Pocta dětským obětem holocaustu**

Na našich školách a ve městech, kde byly synagogy a židovské obce, mněl v minulých letech značný úspěch projekt Zmizelí sousedé. VKC ŽMP tehdy spolupracovalo s občanským sdružením Zapomenutí. Školy se zapojily do projektu s výtvarnými a literárními pracemi žáků. Cílem projektu bylo získávat svědectví účastníků holocaustu nebo svědků těchto událostí a docílit jejich setkání s nejmladší generací (12-18 let). Ti posléze pátrají po sousedech, kteří zmizeli z jejich okolí v období 2. světové války. Jde o dlouhodobou spolupráci učitelů a žáků ZŠ a SŠ. Projekt umožňuje školám zpracovat nejrůznější témata ze svého města a blízkého okolí.

Nedávno bylo vyhlášeno pokračování úspěšného projektu tentokrát nazvané Pocta dětským obětem holocaustu. Účastníci v podobném duchu pátrají po žácích, kteří navštěvovali jejich školu před nástupem nacismu.

- **Neztratit víru v člověka... Protektorát očima židovských dětí**

Na dvaceti panelech jsou představeny osudy šesti židovských dětí od roku 1938 do roku 1945 v putovní výstavě Neztratit víru v člověka... Protektorát očima židovských dětí. Osudy těchto dětí jsou do jisté míry klíčem k poznání historických událostí z dob předválečného a válečného Československa.

Alice Justizová a **Růženka Friedová** nás seznamují s obdobím před válkou, následnou okupací včetně norimberských zákonů, které vznikly v Německu v roce 1935, a dalších stovek zákazů a nařízení, které omezovaly a ztrpčovaly životy židovským obyvatelům protektorátu.

Petr Ginz (zahynul v Osvětimi II - Březince) nás prostřednictvím svého deníku dále seznamuje s transporty z let 1941 až 1944, které židovské obyvatelstvo začaly odvážet nejprve do Lodže v Polsku a do Minsku v Bělorusku a od listopadu 1941 do Terezína.

Od **Martina Glase** a z jeho terezínského časopisu Domov se dozvídáme o denním životě ve sběrném, pracovním a průchozím táboře Terezín.

Pavel Werner nám zase popisuje život v „táboře smrti“ v Osvětimi. Pavel dokonce prošel selekcí osvětimského lékaře J. Mengeleho, který ho vybral na práci v mužském bloku. Krátce před osvobozením Osvětimi Rudou armádou byl zařazen do tzv. pochodu smrti.

O době osvobození a životu po válce hovoří příběh **Evy Löwidtové**, které zemřeli v Osvětimi oba rodiče. Eva sama Osvětim přežila a z pochodu smrti se jí povedlo utéct, až do konce války se ukrývala a dožila se osvobození (Zahradníková, 2007).

- **Anna Franková – odkaz pro současnost**

Mezinárodní výstavu Anna Franková – odkaz pro současnost již navštívilo přes pět milionů návštěvníků ve více než 32 zemích světa. Tato mezinárodní putovní výstava si dala za cíl podnítit návštěvníky k zamyšlení se nad významem tolerance, lidských práv a demokracie v dnešním světě. Snaží se o to příběh Anny Frankové a její rodiny, který je zasazen do kontextu holocaustu a světových událostí dané doby. Výstava se snaží podnítit v návštěvnících zamyšlení se nad podobou a rozdílem událostí z minulosti (2. světová válka a holocaust) a situací v dnešním světě. Jsou zde také k dispozici výpovědi očitých svědků daného období.

Deník Anny Frankové se stal po válce jedním z nejčtenějších dokumentů z 2. světové války. Anna se stala pro miliony lidí symbolem utrpení židovského národa. Mnozí z nich se s Annou personifikovali. Zájem o danou výstavu je důkazem, že Annin deník dodnes promlouvá k lidským srdcím.

Anna Franková se narodila v roce 1929 ve Frankfurtu nad Mohanem, tedy v době, kdy se Německo potýkalo s hospodářskou krizí a kdy se politická polarizace společnosti začala radikalizovat. Myšlenky vyššího postavení germánské rasy propadli mnozí Němci. Po listopadových volbách roku 1932, kdy se stává Adolf Hitler se svou stranou NSDAP říšským kancléřem, se rozhodl Otto Frank (Annin otec) i s rodinou k vystěhování do Nizozemska. Roku 1935 byly v nacistickém Německu zavedeny tzv. norimberské zákony a zanedlouho došlo k proslulému pogromu známému jako Křišťálová noc. Až do tohoto období Anna v deníku popisuje svůj šťastný život plný bezstarostných roků mladé dívky.

Situace se změnila 10. května 1940, kdy válečné Německo obsadilo Nizozemí a začaly zde platit norimberské zákony. V plynulém sledu postupovala systematická evidence, izolace židovského obyvatelstva, deportace a plánované vyvražďování. Tyto události donutily rodinu Frankových ukrýt se a to v neobývané zadní části budovy, ve které sídlila

otcova firma. Po více než dva roky (1942 až 1944) se na malém místě, za pomoci nežidovských přátel, ukrývalo osm lidí. Výstava se snaží fotografiemi a citáty z deníku přiblížit tamější atmosféru. Byl zde přítomný neustálý strach z odhalení a tíseň, způsobená nedostatkem místa a soužitím tolika lidí na malém prostoru.

V roce 1944 došlo k odhalení a všichni byli zatčeni a deportováni do nizozemského sběrného tábora ve Westerborku a následně do Osvětimi a dalších táborů. Ze všech osmi obyvatel skrýše přežil holocaust jediný, Otto Frank. Anna i starší sestra Margot zemřely na samém konci války v koncentračním táboře v Bergen-Belsenu.

Deník našla v zadním traktu domu Miep Giesová a předala ho po válce Otto Frankovi, který se od Červeného kříže, po intenzivním pátrání po svých dcerách dozvěděl, že jsou všechny mrtvé. Otto Frank nakonec zveřejnil deník v knižním vydání.

Tuto tragédii doplňují svými příběhy lidé, kteří hrůzy pronásledování přežili. Na panelech je uveřejněno děsivé vraždění Židů, Romů a Sintů. Jsou zde také výpovědi spojeneckých vojáků, co spatřili po osvobození koncentračních a vyhlazovacích táborů.

- **Příběh dětí – kresby dětí z terezínského ghetta**

Jedná se o výstavu autentických dochovaných kreseb dětí z Terezína. Ty jsou často, kromě důkazů o tragickém pronásledování Židů z období šoa, jedinou formou uctění památky dětí, které nacistické řádění nepřežily, a jejich jméno upadlo v zapomnění.

Popis života v Terezíně, potažmo historie a života židovských obyvatel Protektorátu Čechy a Morava za holocaustu, je rozdělen do osmi tematických celků. Vše je zobrazeno z pohledu dětského vnímání této katastrofy.

- **Ghetto jménem Baluty**

Jedná se o multimediální projekt popisující témata holocaustu. Skládá se z projekcí dokumentárních filmů (motivovaných stejnojmenným filmem), výstavy fotografií a odborných debat vedených odbornými lektory, tvůrci projektu i pamětníky.

Baluty byla před 2. světovou válkou obávanou kriminální čtvrtí polského města Lodže, ve které hned po okupaci Polska nacisté zřídili židovské ghetto. Zde čekalo na smrt 200 tisíc Židů. Dnes má Baluty nádech opět sociální čtvrti a proto se dá s bývalým ghettem v mnohém srovnávat. O toto srovnání se pokusil fotograf Cudlín, který své fotografie spojil s fotografiemi z dob dávno minulých od fotografa Rosse (Vzdělávací a kulturní centrum).

4 PREVENCE ANTISEMITISMU NA ŠKOLÁCH

Aktuální problémy současného světa se stávají významnou a nedílnou součástí základního vzdělávání. Spoustu stereotypů a předsudků může mít na vině špatná informovanost, nepravdivost, nedostatečné vzdělání nebo nedostupnost k němu. Pátral jsem proto v plánování pro základní vzdělávání žáků na ZŠ, zda je v něm tato tematika zakotvena a jak je v těchto plánech zakomponována prevence negativních sociálních a patologických jevů vůbec.

Jako učitel a metodik prevence patologických jevů na naší základní škole se speciálním zaměřením jsem především zkoumal, jak a konkrétně kde jsou témata xenofobie, rasismu a antisemitizmu zakomponována v Minimálním preventivním programu (dále jen MPP) a Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání (dále jen RVP).

4.1 Rámcově vzdělávací program

RVP podporuje svébytné, svobodné a zodpovědné rozhodování, žáci se dozvídají o svých právech a učí se je uplatňovat. Jsou vedeni k účinné a otevřené komunikaci ve skupině, kde se předpokládá tolerance k lidem odlišné kultury a duchovních hodnot. Ve vzdělávací oblasti „Člověk a zdraví“ se dostaneme též k tématu preventivní ochrany zdraví nejen fyzického, ale i duševního. Prakticky to značí, že učitel vytváří modelové situace v podobě her a cvičení. Žák přijímá určité sociální role a s pomocí ostatních se učí řešit problémy. Analyzuje vlastní i cizí postoje, rozvíjí se kritické myšlení, vědomí svých práv a povinností, rozvíjí se smysl pro spravedlnost, prosociální chování a tolerance.

Především chci zmínit tzv. „průřezová témata“, která cíleně ovlivňují osobnostní, sociální a tedy i mravní výchovu demokratického občana, myšlení v evropských a globálních souvislostech, a také výchovu multikulturní. Témata: xenofobie, rasismus a antisemitismus by neměla být zmiňována pouze v hodinách dějepisu jako součást jednoho historického období, ale mohou být zakomponována do tzv. „projektových dnů“ s podobnou tematikou či do hodin občanské výchovy.

Zacílení na tyto výchovy je na základních i středních školách velmi podobné. Na gymnáziích, středních školách ukončených maturitní zkouškou, či výučním listem se však liší dle konkrétních oborů a předmětů v oborech vyučovaných. V září 2009 začne platit první vlna RVP také pro odborné vzdělávání (střední školy), který je již připraven a nyní

prochází schvalovacím procesem. Pro každý obor (cca 250 oborů) vzniká samostatný RVP. (Rámcově vzdělávací program).

Každá škola vytváří také svůj Školský vzdělávací program (dále jen ŠVP), ve kterém vymezuje, co považuje ve svém vzdělávání za nejdůležitější, na co se zaměřuje, co považuje za nutné podporovat a rozvíjet spolu se strategií, která na škole povede k utváření a rozvíjení klíčových kompetencí žáků a studentů.

Poněvadž je má práce zaměřena především na antisemitismus, zaměřím se pouze na některá průřezová témata RVP, kterých se dotýká tento problém.

4.1.1 Osobnostní a sociální výchova

Osobnostní a sociální výchova přispívá k zvládnutí vlastního chování, přičemž napomáhá také k vytvoření bezproblémových mezilidských vztahů. Dále rozvíjí správné komunikační a prosociální dovednosti pro řešení složitých situací (např. konfliktů).

V oblasti postojů a hodnot „vede k uvědomování si hodnoty různosti lidí, názorů, přístupů k řešení problémů, přispívá k uvědomování mravních rozměrů různých způsobů lidského chování, napomáhá primární prevenci sociálně patologických jevů a škodlivých způsobů chování“ (Balada, a kol., 2005, str. 91).

4.1.2 Výchova demokratického občana

Další průřezové téma má mezioborový a multikulturní charakter. Zaměřuje se na soulad hodnot jako spravedlnost, tolerance a odpovědnost za své jednání a činy. Konkrétněji pak na rozvoj kritického myšlení, vědomí svých práv a povinností a správné pochopení demokratického systému společnosti včetně forem řešení různých konfliktů a problémů.

Žáci se učí zaujímat a obhajovat postoje dodržování lidských práv a svobod. V demokratické společnosti je nutné naučit se konstruktivně řešit problémy v modelových situacích. Jde o zachování lidské důstojnosti, ohled nad zájmem celku, vědomí svých práv a povinností, svobodu svědomí, slušnou komunikaci, respekt, vedení dialogu. Důležité je pochopení významu pravidel, řádu a zákonů pro fungování společnosti. V oblasti postojů a hodnot se učí v modelových situacích např. respektovat kulturní, etnické a další odlišnosti člověka a hodnotit společenské jevy, události a problémy z různých úhlů pohledu.

Jako budoucí občan státu ví, co je Listina základních práv a svobod a s ní spjatá „práva a povinnosti občana v demokratické společnosti, seznamuje se se základními principy a hodnotami demokratického politického systému (právo, spravedlnost, diferenciaci, různorodost), s principy soužití s minoritami“ (Balada, a kol., 2005, str. 94). Zde nalézáme společné příčiny nedorozumění a zdroje konfliktu.

4.1.3 Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech

Tato další výchova má za snahu podpořit u žáků vědomí a jednání v tradičním evropském společenství hodnot, mezi které pokládáme humanismus, svobodná lidská vůle, morálka, uplatňování práva a osobní zodpovědnost spolu s racionálním uvažováním, kritickým myšlením a tvořivostí.

Průřezové téma Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech „akcentuje ve vzdělávání evropskou dimenzi, která podporuje globální myšlení a mezinárodní porozumění a jako princip prostupuje celým základním vzděláváním. Podstatnou součástí evropské dimenze je výchova budoucích evropských občanů jako zodpovědných a tvořivých osobností, v dospělosti schopných mobility a flexibility v občanské a pracovní sféře i v osobním životě. Rozvíjí vědomí evropské identity při respektování identity národní“ (Balada, a kol., 2005, str. 95).

4.1.4 Multikulturní výchova

V průřezovém tématu Multikulturní výchova se žáci seznamují s rozmanitostí různých kultur. Poznávají nové tradice a hodnoty cizích národů. Tato výchova pestře napomáhá k lepšímu porozumění vlastních tradic, hodnot a tím i své kulturní identity, kulturního zakotvení. Setkání s odlišnou kulturou, odlišným etnikem, by měli žáci vnímat jako příležitost k obohacení, nikoli jako zdroj konfliktu.

Multikulturní výchova poskytuje konkrétněji primární znalosti o různých etnických a kulturních skupinách v české i evropské společnosti. Takto obeznámení občané se dokáží lépe orientovat v pluralitní společnosti a zvyšují si tak toleranci k odlišnostem jiných národnostních, etnických, sociálních a náboženských skupin. Dovedou rozpoznat projevy rasové nesnášenlivosti a napomáhat tak k prevenci vzniku xenofobie.

Multikulturní výchova obeznamuje žáky se základními pojmy z multikulturní terminologie, jako je kultura, národnost, etnikum, identita, diskriminace, xenofobie, rasismus, antisemitismus, netolerance a „rozvíjí smysl pro spravedlnost, solidaritu a toleranci. Vede k chápání a respektování neustále se zvyšující sociokulturní rozmanitostí. U menšinového etnika rozvíjí jeho kulturní specifika, majoritní většinu seznamuje se základními specifiky ostatních národností žijících ve společném státě, u obou skupin pak pomáhá nacházet styčné body pro vzájemné respektování a společné aktivity“ (Balada, a kol., 2005, str. 97).

4.2 Minimální preventivní program

Každá škola vypracovává základní strategii prevence sociálně patologických jevů a to vždy na příslušný školní rok (neboli krátkodobé cíle primární prevence) nebo v delším horizontu (dlouhodobá preventivní strategie). Tento program by měl odrážet specifickou regionu, aktuální situaci na škole (co nás těší, co nás trápí) a reflektovat evaluaci průběhu předchozího školního roku. Za spolupráce školního metodika, výchovného poradce, školního psychologa a dalších pracovníků školy se průběžně vyhodnocuje a stává se tak součástí výchovně vzdělávacího programu i výroční zprávy školy.

Minimálně preventivní program, krom mnoha dalších zaměření, zaštiťuje na školách aktivity vedoucí k odhalení (nebo proti vzniku) patologických jevů a přispívá tak ke zdravotnímu životnímu stylu a kvalitě mezilidských vztahů. Definuje také poradenské prostředí buď na škole, nebo ve spolupráci se speciálními zařízeními typu Psychologicko-pedagogických poraden (Minimální preventivní program).

II. PRAKTICKÁ ČÁST

5 METODIKA PROGRAMU A ZPŮSOB REALIZACE

Hlavním cílem mé diplomové práce je příprava modelového programu pro učitele, který by mohli realizovat u žáků 8. a 9. tříd základních škol a studentů prvních ročníků středních škol, gymnázií a učilišť (dále jen středních škol) na téma antisemitismus, antisemitské chování a jeho vyvrcholení v podobě holocaustu za 2. světové války. Dalším cílem, ne však podružným, je seznámit děti s pojmy xenofobie, stereotyp, předsudek, diskriminace, s rasovou či jinou nesnášenlivostí a s příčinami, které k těmto smýšlením vedou. Člověk, který zná nesmyslnost příčin utvářejících tyto formy nenávisti, nemá důvod tyto ideje podporovat. Pro daný cíl pokládám za podstatné obeznámit děti i studenty nejprve s tradicemi Židů, s kulturou a náboženstvím, protože předsudky a následná diskriminace jiného etnika nejčastěji vznikají právě z nepochopení a neznalosti odlišné kultury, tradic, případně náboženství.

5.1 Příprava programu

Pro zvýšení důvěryhodnosti, pravdivosti a správnosti zvolené koncepce jsem využil nabídky přednášek Vzdělávacího a kulturního centra Židovského muzea v Praze (dále jen VKC ŽMP). Kurzy pro učitele a lektory v tomto školícím centru jsou akreditované Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy ČR jako vzdělávací zařízení. V říjnu loňského roku jsem následně uvítal pozvání VKC ŽMP na hodnotný seminář nejen o kořenech antisemitismu v Evropě, v Čechách a na Moravě, ale též k důkladnějšímu seznámení s celkovou problematikou vyvrcholení tohoto fenoménu holocaustem ve 20. století.

Akci pořádali nejen lektori VKC ŽMP, ale i společnost sdružující křesťany z mnoha současných denominací (ICEJ), zabývající se kořeny vzniklého antisemitismu v církvích. Zúčastnil jsem se tak například interaktivního programu pro žáky a studenty, kde jsme se seznámili s židovskými svátky a tradicemi. Velmi přínosnou pro moji práci byla také možnost získat podrobné informace o nových projektech. Byl zde prezentován program „Neztratit víru v člověka“, „Hanin kufřík“ a „Holocaust v dokumentech“. Přijel se mezi nás podívat „přeživší“ svědek holocaustu, s kterým jsme si mohli popovídat. Navštívili jsme také židovský hřbitov a synagogy v Pražském ghettu (Maiselovu, Španělskou a Pinkasovu).

Jako „čerstvý“ metodik prevence jsem v lednu letošního roku realizoval projekt o antisemitismu na naší základní škole při zdravotnickém zařízení. Vzhledem k počtu žáků

(cca 30 dětí), osmi oddělení (od 2. po 9. ročník) a specifičnosti zařízení, jsem projekt přispůsobil spíše prevenci xenofobie a rasismu. Své prvotní zkušenosti považuji za velmi hodnotné a přínosné pro tvorbu tohoto programu.

5.2 Koncepce programu

Jako lektor projektu vzdělávání o antisemitismu a holocaustu „Všichni jsme lidi“ mám (na rozdíl od jiných vzdělávacích institucí) nezanedbatelnou výhodu v možnosti využití „přeživších“ svědků holocaustu, kteří úzce s VKC ŽMP spolupracují. Po vzájemné dohodě a po dohodě se školou jsou ochotni zúčastnit se mé prezentace kdekoli v České republice a ovlivnit tak autentičností a věrohodností přednášky o holocaustu. Dle mého názoru neexistuje lepší možnost zaujmout a vtáhnout posluchače do dané problematiky, než využít při přednášce právě „přeživšího“ svědka holocaustu. Je důležité si uvědomit, že tito lidé, kteří „na vlastní kůži“ zažili holocaust, zde nebudou věčně a proto bychom si jejich výpovědi měli vážit. V takto orientovaných přednáškách však zaujímá lektor roli spíše koordinátora celého programu a vyjma cca dvacetiminutového uvedení posluchačů do problematiky holocaustu, zde spíše zabezpečuje veškerý servis pro tak vzácného hosta.

Vzhledem k tomu, že ne všichni mají možnost stát se lektory VKC ŽMP, navrhl jsem program, který bude realizovatelný např. školními metodiky prevence, učiteli předmětů dotýkajících se dané problematiky či lektory jiných vzdělávacích institucí. Záviset by tedy mělo hlavně na jejich schopnostech a dovednostech, osobnostních rysech, na erudici, vzdělání a sečtělosti v dané problematice.

Lektor by si měl před realizací programu dobře zmapovat situaci v daném regionu, kde program realizuje. Měl by se seznámit se sociálně patologickými jevy (příznivci hnutí skinhead, rasistické postoje, agresivita vůči národnostním menšinám apod.), které danou oblast zatěžují nejvíce a případně tyto jevy zakomponovat do svého projektu tak, aby co nejrealističtěji reagovaly na aktuální skutečnost v regionu. Některé oblasti jsou antisemitismem zasaženy více, jiné méně. Mohou za to především regionální extremistická hnutí v podobě hudebních skupin, pravicových extremistů a skinheadských spolků, které na sebe strhávají pozornost mladé generace.

Podobně by měl lektor zmapovat také situaci na dané škole, kde chce program realizovat. Je dobré využít cenných informací od vedení školy či metodika prevence, který mu

sdělí potřebné informace o aktuálních problémech, případně doporučí, jak s kým jednat, či na co si dát pozor. Mnohé školy jsou již do různých projektů o rasismu, xenofobii a antisemitismu zapojeny (exkurze do koncentračních táborů, programy lokálních organizací prevence patologických jevů apod.). Je tedy dobré dané aktivity zvolit tak, aby nepřekrývaly již dříve realizované projekty, ale spíše na sebe navazovaly.

5.3 Cílová skupina

Za cílovou skupinu, na kterou se zaměřuje můj projekt, jsem zvolil závěrečné ročníky základních škol a první ročníky škol středních. Přednášky na tak závažné téma vyžadují totiž sociální i mentální zralost zúčastněných.

Dle mého názoru jsou žáci závěrečných ročníků základních škol schopni danou problematiku vnímat se zájmem, vcítěním a pochopením. Schopnost spolupráce a aktivního zapojení při projektu samotném je základním předpokladem jeho úspěšnosti. U žáka v daném věku také vzrůstá vliv vrstevnických skupin a médií, což může mít za následek první radikalizaci v názorech souvisejících například s rasismem či xenofobií. V osnovách dějepisu také téma holocaustu začíná být aktuálnější, žáci se seznamují s osobností Adolfa Hitlera, s 2. světovou válkou, mnohde se organizují exkurze do „památníků“ holocaustu a koncentračních táborů.

Na středních školách přijímají studenti nové role ve třídě, při začlenění do kolektivu. V tomto období je člověk náchylný ke změně názorů a postojů o světovém dění i historické skutečnosti. Důležitou roli přitom hraje konformita a bezkonfliktní začlenění se novému kolektivu a to i za cenu náhlé radikalizace svých názorů. V této době je však také osobnost člověka schopna chápat podrobnější znaky utrpení, lze například o 2. světové válce vést konkrétnější debatu, připomínat hrůzy holocaustu v mnohem autentičtější podobě, než na školách základních.

5.4 Časové možnosti programu

Lze se setkat s případy, kdy přáním škol je program zprostředkovat v co nejkratší době a co největšímu počtu žáků (studentů), což se samozřejmě děje na úkor jeho efektivity. Ze strany lektora by měla být minimálním požadavkem na realizaci projektu časová dotace v délce nejméně dvou vyučovacích hodin na jednu třídu. Protože školy dle mé zku-

šenosti poskytují většinou právě tento prostor, následný modelový program jsem tak výše zmíněné časové dotaci přizpůsobil. Pro tak obsáhlé téma, kterým antisemitismus a holocaust bezesporu je, považuji časovou dotaci 2x 45 minut čistého času za nutné minimum. V případě vyjednání delšího časového úseku nebo možnosti realizace projektu např. v půlročních intervalech, může lektor koncipovat program jako kontinuální.

5.5 Prostředí a pomůcky

Po dohodnuté časové dotaci je třeba také domluvit technické podrobnosti realizace. Pro navození přátelské atmosféry doporučuji zvolit prostředí neformálního typu. Za ideální místo k realizaci programu považuji prostory typu školní družiny, učebny pro dramatickou výchovu apod. Pokud podobná místnost není k dispozici, je možné využít i školní třídu. V tomto případě doporučuji prostor připravit o nějaký čas dříve, aby nedocházelo ke zbytečným ztrátám času z organizačních důvodů v průběhu projektu.

Je také nezbytné zajistit technické pomůcky potřebné k projektu samotnému. V místnosti by měla být k dispozici tabule, případně by si měl lektor zajistit flipchart. Mezi další základní pomůcky patří sada pracovních listů včetně listů s otázkami (viz příloha PI až PVI). Pracovní listy doporučuji namnožit do počtu žáků (studentů) jednotlivých skupin na barevné papíry tak, aby se lišily od samotných listů s otázkami. K pracovním listům doporučuji připravit názorné obrázky a předměty vztahující se k židovské kultuře a náboženství (např. obrázek Desatera, Tóry, mezuzy, menory, Davidovy hvězdy, fotky synagog, případně Prvního chrámu, Zdi nářků, Jeruzaléma, šál talit s pouzdrem tfilin apod.). Pracovní list (viz příloha PVII) k aktivitě „První dojem“ by měl být rozmnožen dle počtu žáků (studentů) také. K přednášce ve druhé hodině je třeba připravit časovou osu – novověk (viz příloha PIX). Rozhodne-li se lektor pro přednášku středověkého antisemitismu, musí si také připravit časovou osu – středověk (viz příloha PVIII). Časové osy doporučuji pro lepší přehlednost zvětšit a nalepit na kartonový sloupek či na balicí papír. K této části programu je nezbytné přichystat informační kartičky (viz příloha PX), které doporučuji zvětšit, v optimálním případě i zalisovat. Lektor nesmí zapomenout na křídlo (v případě flipchartu na fix) a na zajištění psacích potřeb, případně psacích podložek pro žáky (studenty). Pokud se rozhodne pro zpětnou vazbu v podobě dotazníku, musí si ho přichystat v dostatečném počtu. Pro dodržení časové struktury přednášky doporučuji mít po ruce hodinky.

6 REALIZACE PROGRAMU

Do samotné realizace je nezbytné vkomponovat také další důležité fáze. Tato zásadní část programu by se tak neměla obejít bez předem přesně definovaného cíle (cílů), kterého chce lektor docílit. Jako velmi důležitou vidím nutnost ponechat žákům (studentům) čas na otázky a diskusi k problematice. Pro následnou evaluaci získá lektor zpětnou vazbu vyplněním připravených dotazníků od žáků (studentů). Tato data mu také následně poslouží k ověření kvality programu a případně k jeho korekci.

6.1 Stanovení cíle, kterého chce lektor docílit

Před samotným plánováním projektu a aktivit v něm připravovaných je nezbytné stanovit si cíle, kterých chce lektor tímto programem dosáhnout. Vycházet by měl hlavně z věkové struktury skupiny, časových možností přednášky, z problémů souvisejících s životem na škole a okolí a z typu školy (základní škola, střední škola, učiliště, gymnázium, specializace školy apod.). Program má tyto hlavní cíle:

- seznámit žáky (studenty) se základy židovské kultury, tradicemi a náboženstvím,
- umožnit jim poznání a pochopení jevů, které mohou vést ke vzniku předsudků a stereotypního jednání při vnímání druhých lidí,
- vysvětlit pojmy rasismus, xenofobie, nacionalismus a antisemitismus,
- seznámit žáky (studenty) s vyvrcholením antisemitismu v období 2. světové války v podobě holocaustu (cesta k holocaustu, tábory smrti, počet obětí apod.),
- dovést žáky (studenty) k diskusi a k zamyšlení se nad tímto tématem,
- přimět posluchače k zamyšlení se nad budoucností a nad tím, co udělat, aby se na holocaust nezapomnělo a hlavně, aby se tato událost neopakovala.

6.2 Samotná realizace

Následuje modelový program na téma antisemitismus s časovou dotací dvou vyučovacích hodin. První část tohoto programu je komponovaná tak, aby se žáci (studenti) seznámili s židovskou kulturou, tradicí a náboženstvím, je tedy zaměřena na multikulturalismus. Bez hlubšího pohledu do židovského života a denních rituálů si nelze následující fázi programu o antisemitském chování, dle mého, vůbec představit. Lektor či pedagog si

je jistě vědom toho, že vyučování o antisemitismu je negativní téma a žáky (studenty) předem nebude zajímat. Proto využití velmi poutavého povídání či prezentace fotografií a předmětů z židovského prostředí, kultury a náboženství může žáky (studenty) nadchnout, upoutat jejich pozornost a zájem.

Ve druhé části programu se žáci (studenti) seznámí s historií antisemitismu, s vyvrcholením tohoto smýšlení v podobě holocaustu a antisemitismem současným. Pomocí zahajovací aktivity si vyzkoušejí, jak mohou předsudky a stereotypní vidění druhých ovlivnit první dojem z neznámých lidí.

Podotýkám, že citované příklady věnované komunikaci lektor – žák (student) jsou přizpůsobeny jazyku tohoto dokumentu. Na případné využití doporučuji texty upravit řečovému kódu té dané skupiny.

6.2.1 Představení sebe i programu

- (0. – 5. minuta)

Na začátku je důležité představit sebe i projekt a říci pár věcí na úvod. Např.: *„Dobrý den, jsem rád, že vás všechny poznávám a mohu s vámi strávit následující dvě vyučovací hodiny, ve kterých se, doufám, dozvíme mnoho nového, vzájemně se obohatíme a popovídáme si o aktuálním tématu - antisemitismu. Jmenuji se XY a jsem...“* Následovat může pár vět na snížení nervozity a zvýšení celkové pohody ve třídě. Např.: *„Máte pěknou školu... Z jakých hodin se nyní ulíváte?...“* apod. Následovat může také např. jeden z židovských vtipů, které jsou známé svojí moudrostí.

Pro lepší komunikaci a přátelštější vztah by lektor mohl nabídnout žákům (studentům) vzájemné tykání (pokud by se nejednalo o větší věkový rozdíl) a ujasnit si podstatná pravidla, která se budou po dobu trvání programu dodržovat: *„Pokud budete chtít cokoli říci, nemusíte čekat na vyzvání, ale můžete se rovnou ptát... Pokud někoho něco bude zajímat, či bude něco nesrozumitelné, je dobré ihned reagovat a nenechávat dotaz na pozdější dobu.“* Lektorovi také doporučuji domluvit si s žáky řešení, které použije v případě, že dojde ke kázeňským problémům (viz kapitola 7.1.1). Dopomoci k tomu může dohodnuté pravidlo, které lektor použije v případě vzniklého problému. Signálem pro to, aby se všichni ztišili, může být například zvednutí ruky apod. Po stanovení výše uvedených nároků je dobré následně vyzískat od žáků (studentů) ústní souhlas s těmito pravidly, případně je

doplnit o výjimky či poopravit. Lektor si tak s žáky (studenty) ujasní vzorce chování, které dopomohou k nerušenému poslechu. Program je koncipován jako beseda za možné účasti třídního učitele, pedagoga, metodika prevence apod. Je tedy vhodné o tom na začátku informovat posluchače a seznámit je přesně s rolí přítomného pedagoga (ten o své pozici v programu musí vědět předem – viz kapitola 7.1.2).

Po organizační části je také vhodné přiblížit žákům (studentům) program a důvody k jeho zařazení. Lektor by měl pravdivě informovat o skutečnostech, které ho vedli k realizaci tohoto programu právě na této škole. Měl by informovat o sílícím antisemitismu v Evropě a ve Světě. Uvést žáky (studenty) do problematiky může například následovně: *„Je škoda, že si lidé nedokážou z jiné kultury vzít to dobré, co by je obohatilo a poučilo. Antisemitské smýšlení sice vyvrcholilo ve 20. století, ale nyní je opět stále více aktuální díky různým popíračům holocaustu, neonacistickým organizacím a projevům mediálně známých osobností.“* Lektor následně připomene mediálně známé případy demonstrací či hudebních koncertů neonacistických skupin, které lze vidět velmi často v médiích. Je dobré se žáků (studentů) zeptat, zdali někdy podobnému jednání či smýšlení byli přítomni a jakou si z toho odnesli zkušenost. Lektor může také položit žákům (studentům) otázku: *„Proč se začíná vyučovat o antisemitismu a holocaustu? Proč školy stále více podnikají exkurze do koncentračních táborů? Jaký to může mít důvod?“* Žáci (studenti) by tak sami mohli přijít na to, že něco není v pořádku a že antisemitské smýšlení může být na vzestupu.

6.2.2 Zahajovací aktivita

- (6. – 8. minuta)

Na zahájení programu lze vyzvat žáky (studenty), aby jeden po druhém diktovali slova, která si představí pod pojmem „Židé, židovská kultura, judaismus“. V případě, že by se našlo jen málo jedinců (nebo žádní), kteří by si vybavili nějaké slovo, je dobré žákům (studentům) pomoci. Na pomocná slova typu: „Stát Izrael, židovské anekdoty, 2. světová válka“ by již reagovat měli. Slova, která nebudou příliš od věci, zapíše lektor na jednu z částí tabule (list flipchartu) a posluchače pochválí o základní informovanosti v daném tématu: *„Je vidět, že jste již s danou problematikou seznámeni... Očividně jste již 2. světovou válku v dějepise na základní škole probírali... Je to bezva, budeme mít hodně ulehčenou práci s vysvětlováním těchto pojmů v dané problematice...“* apod. Lektor posluchače následně upozorní, o možnosti případného doplnění těchto pojmů a slov na konci progra-

mu: „*Doufám, že na konci programu se tyto slova rozrostou, což by znamenalo, že jsme se o dané problematice něčemu novému přiučili a přednáška tak splnila svůj význam.*“

6.2.3 Jednotlivé dílny: příprava

- (9. – 20. minuta)

Po úvodní cca osmiminutové části se žáci (studenti) pustí do seznamování s židovskou historií a kulturou. Lektor by měl využít předešlé aktivity a tuto fázi uvést např.: „*Ted jsme se dozvěděli některé pojmy související s Židy a judaismem. Nyní se tedy pojďme podívat blíže třeba na pojem kultura, tradice a zvyky Židů.*“ Lektor může pokračovat: „*Umění a kultura je součástí lidské existence. Obohacuje a naplňuje lidský život. Naším prvním krokem bude seznámení se s židovskou kulturou, která se tvořila po staletí. S ní jsou spjaty dějiny Židů a jejich náboženství, neboť dějiny víry jsou současně i dějinami starověkého Izraele.*“ Následně by měl uvést posluchače pomocí jednoduché legendy do dané problematiky a docílit tak větší „zapálenosti“ žáků (studentů) do dané činnosti. „*V tuto chvíli vás chci pozvat do dílny, díky které bychom se mohli dozvědět něco nového a něčemu novému se naučit... Vy se nyní proměníte v badatele, kteří budou hledat odpovědi na položené otázky...*“ Žáci (studenti) by měli být také obeznámeni s technikou, která jim k tomuto poznání dopomůže. Lektor vysvětlí pojem dílna, ve které se pomocí pracovních listů, příložených otázek, obrázků a předmětů žáci (studenti) seznámí s danou problematikou. Následně obeznámí žáky (studenty) s tím, co od nich bude vyžadovat: „*Abychom si lépe dokázali vybavit historii, náboženství a vůbec původ Židovského národa, budeme nyní pracovat ve skupinkách, kde si základní informace o Židech připravíme a následně budeme prezentovat ostatním. Po deseti minutách přípravy si sami navzájem předáme základní informace o židovském národě, o tradicích, zvycích, pravidlech, náboženství a zákonech.*“

Dle velikosti skupiny by měl lektor rozdělit studenty do šesti skupin (po 3. až 5. osobách). Aby žákům (studentům) netrvalo dělení dlouho, doporučuji k tomu lektorovi využít předem připraveného klíče, např. očíslovat žáky (studenty), tak jak sedí, postupně čísla od 1. po 6. s tím, že jedničky budou sedět spolu, dvojky spolu atd. Lektor po vytvoření skupin vyzve žáky (studenty), aby si ve skupinách zvolili zapisovatele (zajistit psací potřeby) a také svého mluvčího (pokud nebudou zadaný úkol prezentovat dohromady). Každé skupině následně rozdává papír s otázkami a dle počtu jedinců ve skupině, také počet pracovních listů vztahujících se k dané problematice. Při rozdávání těchto pracovních listů je

vhodné tyto okruhy přečíst nahlas, aby ostatní skupiny získaly přehled o vzájemné návaznosti témat. Z vlastní zkušenosti mohou také doporučit rozdat každému žákovi ve skupině jednu otázku s textem, ve kterém se dozví odpověď. Urychlí to tuto přípravnou fázi a nestane se, že by se někdo „vezl“ na aktivitě druhého, nudil se nebo dokonce vyrušoval ostatní. Při následné prezentaci by pak každý ve skupině hovořil o své otázce.

Jednotlivá témata:

1. skupina: Kdo jsou Židé? (viz příloha PI),
2. skupina: Odlišnost judaismu a křesťanství (viz příloha PII),
3. skupina: Židovské náboženství – judaismus (viz příloha PIII),
4. skupina: Židovské tradice a zvyky (viz příloha PIV),
5. skupina: Židovská synagoga a svátky (viz příloha PV),
6. skupina: Židé a Stát Izrael (viz příloha PVI).

Pokud má lektor připravený další pomocný materiál k výše zmíněným tématům (fotky, obrázky, knihy, předměty, mapy apod.), měl by na ně jednotlivé skupiny upozornit, ukázat jim místo, kde je mohou nalézt (např. volná lavice, koutek třídy) a vysvětlit jim jejich možné využití při samotné přípravě odpovědí i při následné prezentaci. Žáci (studenti) by si tento pomocný materiál mohli rozebrat na svá stanoviště, nebo by mohla každá skupina vyslat jednoho člena, aby k dané problematice vybral vhodné pomůcky sám. Mezi tímto materiálem by neměla chybět mapa Dálného východu, fotka Bible či Tóry, obrázky modlitebních pomůcek (tfilin a talit), obrázků sedmiramenného svícnu, synagogy a mapa Státu Izrael. Každá skupina by si tak mohla své téma zpestřit, obohatit a při prezentaci samotné nevyužívat jen holá slova a definice.

Lektor by měl vysvětlit žákům (studentům), jak mají následně postupovat, že si mohou ve skupině vzájemně radit, spolupracovat a společně tak dojít k odpovědím na zadané otázky: *„Každá skupina si nyní připraví prezentaci svého tématu. K této badatelské činnosti vám dopomůže práce s textem, který máte všichni před sebou. Využít můžete také pomůcky, které jsou pro vás přichystané na přední lavici. Můžete ve skupině vzájemně spolupracovat, radit si a připravit si následnou prezentaci do cca osmi minut“* (dle uplynulého času). Při zahájení přípravy by si měl pedagog ověřit, že žáci (studenti) zadané úkoly a metody pochopili, případně je zopakovat či upřesnit. Lektor by měl také v průběhu přípravy aktivně obcházet jednotlivé skupiny, reagovat na případné doplňující dotazy a nejasnosti,

povzbuzovat, chválit, ale přitom moc neradit. Je dobré „badatelům“ stále připomínat dobu do konce přípravy (např. po dvou minutových intervalech).

6.2.4 Jednotlivé dílny: prezentace

- (21. – 35. minuta)

Po cca osmiminutové přípravě, kdy je již jasné, že nikdo nepracuje a všichni mají zadané téma zpracované, mohou začít jednotlivé prezentace. Lektor vyzve skupiny (od 1. po 6.), aby postupně předstoupili před třídu a své téma následně prezentovali ostatním. Jak již bylo řečeno výše, touto činností může být pověřen jeden žák (student), nebo se úkolu zhostí všichni členové skupiny a každý odpoví na svou otázku. V této fázi je vhodné prezentaci doplnit o obrázky nebo fotografie k uvedenému tématu, kterými budou badatelé ilustrovat dané téma.

Lektor tedy například vyzve skupinu č. 1, aby předstoupila před třídu, ostatní požádá o zaujetí pozice, ve které dobře uvidí na prezentující skupinu o klid a pozornost. Následně skupinu uvede: „*Badatelé první skupiny si pro nás připravili prezentaci k tématu: Kdo jsou Židé a odkud tento národ pochází.*“ Následně je možné nechat zbylou prezentaci na žácích (studentech) samotných, nebo se lektor může vždy na danou odpověď pomocí příslušné otázky zeptat: „*Co jste zjistili o židovském národě?... Kdo jsou Židé?... Jaké náboženství vyznávají?...*“ apod. Při prezentování by lektor měl dávat pozor, zdali je na dané otázky odpovězeno dostatečně a přesně. Pokud by byla odpověď neúplná či mylná, měl by žáky (studenty) doplnit, údaje upřesnit či poopravit. To však doporučuji provést až koncem celého výkladu skupiny. Vzhledem k možné nesrozumitelnosti a možných chyb při prezentaci je vhodné dané téma shrnout, zopakovat nejdůležitější fakta a případně uvést, pro lepší pochopení dané problematiky a udržení pozornosti, nějaký příklad či zajímavost. Po každé prezentaci a informaci doplněné lektorem je vhodné každou skupinu (samotné jednotlivce) slovně pochválit za přípravu, za zájem či případnou originalitu přednesu a společně s celou třídou skupině zatleskat. Tímto způsobem pak realizovat prezentaci také u ostatních témat.

6.2.5 Jednotlivé dílny: shrnutí a diskuse

- (36. – 45. minuta)

Po ocenění úsilí poslední skupiny za prezentaci posledního tématu „Židé a Stát Izrael“ je vhodné si všech šest oblastí ukotvit následnou diskusí a shrnutím. Každá skupina by mohla položit ostatním jednu (dle času i více) ze „svých“ otázek a následně se také postarat o poopravení chybné odpovědi či potvrzení odpovědi správné. Pro potřebnou kontrolu získaných vědomostí by měl lektor provést zpětnou vazbu v podobě doplňujících otázek týkajících se dané problematiky. Je nutné nabídnout žákům (studentům) možnost dalších dotazů, tedy zeptat se na jednotlivé pojmy, které v diskusi ještě nezazněly a případně zavést diskusi k tématu: „*Co jste se dozvěděli nového o Židech?... Co vás nejvíce překvapilo?... Co se dá Židům závidět?... Co se vám naopak nelíbí?... Máme nějaké podobné tradice a zvyky?... Byl jste někdo v synagoze, v Izraeli?... Vyhovovala by vám košer strava?*“ apod.

Před ukončením první části programu by měl lektor poděkovat za předvedené výkony a výbornou spolupráci a nastínit strukturu hodiny následující. Je také vhodné zadat žákům (studentům) úkol do pauzy v podobě: „*Zkuste se zamyslet nad významem prvního dojmu a jak figuruje při utváření vašich nových vztahů. Zkuste si vzpomenout na události, které mohli vést k holocaustu. Vzpomenete si na jména některých nacistů z 2. světové války?*“ apod.

6.2.6 Úvod do druhého bloku

- (45. – 50. minuta)

Na začátku druhé části programu (až se žáci nebo studenti ztiší a usednou) může lektor stručně nastínit strukturu druhého bloku. Odůvodní, proč volil tento výběr a návaznost jednotlivých aktivit: „*V následné části budete mít možnost poznat sami na sobě, jak může vzniknout určitý stereotyp, předsudek o člověku, kterého neznáme. Vytvořit si nepravdivý obraz člověka na základě vnějšího pozorování a zaujmout k němu svůj postoj.*“ Předpojatost vůči druhé osobě či neznámému etniku může vzniknout i ze špatné osobní zkušenosti. Například: „*Veřejné mínění o ženách za volantem (ženy jsou horší řidičky, než muži odporuje statistice)... Pražané jsou předpojatí vůči cizincům (všichni cizinci jsou špatní, protože jejich zkušenost je špatná). K tomu nám dopomůže jednoduchá aktivita, ve*

kteří budete váš první dojem z osoby na obrázku zapisovat do pracovního listu. Tento první dojem může vzniknout v prvních vteřinách setkání a zůstat v nás i několik let.“

6.2.7 Aktivita: První dojem

- (51. – 60. minuta)

Díky této aktivitě by si měli žáci (studenti) uvědomit, jak se mohou jednotlivé názory o lidech v prvních dojmech lišit. Měli by pochopit mechanismus, který dokáže prostřednictvím našich předchozích zkušeností, předsudků a stereotypů, ovlivnit náš první dojem z neznámého člověka a jak se tato vlastnost prvního dojmu může projevit v chování k jiným.

Pro tuto hru si musí lektor předem připravit z časopisů fotografie lidí, kteří mají zajímavou, výraznou či jinak nápadnou tvář, jemný nebo drsný pohled, pózu či postoj. Fotografie, na kterých jsou lidé vyzývavě nebo naopak skromně oblečení apod. Postavy na obrázcích by neměli být známé nebo alespoň rozpoznatelné osobnosti. Tyto fotografie vystříhnout a třeba nalepit na tvrdý papír, na kterém bude uvedeno čitelné číslo jednotlivé fotografie. Obličeje na obrázcích by měly být dostatečně velké s dobře viditelnými detaily a rysy (doporučuji formát A5 a větší). Připravit by si měl asi deset fotografií.

Na úvod aktivity lektor požádá žáky, aby si sedli na takové místo, ze kterého dobře uvidí na jeho pozici (cca do čtyř metrů). Každému z žáků následně rozdá pracovní list (viz příloha PVII), psací potřeby a v případě nutnosti podložku na psaní. Lektor je následně vyzve, aby do příslušného očíslovaného políčka napsali jejich první dojem o osobě na fotografii, kterou jim ukáže. Před samotnou realizací by měl žákům (studentům) také připomenout, v čem první dojem spočívá: *„Napište o dané osobě, cokoliv vás napadne. Jaký je to člověk? Je hodný, zlý? Co asi dělá? Je bohatý, chudý? Má ženu a děti? Jaké má koníčky? Jakou má na fotografii náladu? Jakou poslouchá hudbu? Sportuje? Jedná se o kuřáka, alkoholika nebo o spořádaného občana?“* apod. Je důležité také upozornit, že by se doba prezentace každé fotografie s následným popisem dojmu měla pohybovat okolo 20 sekund a že jde o práci anonymní. Po ukázce všech fotografií s průběžným popisem lektor všechny pracovní listy posbírání a zpětně rozdává tak, aby se žádnému žákovi nevrátila zpět jeho práce. K tomu doporučuji lektorovi sesbírat vyplněné pracovní listy do skupinek (cca čtyř) a následně jen prohodit takto sesbírané pracovní listy mezi skupinkami tak, aby každá dostala jiný svazek. Při opětovné prezentaci všech obrázků žáci (studenti) čtou, co mají v cizím pracovním listu napsané. Lektor se snaží zapojit do této činnosti všechny žáky (studenty) a

nahlas opakuje, co kdo řekl. Je dobré na závěr každé fotografie udělat stručné shrnutí prvního dojmu celé třídy z nejčastějších reakcí.

Po této části lektor vystoupí se zhodnocením, navodí vzájemnou diskusi a reflexí. Ke zmotivování k diskusi může použít otázky typu: *„Jaký je to pocit, když jsi nucen rychle vyjadřovat své první dojmy? Co tě nejvíce překvapilo? Lišily se tvé první dojmy od ostatních spolužáků? A ve kterých případech to bylo a proč? Na čem byl založen tvůj první dojem? Co bylo při utváření prvního dojmu rozhodující? Která tvář v tobě vyvolala nejlepší první dojem a proč? Která nejhorší? Usuzovals podle někoho, koho už znáš a osoba na fotce se mu podobala? Vzpomeneš si na nějaký případ, kdy tě tvůj první dojem oklamal? Popiš ho. Naučili jste se něco nového o sobě? Co si z této aktivity odnášíte?“* apod.

Závěrem této aktivity je opět dobré provést shrnutí, co v nás první kontakt s neznámou osobou může vyvolat. Je dobré posluchačům říci, že díky tomuto prvnímu dojmu mohou lehce vznikat předsudky, které mnohdy přetrvávají v člověku i několik let. *“Podobně mohl vzniknout i antisemitismus, tedy do určité míry nepochopení náboženství, tradic a zvyků jiné kultury. S antisemitismem samotným a s jeho vyvrcholením v podobě holocaustu za 2. světové války se seznámíme v druhé části následné hodiny.“* Lektor by měl také stručně popsat techniku následné časové osy, kterou se s antisemitismem v novověku seznámí. Pro získání pozornosti a zaujetí žáků (studentů) může lektor také nastínit pár zajímavých bodů k návazné části: *„Dozvíme se hlavní důvody, které vedly nacisty k vyvraždění téměř 6 milionů lidí (z toho 1,5 milionů dětí). Povíme si o trestech, které nacističtí pohlaváři dostali po válce. Povíme si o těch fašistech, kterým se podařilo utéci, ale také o novodobém riziku vznikajícího antisemitismu a spojitostí se vznikající hospodářskou krizí.“*

6.2.8 Časová osa – novověk

- (61. – 80. minuta)

Na předchozí aktivitu lze volně navázat další činností, veskrze spíše přednáškového typu. Lektor by se mohl v rychlosti vrátit k předchozí činnosti a popsat žákům (studentům), jak mohou vznikat předsudky: *„Předsudky jsou staré, jako lidstvo samo. Každý člověk má v sobě nějaké předsudky, skrze které více či méně vyjadřuje negativní postoj k osobám, skupinám, idejím, národům a rasám, opírající se o pověry, primitivní názory a stereotypy. Např.: Romové kradou. Blondýny jsou hloupé...“* Je vhodné také vysvětlit pojem stereotyp jako *„jednotvárný, ustálený, navyklý vzorec chování a myšlení, který lze jen stěží dotýčné-*

mu vyvrátit. Např.: *Všichni Češi kradou. Všichni Arabové jsou teroristé...* “ Je tedy dobré žákům (studentům) objasnit vztah předsudků a stereotypů k negativním postojům vůči Židům v podobě historického antisemitismu: *„Antisemitismus má své základy v předsudcích, stereotypch a neznalosti židovské kultury, tradic, či náboženství. Tato skutečnost vedla po mnoha staletích evropské obyvatele k nenávisti vůči Židům. Tak jak jsme nedokázali popsat vlastnosti neznámého člověka z fotografie, nemůžeme hodnotit cizí národ, o kterém nic nevíme. My si nyní ukážeme, jak tato předpojatost vůči jednomu národu může vygradovat a v jak velkou nenávist celého národa se může proměnit.“*

Lektor by měl vyzvat žáky, aby si sedli do kruhu (ideálně na koberec) kolem připravené časové osy novověkých dějin antisemitismu (viz příloha PIX). Pro přehlednější práci doporučuji lektorovi časovou osu před vytisknutím zvětšit a nalepit buď na sloupek tvrdého kartonu, nebo namotaný svazek balicího papíru. Lektor následně rozdá náhodným výběrem předem nachystané jednotlivé kartičky (viz příloha PX) vztahující se k časové ose novověku. Tak jako u časové osy, doporučuji lektorovi kartičky zvětšit a pro prodloužení životnosti případně zalisovat do průhledné folie.

Tato přednáška, opírající se o časové mezníky antisemitismu v novověku, vyžaduje značnou erudici lektora v daném tématu. Je dobré si připravit pro každou událost nějaký komentář. Před samotnou realizací přednášky je vhodné žáky (studenty) seznámit se stručnými dějinami antisemitismu ve starověku a středověku. Např.: *„Antisemitismus je starý, jako lidstvo samo... V první hodině jsme si povídali o Deskách Desatera, které obdržel od Boha na hoře Sinaj Mojžíš. Získal je však v situaci, kdy s celým židovským národem prchal z egyptského zajetí...“* Je vhodné také připomenout antisemitismus náboženský v podobě křesťanského i islámského fundamentalismu. Např.: *„Židé byli obvinění z vraždy Ježíše Krista, kterého křesťané považují za Syna Božího...“* Ve středověku by lektor měl krátce zmínit události z roku 1179 a 1215 (tzv. lateránský koncil): *„Židům bylo nařízeno nosit vnější znamení... Museli žít odděleně od ostatních obyvatel (zřízena ghetta)... Směli vykonávat jen některá řemesla k obživě.“* Za zmínku také stojí období vlády Přemysla Otakara II., kdy se Židé stali majetkem panovníka a tzv. familiantský zákon z roku 1266, ve kterém byla násilím omezována židovská porodnost. Lektor by měl přejít do období počátků novověku např. slovy: *„V 19. století byli Židé konečně nábožensky, hospodářsky a sociálně zrovnoprávněni... Habsburskou monarchií byla zrušena ghetta... Židovský národ znovu začal být vidět...“* Tímto nástínem historického antisemitismu a vytýčením nejdůležitějších

událostí by mohl lektor přejít ke konkrétním událostem, které nastaly po zrovnoprávnění Židů v 19. století v období osvícenství. V této fázi mu bude nápomocna časová osa, na které jsou viditelné významné mezníky. Lektor popisuje v časovém sledu další události s tím, že v tučně zvýrazněných obdobích samotného lektora zastoupí žák (student), který podstatné informace této události doslovně přečte z obdržené kartičky.

Lektor by se měl hlavně pozastavit nad holocaustem, popsat žákům (studentům) důvody jeho vzniku, nacistické plány s Židy (potažmo Slovany a Rómy), vyhlazovací tábory s počty obětí a norimberské zákony. Zaměřit by se měl více také na antisemitismus v současnosti, na popírače holocaustu a důvody, které je k tomuto názoru vedou, na neonacistické skupiny, jejich provokativní koncerty a demonstrace ve Dnech památky holocaustu či výročí Křišťálové noci. Měl by dokázat propojit antisemitismus historický s antisemitismem současnosti, aby si posluchači uvědomili riziko z možného opakování historie. Zmínit se o medializovaných událostech z posledních dob. Od věci také není (vzhledem ke zbylému času) přiblížit žákům současnou legislativu spolu s postihy za porušení lidských práv a svobod (viz kapitola 2.6.2).

Pro následnou debatu by mohl lektor využít některých otázek: *„Byl jsi někdy svědkem rasově motivovaného příkoří...? Myslíš si, že je problematika antisemitismu aktuálním tématem? Může v období hospodářské krize vzrůstat vliv extremistických skupin? A proč? Co si myslíš o kolektivní vině? Jsi někdy potrestán spolu s kamarády (sourozenci) za něco, co udělal pouze jeden z vás? Co si o tom myslíte?“* apod.

6.2.9 Závěrečná aktivita a ukončení programu

- (81. – 90. minuta)

Tak jako na začátku programu, mohli by i nyní nadiktovat žáci (studenti) slova, vztahující se k židovství a judaismu lektorovi, který by je přitom opět zapisoval na tabuli (flipchart). Pokud by si žáci (studenti) nemohli na další pojmy vzpomenout nebo by nadiktovali ty stejné, jako ze začátku programu, bylo by vhodné jim trochu napovědět: *„Jaké knihy jsou pro Židy závazné? Jaké předměty využívají při modlitbě? Co předal Bůh Mojžíšovi na hoře Sinaj? Jak se jmenuje sedmiramenný svícen, úprava pokrmů a modlitební místo Židů? Jak nazývají Židé den odpočinku (sobotu)? Kdo postavil v Jeruzalémě První chrám? Jak nazýváme místo, ve kterém museli Židé žít odděleně od ostatních? Jak jedním slovem nazýváme vyvrcholení antisemitského smýšlení v minulém století? Co si představíš*

pod antisemitismem v současnosti?“ apod. Lektor by následně mohl nové pojmy porovnat se slovy uchovanými ze začátku programu a vyvodit závěr: „Je vidět, že jsme se o židovském národě dozvěděli něco nového... Doufám, že vám byl tento program přínosem... Doufám, že se o každém národě (kultuře) vždy budete snažit zjistit maximum informací, než ho začnete posuzovat... Snad lidé nedopustí, aby se tato smutná historie opakovala... Byl bych rád, kdybyste o daném tématu přemýšleli také v následujícím období, abyste na něj nezapomněli...“ apod.

Před samotným závěrem programu by neměl lektor zapomenout na potřebnou zpětnou vazbu (nejenom) získaných vědomostí od žáků či studentů (viz následující kapitola). Následně celý program zhodnotit, pochválit je za provedenou práci a poděkovat za takto strávený čas. Měl by se ještě ujistit, zdali nemá někdo nějaké dotazy, na které by mohl zareagovat případně i po hodině. Pak již zbývá jenom rozloučení a tím i ukončení celého programu.

6.3 Evaluace programu

Lektorovi, který bude přednášku realizovat, doporučuji udělat si čas na konci programu (cca 5 minut), ve kterém by měl získat zpětnou vazbu od žáků (studentů) v podobě jeho vyhodnocení.

Dopomoci mu k tomu může dotazník (vzor viz příloha PXI), který by rozdal a uvedl slovy např.: *„Na závěr bych vás chtěl poprosit o vyplnění krátkého dotazníčku, abych se více dozvěděl o své práci, o tom, jak byl dnešní projekt pro vás přínosný, co jste už znali, o čem byste se chtěli dozvědět více...“* Dotazníkem se může lektor dozvědět mnoho o samotné přednášce, o obsahu, o svých přednostech a nedostacích, ale také o informacích, které nebyly dostatečně vysvětlené, či naopak informacích, které byly zbytečně rozsáhlé. Může si tak ověřit, zdali jeho předem stanovené cíle byly dosaženy či nikoli a případně tak program poopravit pro skupinu příští.

Dotazníkem lektor získá plno hodnotných informací, které může použít do budoucna. Je však také přínosné podchytit emoce žáků (studentů), které si z tohoto programu odnášejí. K tomu lektorovi může dopomoci další metoda, kterou žáky či studenty uvede slovy: *„Nyní si představte, že my tu skončíme a vy si všechny poznatky, zážitky, prožitky, informace, zkušenosti a myšlenkové pochody z tohoto programu zabalíte do jednoho kufru. A*

vzhledem k tomu, že jste již různých programů, projektů a přednášek absolvovali hodně, máte doma vyhrazenou celou jednu místnost ve sklepě, kde všechny kufry z různých přednášek ukládáte. Protože jsou však všechny kufry ve stejném tvaru i barvě, vždy musíte na každý z nich nalepit titulek, ve kterém by se měl zrcadlit jeho obsah. Tím titulkem je pro přehlednost pouhé jedno slovo. Jaké jedno slovo byste použili pro název toho kufru dnešního? Žáci (studenti) se postupně snaží nazvat program jedním slovem, které hodně napovídá o jejich emocích a o prožitcích, které si z programu odnášejí. Dle času mohou své pojmy jeden po druhém lektorovi prezentovat, nebo je mohou anonymně napsat na kus papíru, který následně odevzdají. Je známo, že se emoce z různých událostí uchovávají v lidech mnohem déle, než základní informace a pouhé definice. Lektor by tak mohl získat zhodnocení výsledků jeho činnosti „pouhým“ jedním slovem.

7 ZKUŠENOSTI Z VLASTNÍ REALIZACE PROGRAMU

Vzhledem k tomu, že jsem samotný program realizoval na škole základní a dvakrát na škole střední, považuji za vhodné informovat případné čtenáře této práce o nabytých zkušenostech z vlastní realizace. Nejprve však pokládám za důležité představit daná školská zařízení a jejich specifika.

K samotné realizaci tohoto programu došlo na Základní škole Zachar a Střední pedagogické škole v Kroměříži. Obě školy jsem oslovil asi s měsíčním předstihem k datu možné realizace programu. V obou případech jsem se setkal s kladným ohlasem a tím i domluvením přesného data a dalších organizačních podrobností (stručný popis programu z mé strany, počet žáků či studentů, prostory a technická vybavenost třídy, časové možnosti, role přítomného lektora apod). Konkrétní projevy antisemitismu, xenofobie či rasismu na školách nebyly, dle školních metodiků, hlavním patologickým problémem. Program „Židé a holocaust“ jsem tedy sestavil s větším důrazem na prevenci v podobě informativních bloků v kombinaci se vzděláváním žáků (studentů) a s jejich dovednostmi. První dvě realizace programu proběhly v jeden den na Střední pedagogické škole (první ročníky s celkem 60 studenty), třetí na Základní škole Zachar (devátý ročník s celkem 25 studenty).

Obecně lze říci, že jsem měl kladnější ohlasy z řad studentů Střední pedagogické školy než žáků Základní školy Zachar. Může za to nejspíš více faktorů.

- Důležitou roli sehrál zajisté věk cílové skupiny. Studenti, i když „pouze“ prvních ročníků školy střední, mohou být oproti žákům devátých ročníků základních škol v pochopení a vcítění se do dané problematiky více vyzrálí.
- Dalším aspektem na střední škole byl homogenní ženský kolektiv (vyjma jednoho chlapce v jedné z tříd), ve kterém nedocházelo k „machrování“ a „zlehčování“ dané problematiky, čehož se někdy dopouštěli někteří chlapci na škole základní.
- Další roli sehrála zajisté humanitní specializace střední školy a tím i vyšší uvědomělost studentů o dané problematice.
- V neposlední řadě mohla sehrát velkou roli při samotné realizaci doba realizace samotné, kdy jsem program na střední škole uskutečnil v průběhu čtvrtletního vyučování, zatímco na základní škole v posledních dvou hodinách výuky páteční. Žáci na

základní škole tak možná více mysleli na blížící se víkend, než aby dávali pozor při tak těžkém tématu, jakým antisemitismus bezesporu je.

K těmto aspektům by měl budoucí lektor přihlížet a vyvarovat se tak možných vnějších zásahů do projektu, například díky nevhodnému termínu realizace, o kterém bohužel většinou sám nerozhoduje. Je dobré se také připravit na specifika té konkrétní třídy (základní nebo střední škola, gymnázium, učiliště; spíše chlapecký, dívčí nebo smíšený kolektiv; počet žáků nebo studentů ve třídě; zaměření školy apod.).

Z výstupů ze závěrečného povídání, z reakcí v dotazníku i z vlastních pocitů, docházím k následnému vyhodnocení daného programu:

- Žákům na základní škole se přednáška líbila. Byli spokojeni také s množstvím nových informací, připravených pomůcek a názorných příkladů. Ze všeho nejvíce je však upoutali osobnosti z řad nacistů 2. světové války a jejich osudy. Také prezentace norimberských zákonů je velmi zaujala a panoval při ní ve třídě naprostý klid. Také aktivita „První dojem“ se setkala s pozitivní reakcí. S obtížností tématu neměli, až na výjimky, žádné větší potíže. Potýkal jsem se zde však s aktivitou pouze jedné části třídy. Ostatní žáci se přidali do diskuse jen po přímé otázce na jejich osobu a spíše programem tzv. „proploovali“. Některé chlapce jsem musel v průběhu programu několikrát napomínat, což samotný program zpomalovalo a rušilo. Celkový pocit z realizace programu na základní škole mám však velmi kladný. Po výběru vhodnější doby k realizaci by zajisté třída spolupracovala ještě lépe.
- Na střední škole se program líbil velice, v obou případech jsem dokonce na závěr sklídl nečekaný potlesk. Velmi mi vyhovovala neustálá aktivita většiny studentů. Svými dotazy poskytovali zpětnou vazbu o nepřetržitém zaujetí tematikou. Dle jejich názorů se dozvěděli mnoho nového z židovské kultury, ocenili mou erudici a připravenost. Pochvalovali si srozumitelnost a vyváženost jednotlivých témat. Největší zaujetí patřilo, tak jako na základní škole, četbě norimberských zákonů, kdy jsem studentům přečetl, jak se čeští Židé v letech 1939 až 1941 museli postupně zbavovat potřebných věcí, stravy, oblečení a zvířat s tím, že ta nejhorší věc v podobě koncentračních a vyhlazovacích táborů je ještě čekala. Polovina studentů projevila zájem o návazný program specializující se již jen na vyvrcholení antisemitismu v podobě holocaustu za 2. světové války a antisemitismu v současnosti.

7.1 Rady pro lektora programu

V této části práce bych bodově uvedl konkrétní rady pro budoucí lektory, které by mohly předcházet vzniku možných problémů vztahujících se k přípravě, realizaci a vyhodnocení programu či dopomoci k vyšší efektivitě programu. Vycházím při nich z vlastní zkušenosti z realizace programu.

Příprava:

- Program je nezbytné přizpůsobit typu kolektivu (školy, instituce), kde má k realizaci dojít. Pokud by se jednalo o třídu „živější“ se sklonem k nerespektování autority, je vhodné vynechat ty aktivity, které jsou příliš živelné, a po kterých by se třída jen obtížně uklidňovala.
- Téma židovské kultury a antisemitismu je velmi obsáhlé a proto záleží hlavně na erudici lektora a jeho schopnostech vtáhnout žáky (studenty) do dané problematiky. Je proto vhodné si připravit zajímavé komentáře, příběhy a informace k jednotlivým aktivitám, které by mohli posluchače zaujmout.
- Z mého pohledu by bylo pro program vhodnější využít spíše tříhodinového bloku. S dodržováním času jsem měl mnohdy potíže a zajímavé příběhy či komentáře jsem musel mnohdy vynechat. Kdyby nedocházelo k přesnému dodržování časových termínů jednotlivých aktivit, mohlo by dojít k zestručnění závěrečné časové osy s návazností na současnost. Tato skutečnost by vedla k oslabení celého programu.
- Realizace programu na Střední pedagogické škole probíhala v obou případech (oproti realizaci na Základní škole Zachar) v klasické třídě. Dle mého názoru to samotný program nenarušilo a všechny aktivity byly za přispění trochy improvizace bez problému realizovatelné.

Pracovní dílna:

- Je vhodné žáky (studenty) upozornit na stručnost a výstižnost odpovědí při badatelské činnosti v pracovní dílně. Někdy se stalo, že žák nebo student přečetl doslova text z pracovního papíru či zalisované kartičky a tím nevyzdvihl podstatu. V takovém případě je vhodné, aby podstatné body zopakoval lektor.
- Během přípravy odpovědí docházelo k tomu, že zůstalo několik pomocných materiálů a předmětů vhodných k prezentaci daného tématu bez povšimnutí na svém

místě. Je tedy dobré dané pomůcky (fotky, předměty apod.) skupinám v průběhu následně porozdávat, mohlo se totiž stát, že daný předmět či fotku přehlédli, či si ji se svým tématem nedokázali spojit.

První dojem:

- Na střední škole, kde jsem program realizoval poprvé, aktivita „První dojem“ vyžadovala více času a proto jsem musel po zbytek hodiny stále „bojovat“ s časem. Po úpravě této aktivity na škole základní tak doporučuji připravit fotografií pouze šest. Pointa této aktivity zůstane i tak nenarušena.
- Je dobré si při přípravě fotografií vybírat známe osobnosti, které nejdou rozpoznat a závěrem jim tyto osobnosti představit. Doporučuji také zařadit mezi fotografie kontroverzní postavu, kterou by však žáci (studenti) nepoznali. Mě se povedlo sehnat například fotografii Vladimira Iljiče Lenina z dob předrevolučních, která u žáků (studentů) vyvolávala první pocity jako např.: hodný, milý, obětavý, voják (nejspíše vzhledem k černobílé fotografii), dobrodruh aj. Žáci (studenti) pak byli velmi překvapeni, když jsem je následně seznámil s jedním z největších osobností ruských dějin.
- Lektor by si mohl na závěr aktivity „První dojem“ připravit nějaký svůj příběh (nejlépe vtipný), kdy se díky prvnímu dojmu sám zmýlil a tímto příkladem tak vyzvat posluchače k debatě z jejich vlastních zkušeností.

Časová osa – novověk:

- Velmi působivé pro žáky jsou z mé zkušenosti norimberské zákony uvedené v činnosti na území Protektorátu Čechy a Morava v období 1939 – 1941, které by mohl přečíst samotný lektor (viz příloha PX). Vzhledem k časové náročnosti je doporučuji lektorovi zestručnit a vypsát si jen ty zákazy a omezení nejpůsobivější.

Ukončení programu:

- Pro rychlou zpětnou vazbu od studentů v případě, kdy se lektorovi z nedostatku času nepodaří vyčlenit závěrečné chvílky pro rozdání dotazníků, může třídu vyzvat k rychlé reakci se spokojeností programu. Dopomůže mu k tomu technika zvednutého palce nahoru nebo dolů nebo počet vztyčených prstů na ruce studentů.

7.1.1 Když jedinci nespolupracují (vyrušují)

Na začátku programu nesmí lektor zapomenout na dohodnutá pravidla, na kterých se shodne s celou třídou. V případě časových možností je vhodné tyto pravidla napsat na tabuli (flipchart) tak, aby je měla celá třída „na očích“ po celou dobu trvání programu. Pokud by lektor na stanovení pravidel zapomněl, mohlo by se stát, že během samotné činnosti narazí na problém, který by nemusel snadno vyřešit. Jednat by se mohlo například o neukázněnost jednotlivců, posměch spolužákovi, neustálé odbíhání od tématu, zesměšňování, zlehčování problematiky apod. V případě, že se tak stane a třída odmítá respektovat pokyny autority, je dobré využít předem dohodnuté techniky. Lektor si například stoupne před třídu, tleskne (luskne, dupne, zvedne ruku) a vyčká, až se všichni jedinci uklidní. V programu pak může pokračovat, pokud bude celá třída zklidněná. Rušivé jedince také může rozsadit tak, aby nebyli nadále v kontaktu se svými kamarády.

V extrémním případě se může lektor setkat dokonce v řadách žáků či studentů s neonacistou. Vzniklá situace může být celkem obtížně řešitelná a záleželo by tak hlavně na pedagogických schopnostech daného lektora. Ten může tohoto příznivce zklidnit například narušením jeho osobní zóny a prosbou o zklidnění, případně ho může přesadit od svých kamarádů. Lektor by se ho mohl například také zeptat, jestli někdy četl Hitlerovu knihu *Mein Kampf*, ve které se autor zmiňuje o plánu na vyhlazení všech Židů, Slovanů (Čechů, Poláků, Slováků, Rusů...) a Rómů. A zdali mu dochází, že bychom zde, pokud by nacisté zůstali u moci, asi nejspíš nebyli.

Lektor se může také setkat s kolektivem, kde žáci (studenti) budou spolupracovat na programu málo nebo také vůbec ne. Je dobré si proto připravit takové metody a techniky, které by je k účasti na programu přiměly. Podobná situace může nastat, pokud se na programu budou podílet aktivně pouze stejní žáci (studenti) a zbylá část třídy bude pasivní a nezúčastněná. V těchto případech může lektor začít mluvit sám. Po chvíli by mohl dané žáky (studenty) motivovat k diskusi vhodně volenými otázkami např.: „*Jaký názor na toto téma máš ty? Souhlasíš se mnou? Máš podobnou nebo jinou zkušenost? Jak bys v této situaci reagoval/a?...*“ Dobré je také například navázat nějakým mediálně známým příběhem, popřípadě příběhem smyšleným. „*Jeden známý mi vyprávěl o člověku, který...*“ Lektor by si měl nějaký příběh předem připravit.

Při mém programu jsem použil příběh Židů a norimberských zákonů, které platily v Protektorátu Čechy a Morava mezi lety 1939 až 1942. Z mé zkušenosti toto téma zaujalo i problémové žáky a o následnou diskusi nebylo nouze. Je vhodné tyto zákony případně připodobnit na dnešní dobu. Lektor může po přečtení norimberských zákonů pokračovat slovy: *„A nyní si představte, že první týden k vám někdo přijde a vezme vám všechny mp3přehrávače. Za týden k vám přijdou opět ti samí pánové a vezmou vám počítače. V dalších dnech tímto způsobem odevzdáte televize a domácí zvířata.“* Je vhodné vyzvat žáky (studenty), ať sami popíší, co by jim v jejich každodenním životě nejvíce chybělo. *„A nyní si představte, že začnete přicházet o základní potraviny a ošacení s tím, že vám následně zakážou navštěvovat kina, koncerty, sportovní akce, zakážou vám používat autobusy a vlaky, vaši kamarádi se s vámi přestanou stýkat, přijdete o své bydlení a následně vás odvezou do táborů s maximální ostrahou a minimálním soukromím (stovky lidí v místnosti), se žalostnou hygienou a vy vidíte své příbuzné a známe, kteří kolem vás umírají na různé nemoci a naprostou fyzickou i psychickou vyčerpanost.“* Dle mé zkušenosti byla tato připodobňující se metoda holocaustu na dnešní dny k navázání kontaktu a vcítění se do problematiky, úspěšná.

Lektor by neměl zapomenout žáky (studenty) po splnění práci také pochválit (silný motivační prvek) a následně připomenout kladné stránky jejich práce.

7.1.2 Role přítomného pedagoga v programu

Se samotnou realizací programu úzce souvisí dohodnutí pozice přítomného pedagoga. Je vhodné ho před samotnou realizací seznámit se strukturou programu a domluvit se na následné spolupráci. V ideálním případě by mohl být pedagog nápomocen při programu samotném, mohl by tak sehrát roli tzv. asistenta lektora. Může však také zaujmout pozici pasivnější a spíše dohlížet nad kázní žáků (studentů). Je vhodné tuto roli vyvážit tak, aby se díky ní nesnížila autorita samotného lektora, a při tom dopomohla k odstranění rušivých elementů ve třídě. Díky této dohodě nemusí dojít ke zbytečnému nedorozumění, což by mohlo průběh přednášky narušit. Jednat se může například o nejednotnou reakci v posuzování kázeňských problémů žáků (studentů) apod.

7.1.3 Jak reagovat na zažité stereotypy vůči Židům

V průběhu celého programu je možné se ze strany žáků a studentů setkat s předsudky ve formě dotazů či tvrzení, které má jistý nádech antisemitismu či židovského zaškatulkování. Na takové zažité stereotypy je dobré být dobře připraven. Uvádím zde proto možné stereotypní dotazy či tvrzení od žáků a studentů a možné reakce na ně.

- **„Židé jsou lichváři“**

Tato definice je asi nejčastějším předsudkem vůči Židům, se kterým se můžeme setkat. Lektor by měl zareagovat na toto tvrzení popisem historických událostí, kdy Židům nic jiného, než „lichva“ nezbývalo. Může reagovat následovně: *„Mnozí Židé takto byli skutečně vnímáni. Toto tvrzení pochází ze 14. století, kdy bylo Židům zakázáno vlastnit půdu. Židé byli nuceni stěhovat se do královských měst, stáli se vlastnictvím panovníka. Cechy jim zakázaly dokonce i provozovat řemesla. Mohli se pouze živit obchodem.“* Také je dobré připomenout důvody, dle kterých tuto obživu mohli provádět právě jenom Židé: *„Křesťané měli zakázáno půjčovat na úrok, toto bylo naopak umožněno Židům. Židé tak velmi často sponzorovali panovníka. Většinou byli nuceni financovat válečná tažení. Lichva byla pro mnohé jediný způsob obživy (až do doby Josefínských reforem). Půjčování na úrok provozovali Židé ve středověku s pověřením klášterů a biskupů.“*

- **„Židé jsou bohatí“**

K utváření tohoto stereotypu bezesporu napomáhají anekdoty o Židech, o jejich šetrnosti a majetku. I když je důležité nepaušalizovat celý národ, je třeba vyzdvihnout u Židů jejich „vrozenou“ schopnost, nadání a vůli k podnikavosti. Ideálním důkazem je období Josefínských reforem z období konce 18. století. *„V době Josefínských reforem získali Židé stejná práva jako ostatní Evropané. Především směli studovat. Poněvadž byli velmi nadaní, brzy zaujali místa lékařů, právníků, bankéřů a profesorů. Přesun evropského židovstva směrem na východ uvítali např. Poláci, kteří potřebovali zkušené bankéře. Proto také v Polsku vznikla velká židovská komunita.“* Jako zajímavý dodatek k tomuto bodu bych použil příkladu o slavném bohatém rodu Rothschildů a jejich cestě k úspěchu. Vyzdvihl bych také velké sociální cítění, vzájemnou podporu všem v nouzi a solidaritu s nemajetnými, která mezi Židy fungovala: *„Zajímavou a známou je např. velmi bohatá rodina Rothschildů. Zakladatel velké soukromé banky Rothschild starší začínal ve frankfurtském ghettu. Jeho synové založili čtyři banky, každý v jiné zemi. Tím vznikl řetězec,*

který umožnil přežít Židům, kteří byli po válce bez prostředků. Nejenže je mohl Rothschild sponzorovat, ale také po roce 1948, když byl založen Stát Izrael, Rothschild skupoval půdu (pozemky v Izraeli od arabů). To umožnilo např. vznik kibuců a práci na polích všem přistěhovalcům.“

- **„Židé zabili Ježíše“**

Ježíš pocházel z židovské krve a ve svém učení vždy vycházel z židovské bible – ze Zákona a Proroků. Za celý svůj život (i před ukřižováním) se svého původu nikdy nezřekl. I jeho matka byla Židovka a 12 apoštolů – Židů. Sám Ježíš prohlásil, že spása pochází od Židů, nikoli od pohanů. Ježíšovo vystupování bylo politicky podezřelé a narazilo tak na odpor vlivné skupiny farizeů, kteří také usilovali o obnovu Izraele. *„Ježíše Krista ukřižovali Římané na vynucení chrámových kněží z Židů, náboženští farizeové a také saduceové.“* Před smrtí prohlásil, že své utrpení chápe jako součást zvěsti o království Božím a svou smrt jako událost, která přijde k dobru ostatním lidem. Jeho filozofie, tedy milovat bližního svého, platila také na jeho protivníky. *„Náboženský fanatismus, který se již projevil snad v nejružnějších náboženstvích, stojí vždy proti svobodě ducha. Je zřejmé, že Ježíše ukřižovali náboženští vůdcové a římská posádka. Obviňovat ale národ z kolektivní vraždy je nespravedlivé. Kolektivní vina je absurdní – tak jako bychom chtěli všechny dnešní katolíky obvinít z upálení Jana Husa. A byli to právě církevní otcové, kteří obvinili Židy z „Bohováraždy“. Vrazi Boží byli nuceni nosit hanlivá znamení v průběhu téměř celého středověku (3. a 4. Lateránský koncil). Pouze násilné křty je mohly očistit od viny. Hanlivá znamení převzal později Hitler (označení Davidovou hvězdou).“*

- **„Židé rozpoutali válku s Palestinci“**

Tento dotaz mohou žáci i studenti vznést, jako reakci na neustále živou situaci kolem Státu Izraele a jeho sousedících států. To, komu „po právu“ patří jaká země, je na celém světě diskutované téma. Patří země potomkům prvních osadníků? Patří země etnické či náboženské majoritě? Patří země tomu, kdo ji násilně obsadí? Ať je to jak chce, *„Palestinská země, země Kanaán (rudá, červená, neúrodná) napájená vodami Jordánu, patřila před 2000 lety Židům. Po posledním povstání Židů (Bar – Kochbovo povstání) byl ale Chrám v Jeruzalémě srovnán se zemí a Židé vyhnáni. Zemi okupovali Římané (letopočet 70 – 73 n. l.). Od těchto dob žili Židé v diaspoře, roztroušeni po celém světě. Po návratu do Palestiny ale Židé neustále snili, zvláště v dobách velkých a vleklých pogromů. Myšlenka*

se ujala po 2. světové válce, pomohla v tom Velká Británie a rozhodlo OSN. V roce 1948 se Židé mohli stěhovat zpět do Palestiny. Zdejší arabové s tím ale nikdy nesouhlasili a blízko-východní konflikt není dořešen dodnes.“

- **„Holocaust nebyl“**

Je dobré se dotyčného dotázat, odkud pramení jeho tvrzení. Z televize, od kamarádů či z internetu. Žijeme v době, kdy se velmi často relativizuje pravda. Známé jsou například internetové stránky nacistických hnutí, kde je toto téma široce pseudovědecky diskutované. Na vyvrácení tohoto tvrzení bych dotyčnému doporučil nastudovat také jiné zdroje, nežli pouze sledovat jednostranně zaměřené medium. *„Na významných vysokých školách a univerzitách se studuje holocaust. Existuje Institut pro historickou revizi holocaustu, který byl založen v roce 1978 právě z důvodů, že se začal holocaust zpochybňovat. Fašisté dbali na své přesné záznamy, což tyto důkazy jen utvrzuje.“* Aby dotyčný pochopil, proč se holocaust zpochybňuje, je třeba uvést historický nástin období po válce. *„V poválečném období snad ani úmysly pochybujících nebyly míněny špatně, prostě lidé pokládali za nemožné, že by v civilizované Evropě mohlo dojít k tomuto davovému šílenství, vymýšlet továrny na smrt a ještě průmyslově využít pozůstatky obětí. To, že k holocaustu nikdy nedošlo, se hodilo neonacistům a extremistům jako voda na mlýn. Plynové komory nikdy nebyly, cyklon B byl v lágrech určen na hubení hmyzu a k dezinfekci. Fotografie a dokumentární filmy jsou podvrhy.“*

7.1.4 Doplnující aktivita

Pokud by lektor získal od školy více času k realizaci programu, je možné zvolit za doplňkovou aktivitu časovou osu – středověk. Tato činnost je metodicky totožná s časovou osou - novověk (viz kapitola 6.2.8), která by na středověk v tomto případě plynule navázala. Lektor by tak mohl věnovat pozornost komplexnějšímu pohledu na historii antisemitismu. Časovou osu – středověk lze nalézt v příloze PVIII, kartičky, potřebné k její realizaci jsou společné s časovou osou – novověk (viz příloha PX). Při volbě dalších činností by měl lektor reflektovat danou situaci ve třídě a případně si připravit více aktivit a činností, které by mohl v průběhu realizace do programu zakomponovat.

7.2 Další zdroje informací

Samotný program vyžaduje značnou erudici lektora. Mnoho informací lze sehnat studiem literatury, sledováním patřičných mediálních dokumentů či „surfováním“ na internetu. Během přípravy a samotné tvorby této diplomové práce jsem se seznámil s mnoha knihami a prostřednictvím internetu se zajímavými portály, články a programy. Tyto zdroje, které jsem necitoval v použité literatuře, a přesto jsou vhodné ke vzdělávání v dané oblasti, považuji za vhodné předat případnému čtenáři (lektorovi) také (viz příloha PXII).

ZÁVĚR

K pravdivému a ucelenému pohledu na prolínající se nit antisemitismu během minulého tisíciletí jsem cítil potřebu hledat příčiny, které podnítily vznik tohoto fenoménu v Evropě. S využitím odborné literatury jsem se pokusil zpracovat problematiku antisemitismu z pohledu historických událostí po současnost, s větší pozorností věnovanou 2. světové válce a současnosti. Vedle toho jsem se snažil také popsat nabídku jednotlivých organizací v České republice, zaměřujících se na prevenci a osvětu dané problematiky na školách a školských zařízeních. Závěrem teoretické části jsem popsal zakotvení prevence antisemitismu v Rámcově vzdělávacím programu a Minimálním preventivním programu. Dle mého se mi podařil podat ucelený obraz historie antisemitismu od dob dávno minulých po současnost.

Proč byla zrovna Evropa živnou půdou pogromů, násilí, nenávisti a náboženské nesnášenlivosti, když byla na druhé straně rodištěm osvícenské filosofie a civilizačních snah, vyspělým kontinentem s bohatou tradicí a historií? Studium dokumentů jsem se snažil ve své závěrečné práci odpovědět i na tak závažné otázky. Dvacáté století bylo stoletím nacionalistických válek a střetu různých ideologií. Humanitní postoje a humanitní pojetí společnosti nebylo možné budovat v totalitních systémech. Tam neexistovala tolerance plurality názorů. Nyní naše společnost vykročila na cestu demokracie. Jak je tedy možné, že zde má místo diskriminace, extremisté, popírání holocaustu, šikana na školách a další patologické projevy? Jak je možné, že se relativizuje pravda a projevy násilí vidíme na denním pořádku?

Dnešní doba je projevem velké plurality i protichůdných názorů. Etické normy, které vždy platily v civilizované společnosti, ať byly již stanoveny nábožensky nebo filozoficky, se dnes velmi často mění, přizpůsobují modernímu životnímu stylu, prostě se relativizují. Ohledně určitých ustálených norem jednání a chování by měla vzniknout ve společnosti shoda (konsensus). Pluralita v této oblasti může mít pro nastupující generaci dalekosáhlé důsledky. Sekulární humanismus zatím nedokázal vyřešit problém zla ve společnosti. Problém drogové závislosti, rasové nenávisti, xenofobie, ani antisemitismu či nebezpečí terorismu.

Dalším cílem mé závěrečné práce bylo vytvoření modelového programu k prevenci antisemitismu, který by mohl být aplikovatelný na závěrečné ročníky základních škol, po-

tažmo na ročníky prvních tříd škol středních, gymnázií a učilišť. Podařilo se mi vytvořit program, který jsem v Kroměříži nabídl Základní škole Zachar a Střední pedagogické škole. Aplikaci programu jsem si po souhlasu těchto škol tedy mohl vyzkoušet v praxi. Během realizace programu jsem zjistil menší nedostatky, které jsem dle této zkušenosti následně odstranil z programu. Naopak mne mile překvapilo, že jsem byl vyzván k opětovným a případně navazujícím přednáškám a o můj projekt obě školy projevily značný zájem.

Na základě dotazníkové metody a z reakcí žáků (studentů) mohu posoudit, že projevy rasové nesnášenlivosti a xenofobie mládež sleduje v médiích. Je dobře informována o častých incidentech extremistických skupin a hnutí. Nemá však ještě vyhraněný a ucelený názor a proto bude potřeba o holocaustu a antisemitismu vyučovat velmi citlivě. Žáci (studenti) by měli především být schopni rozeznat tyto nehumánní postoje: agresivitu, bezohlednost, cynismus, národnostní a rasové předsudky. Úcta k lidskému životu jako k posvátnému, je široké téma, kam lze zahrnout bohužel i etnické čistky a genocidu. Ne každý mladý člověk je citově, mentálně či sociálně připraven přijmout krutou realitu vyhla-zovacích táborů Evropy. Může se však alespoň naučit diskutovat na toto téma a utvářet si tak zdravý osobnostní postoj k dané problematice. Závěrečná dotazníková metoda a disku-se se studenty mne přesvědčila, že na základě pravdivě a uceleně podané historické tragé-die lze přispět k tomu, aby náš svět byl alespoň trochu bezpečnější. V tom vidím naději.

Co se týče rozpoznávání nehumánních postojů – agresivity, bezohlednosti, cynismu, národnostních a rasových předsudků – tyto sociální kompetence a jejich získávání budou záviset na vzdělanosti učitele, jeho ochotě se i nadále sebevzdělávat a především hledat a odkrývat příčiny těchto projevů ve společnosti. Je to právě neznalost, která člověka zasle-puje a je původcem předsudků, diskriminace, rasizmu a antisemitismu ve společnosti. Fe-nomén antisemitismu se v Evropě projevoval po staletí skrytě i veřejně. I dnes jsou Židé jako odlišné etnikum mnohdy konfrontováni se zažitými stereotypy.

Základním rysem Deklarace lidských práv je nutnost svobody jedince, ochrana lid-ské důstojnosti, humanismus. Toto vše je založeno na etickém kodexu Tóry – židovské bible. Židé přinesli celému křesťanskému světu, ale i všem demokratickým systémům pev-ný základ svého duchovního bohatství. Samotné desatero mělo chránit život člověka jako jedinečný a důstojný. V celé historii si však Židé nedokázali obhájit svá práva. Po staletí byli pronásledováni, utlačováni a ponižováni. V samotné Evropě probíhaly v celé její histo-rii nacionální, sociální, ale i náboženské konflikty.

Antisemitismus v Evropě vyvrcholil 2. světovou válkou. Selhal zde nejen lidský faktor, ale i celý státní aparát se svými zákony. Ten měl chránit holý lidský život, lidská práva a svobodu jedince. Místo toho se Evropa otevřela zlu a násilí. Systém kolektivní bezpečnosti se zhroutil jako domek z karet. Fašismus nastolil diskriminaci, útlak a perzekuci celých skupin. Zcela nová ideologie, která vytvořila nadčlověka a panskou morálku, připravila půdu pro genocidu těch slabých, kteří podle rozhodnutí silných a mocných neměli právo žít.

Za touto skutečností nelze udělat čáru. Nelze říci, že je to minulost. Proto se začíná o holocaustu vyučovat na školách. Je to důležité. Především pro úctu k životu, ke všemu živému. Pro životní priority jednotlivců. Také proto, aby nebyl žádný národ obviněn či odsouzen na základě kolektivní viny. A aby se neopakovala minulost.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Monografie:

- [1] AYKROYD, P. a kol. *Slavné osobnosti: velká obrazová encyklopedie: 1000 životopisů v jednom svazku*. 3. vyd. Praha: Svojk a Co., 2002. 383 s. ISBN 80-7237-602-0.
- [2] BALADA, J. a kol. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2005. 92 s. ISBN 80-87000-02-1.
- [3] BARNAVI, E. *Atlas univerzálních dějin židovského národa: Od časů biblických praotců do současnosti*. Praha: Victoria Publishing, 1995. 299 s. ISBN 80-7187-013-7.
- [4] BARTÁK, J. a kol. *Malá ilustrovaná encyklopedie*. Praha: Encyklopedický dům, 1999. 1214 s. ISBN 80-86044-12-2.
- [5] BARTEL, J. S. *Holocaust – Ztracená slova*. Pardubice: Mayday, 2006. 48 s. ISBN 80-86986-05-5.
- [6] BAUER, F., SVÁTEK, F., ARNOT, M. *Mein Kampf očima historiků*. Praha: Xyz, 2008. 184 s. ISBN 978-80-86864-95-2.
- [7] *Bible: Písmo svaté Starého a Nového zákona*. 2. vyd. Praha: Ekumenická rada církví, 1984. 994 s.
- [8] BROWN, M. L. *Máme ruce od krve: Tragický příběh „církve“ a židovského národa*. Praha: Sborový dopis, 2001. 224 s.
- [9] ČNR. *Listina základních práv a svobod*. 1. vyd. Ostrava: Sagit, 2006. 342 s.
- [10] JOHNSON, P. *Dějiny židovského národa*. 1. vyd. Řevnice: Rozmluvy, 1996. 591 s. ISBN 80-85336-31-6.
- [11] KELLER, J. *Nedomyšlená společnost*. 4. vyd. Brno: Doplněk, 2003. 132 s. ISBN 80-7239-097-0.
- [12] LINHART, J. a kol. *Slovník cizích slov pro nové století*. 1. vyd. Litvínov: Dialog, 2004. 416 s. ISBN 80-85843-61-7.

- [13] LIPSTADTOVÁ, D. E. *Popírání holocaustu: Sílící útok na pravdu a paměť*. 1. vyd. Praha: Paseka, 2001. 352 s. ISBN 80-7185-402-6.
- [14] MALÁTOVÁ, J. *Ottova encyklopedie A-Ž*. 1. vyd. Praha: Ottovo nakladatelství, 2004. 1144 s. ISBN 80-7360-014-5.
- [15] MIQUEL, P. *Data, která změnila svět*. 1. vyd. Frýdek-Místek: Alpress, 2003. 176 s. ISBN 80-7218-867-4.
- [16] PAVLÁT, L. *Židé: Dějiny a kultura*. 4. vyd. Praha: Židovské muzeum v Praze, 2007. 160 s. ISBN 978-80-86889-59-7.
- [17] PAVLICOVÁ, H. a kol. *Slovník: judaismus – křesťanství – islám*. 1. vyd. Český Těšín: Mladá fronta, 1994. 474 s. ISBN 80-204-0440-6.
- [18] SEEMANN, R. *Cesta do Wannsee: Konečné řešení takzvané židovské otázky a germanizace českých zemí*. 1. vyd. Středokluky: Zdeněk Susa, 2008. 312 s. ISBN 978-80-86057-51-4.
- [19] SPIEGEL, P. *Kdo jsou Židé?*. 1. vyd. Brno: Společnost pro odbornou literaturu Barrister & Principal, 2007. 228 s. ISBN 978-80-87029-07-7.
- [20] SPOUSTA, J. *Milost a Zákon: polemické teze ke vztahu křesťanství a židovství*. In VRBENSKÝ, J. *Dialog křesťanů a Židů*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 1999. s. 127-130. ISBN 80-7021-293-4.
- [21] WISTRICH, R. S. *Hitler a holocaust*. Praha: Slovart, 2008. 329 s. ISBN 978-80-7391-156-0.
- [22] ZAHRADNÍKOVÁ, M. *Neztratit víru v člověka: Protektorát očima židovských dětí*. Praha: Židovské muzeum, 2007. 118 s. ISBN 978-80-86889-60-3.
- [23] *Zákon č. 140/1961 Sb.: trestní zákon*. [s.l.]: Jiří Motloch-Sagit, 2006. 416 s. ISBN 80-7208-586-7.

Internetové zdroje:

- [24] CAKL, O. *Vstup jen pro bílé: Infoservis společnosti Člověk v tísni při ČT* [online]. 2009 [cit. 2009-04-11]. URL: <<http://www.infoservis.net/art.php?id=17>>.
- [25] *Člověk v tísni* [online]. 2009 [cit. 2009-01-04]. URL: <<http://www.clovekvtisni.cz/index2.php?id=143>>.

- [26] DANÍČEK, J. Rozhovor s historičkou Jaroslavou Milotovou: Holocaust je civilizační selhání [online]. 2004 [cit. 2009-04-12]. URL: <http://www.holocaust.cz/cz2/resources/ros_chodes/2004/10/milotova>.
- [27] Das katholische Medienportal: KathTube [online]. 2009 [cit. 2009-01-04]. URL: <<http://www.kathtube.com/player.php?id=7989>>.
- [28] FRANKL, M. Zhroucení nacistického Německa: Institut Tereziánské iniciativy [online]. 2001 [cit. 2009-03-29]. URL: <<http://www.holocaust.cz/cz2/history/jew/general/genera>>.
- [29] Minimální preventivní program [online]. 2009 [cit. 2009-03-20]. URL: <<http://www.poradenskecentrum.cz/mpp.php>>.
- [30] NEOnáček: Chcete ho? [online]. 2009 [cit. 2009-02-29]. URL: <http://www.chceteho.cz/content/?page_id=16>.
- [31] PĚKNÝ, T. Život ghetta v utajení: Památník Terezín [online]. 2004 [cit. 2009-04-12]. URL: <http://www.holocaust.cz/cz2/resources/ros_chodes/ros_chodes>.
- [32] Program společnosti Člověk v tísni: Jeden Svět na školách [online]. 2009 [cit. 2009-01-04]. URL: <<http://www.jedensvetnaskolach.cz>>.
- [33] Rámcově vzdělávací program: Národní ústav odborného vzdělávání [online]. 2009 [cit. 2009-02-29]. URL: <<http://www.nuov.cz>>.
- [34] Tereziánská iniciativa [online]. 2009 [cit. 2009-02-29]. URL: <<http://www.terezinstudies.cz/cz2/TI/TI>>.
- [35] Tváří v tvář historii: Aisis [online]. 2009 [cit. 2009-02-29]. URL: <<http://www.holocaust.cz/cz2/education/programs/fhao>>.
- [36] Vzdělávací a kulturní centrum [online]. 2009 [cit. 2009-04-12]. URL: <<http://www.jewishmuseum.cz/cz/czvkc.htm>>.
- [37] Vzdělávací program společnosti Člověk v tísni [online]. 2009 [cit. 2009-02-29]. URL: <<http://www.varianty.cz/index.php?id=2>>.

SEZNAM PŘÍLOH

- P I Pracovní list: Kdo jsou Židé?
- P II Pracovní list: Odlišnost judaismu a křesťanství.
- P III Pracovní list: Židovské náboženství – judaismus.
- P IV Pracovní list: Židovské tradice a zvyky.
- P V Pracovní list: Židovská synagoga a svátky.
- P VI Pracovní list: Židé a Stát Izrael.
- P VII Pracovní list: První dojem.
- P VIII Časová osa antisemitismu: středověk.
- P IX Časová osa antisemitismu: novověk.
- P X Časová osa antisemitismu: kartičky.
- P XI Dotazník.
- P XII Další informační zdroje.
- P XIII Kopie osvědčení o absolvování semináře pro lektory Židovského muzea.

PŘÍLOHA P I: KDO JSOU ŽIDÉ?

Skupina 1 - text:

Země předního orientu byly odnepaměti křižovatkou mezi Asií, Afrikou a Evropou. Prolínaly se tu vlivy kulturní, ale hlavně mocenské. Po staletí zde soupeřil faraónský Egypt s Asýrií a Babylónií. Pokud máme odkrýt kořeny antisemitismu, kdo byli semitské kmeny?

Oblast zemí „úrodného půlměsíce“ je bezesporu kolébkou západní civilizace. Civilizace Mezopotamská již neexistuje. Oblast Středního východu sahala od Nilu přes Svatou zemi, až k Eufratu a Tigridu v dnešním Iráku. Později šlo o celou oblast Středoziemního moře, tam se rozšířila kultura Řeků a později Římanů.

Původem semitské národy pochází z oblasti Úrodného půlměsíce, kde sídlila civilizace Mezopotámie. Označení „Židé“ se používalo daleko později, král David byl z pokolení Juda, židovský národ obýval Judeu. Dokonce Mesiáš má být z pokolení Juda.

Podle statistik žije dnes ve světě asi 15 milionů Židů. Mnozí z nich již dávno splynuly s okolní společností. Někteří naopak své židovské kořeny teprve nalézají – v Americe každoročně konvertuje zpět k židovství asi 5 tisíc nových lidí. Žije zde asi 6 milionů Židů a nepoznali tady náboženskou diskriminaci, jako Židé v Evropě. V Izraeli žije necelých 5 milionů Židů, v Rusku jich zůstalo více než 1 milion. Několik stovek tisíc Židů žije ve Francii, v Argentině, v Británii. Židé žijí i v Austrálii, Africe, v Maďarsku a Německu, v Itálii. Bylo pro ně těžké přestěhovat se do Izraele, jsou již asimilováni a překážkou je též jazyk. U nás v ČR žije asi 5 tisíc Židů, z toho 4 tisíc v Praze.

Od roku 1958 platí zákon, že Židem je ten, kdo má židovskou matku. Také to ale může být osoba, která k judaismu konvertovala. Ortodoxní Židé dnes tvoří asi 15% Židovstva. Židé jsou dnes především konzervativní a liberální. Ženy v synagogách nemusí sedět odděleně a dokonce se často podílí i na kazatelské činnosti.

Respektování zákonů Tóry a úcta Židů ke Slovu Božímu, také svátky, tradice a zachování kultury, to vše, i známý humor, pomohlo Židům přežít dobu vyhnanství v diaspoře a dlouhé dějiny naplněné utrpením.

Desky Desatera je možno spatřit i na židovských náhrobcích. Desatero přikázání předal Bůh Mojžíšovi na hoře Sinaj. Desky byly umístěny ve svaté schráně v Jeruzalémském Chrámu.

Desatero je pouze srdcem komplikovaného systému Božích zákonů. Je jádrem mojžíšského zákoníku. Jednoduché zákoníky měly i ostatní starověké národy. Babyloňané, Asyřané, Sumerové i Chetitě. Asi 500 let před Mojžíšem vyšel Chammurabiho zákoník. Zákoník Mojžíšův můžeme datovat do 13. století před. n. l. Desatero nemá obdobu, je jedinečné. Etické zásady a normy jsou ukazatele pro správné rozhodování a spravedlivé jednání i chování. Morální teologie Židů pomohla vybudovat praktické systémy občanského a trestního práva. Autorita nezávislých soudů byla posílena o duchovní princip udílení milosti. V pozdní antice uspořádali židovští učenci zákony do 613 přikázání (micvot). Základem židovství je tedy 613 příkazů a zákazů. Judaismus je náboženství řízené zákony. Z toho je 248 předpisů kladných a 365 záporných. Mnohé z nich byly spjaty s chrámovými rituály. Po zničení Druhého Chrámu (rok 70. n. l.) pozbyly platnost.

Skupina 1 - otázky:

- Co víš o židovském národě? Kdo jsou Židé?
- Jaké náboženství vyznávají?
- Kolik Židů žije ve světě (Izraeli, USA, Rusku, Česku)?
- Kolik přikázání musí Židé dodržovat? Co je Desatero?

PŘÍLOHA P II: ODLIŠNOST JUDAISMU A KŘESŤANSTVÍ.

Skupina 2 - text:

Křesťanství a judaismus jsou dnes dvě od sebe oddělená náboženství. Spolu s islámem se řadí ke třem velkým monoteistickým náboženstvím (spojuje je víra v jednoho Boha). Judaismus je daleko starší, náboženství Bible – Staré smlouvy. Z judaismu (z židovství) vzniklo křesťanství.

Obě dvě náboženství se opírají o posvátný text – Bibli. Základ společné tradice tvoří hebrejská bible, kterou Židé nazývají Tóra (Tanach), křesťané tuto část označují za Starý zákon a uznávají spolu s ní také Novou smlouvu, tedy Nový zákon (období po Kristu) – všech 66 knih Bible. Nový zákon již Židé neuznávají.

Židé nepřijímají trojjediného Boha (Otce, Syna a Ducha svatého), jak to vyznává křesťanství. Křesťanská církev je Kristocentrická. Židé jsou schopni Pána Ježíše Krista akceptovat pouze jako proroka, nikoli Mesiáše. Židé se nekřtí.

Základní etický kodex platí pro všechny lidi. Rozdíl v pojetí morálních hodnot není velký. Křesťanství vyšlo z židovské tradice. Rabi Jošua – Ježíš Kristus se narodil pod židovským zákonem, byl Žid, jeho matka též Židovka. Své apoštoly si vyvolil z Židů. Sám řekl, že spása je z Židů, nikoli z pohanů. Křesťané převzali od Židů Pentateuch – 5 knih Mojžíšových, proroky, žalmy, přísloví, modlitby, liturgii, svátky, roucha, ale i morálku a synagogy transformovali na kostel. Modelem duchovní autority – velekněze je úřad patriarchy (v západní církvi od 4. století – papeže).

V židovství neexistuje celibát, askese, ani mystika. Nejsou zde závazná věroučná pravidla (dogma), pouze základní články víry. Otázka posmrtného života, vzkříšení a soudu se nediskutuje. Žádný člověk nemůže být prohlášen za svatého – to náleží pouze Bohu.

Nejdůležitější předpoklad judaismu je důraz a požadavek na spravedlnost. Křesťanství (především v Evropě) usilovalo často o politickou moc.

Skupina 2 - otázky:

- Je starší judaismus nebo křesťanství?
- Jakou část křesťanské Bible Židé neuznávají?
- Co je to Pentateuch?
- V čem je odlišné křesťanství a judaismus?
- Co mají Židé i křesťané společné?

PŘÍLOHA P III: ŽIDOVSKÉ NÁBOŽENSTVÍ – JUDAISMUS.

Skupina 3 - text:

Je nejstarším monoteistickým náboženstvím, založeným na víře v jediného Boha, Stvořitele a Vládce nad světem. Zatímco jiné pohanské národnosti tvořily svá mnohopočetná božstva, Židé přijali víru v jediného Boha. Z tohoto náboženství se později zformovalo křesťanství (společné kořeny) a též islám.

Tóra je pro Židy závazná, 5 knih Mojžíšových. Dále Knihy prorocké, historické, Spisy a Žalmy, Jób, Daniel... Celkem asi 39 knih starozákonního kodexu = Tanach.

Kromě psané Tóry existuje Ústní Tóra, ústní podání = **Talmud**. Jde o velmi rozsáhlé dílo, obsahuje např. komentáře. Talmud Jeruzalémský – uzavřen cca 400 n. l. Talmud Babylónský – uzavřen cca 500 n. l.

Z Tóry a Talmudu vyplývají předpisy, které jsou zbožní Židé povinni plnit.

Judaismus je trvalé, celoživotní studium Písma. Studium Slova Božího spojené s modlitbou. Má vliv na zbožnost a charakter člověka, na jeho činy a rozhodování. Zatímco křesťané mají svoji Bibli (66 knih) sepsanou jako kodex (všeobecný zákon), Židé uchovávají ručně psané svitky pergamenu. Ty jsou pro ně svaté a závazné, těší se největší úctě.

Bible je nevlivnější a nepřekládanější kniha do všech světových jazyků. Napsali ji Židé v období cca 1200 let. Bible, jak ji známe u nás, je tvořena z 66 knih, z nich 39 starozákonních uznávají jak Židé, tak křesťané. Tato historická kniha je současně dějinami víry židovského národa. Je nesrovnatelná s jakýmkoli jiným literárním dílem, popisuje dějinné události lidu Izraele, který je součástí tohoto velkého dramatu. Pro křesťanský svět byla Bible uspořádána do kodexu. Židé ji stále uchovávají jako pergamenové svitky.

Bible měla obrovský vliv na světovou kulturu a umění. Inspirovala malíře, hudebníky, sochaře, literáty. Obsahuje celý židovský dějepis, jeden ze skvostů starověku. Má vysokou morální a etickou hodnotu. Bibli čtou miliony lidí, jak Židé, tak křesťané, je to světový bestseller. Věřící přijímají její autoritu, která pochází od Boha. Ta nespočívá ve slovech, ale v moci měnit lidské životy.

Desatero přikázání (deset slov):

1. Svrchovanost, jedinečnost Boha
 2. Zákaz modloslužebnictví
 3. Zákaz rouhání a křivé svědectví
 4. Příkaz k dodržování šabatu (dne odpočinku v týdnu)
 5. Příkazuje úctu a lásku k rodičům (prodloužení bázně Boží)
- } Povinnosti k Bohu
6. Neporušenost lidského života a zákaz vraždy
 7. Zákaz cizoložství
 8. Úcta k majetku druhých a zákaz krádeže, únosu a podvodu
 9. Zákaz pomluvy, křivého svědectví a urážky na cti bližního
 10. Krocení majetnických tužeb a zákaz chtivosti
- } Správné vztahy mezi lidmi

Skupina 3 - otázky:

- Které posvátné knihy jsou pro Židy závazné?
- Jaký je rozdíl mezi Tórou a Talmudem?
- Pověz základní informace o Bibli
- Přečti a okomentuj Desatero přikázání (co je ti sympatické a co ne)

PŘÍLOHA P IV: ŽIDOVSKÉ TRADICE A ZVYKY.

Skupina 4 - text:

Židovský kalendář se řídí systémem lunárně – solárním. Měsíce začínají novoluním a počítají se od 1. jarního měsíce. Rok 2009 je podle židovské tradice rokem 5769.

Součástí náboženského života a též povinností židovského muže je **modlitba** 3krát denně. Nejdelší modlitba je ranní (min. 1 hodina). Muži jsou otočení směrem k Jeruzalému a zabalení do modlitebního pláště. V synagoze je třeba dbát i na pokrývku hlavy (kipu). Jde o znamení úcty a pokory před Bohem. Povinností ženy je modlit se 2krát denně.

Mezuza je pouzdro s pergamenovým svitkem. Bývá umístěna šikmo na pravé zárubni vstupních dveří židovského obydlí. Obsahuje text základního vyznání židovské víry „Šema Jisrael“ a připomíná všem, kdo vstoupí, že dům je posvěcen zákony Božími. Zbožní Židé mají při modlitbě na čele pouzdro tfilin připevněné modlitebními řemínky. V pouzdře jsou proužky pergamenu s vybranými příkazy Božími.

Menora je sedmiramenný svícen. Podoba vinného kmene. Symbol izraelského národa, symbol světla. Menora je spjatá s příchodem Mesiáše. Je znakem Státu Izrael.

Talit je modlitební šál. Oblékají jej zbožní Židé k ranní modlitbě. Může být hedvábný nebo vlněný, s tmavými pruhy. Jsou na něm vyvázány třásně (cicit) na znamení příkázání. Každý chlapec vedený k víře svých otců získává talit ve svých 13 letech. Zbožní Židé mají při modlitbě na čele pouzdro (**tfilin**) připevněné modlitebními řemínky. V pouzdře jsou proužky pergamenu s vybranými příkazy Božími.

Podle židovských předpisů kašrutu má **košer strava** hluboký vnitřní smysl, nejen zdravotní. Příprava a požívání jídla má pro zbožné Židy i duchovní význam. Boží zákon dělí zvířata na čistá a nečistá. Čistá jsou přežvýkavci a sudokopytníci. Požívat se smí hovězí maso, ovce, kozy, drůbež, některé ryby. Není dovoleno jíst maso ze zvířat nečistých: z vepřů, z koně, šelmy, dravců, žáby, plže, raky atd. Nesmí se požívat krev. Z masa musí být odstraněna. Košer strava je zdravější, nejsou v ní zbytečné bakterie nebo hormony. Taktéž usmrcování zvířete je rituální, zvíře nesmí být zabíjeno ve stresu. Rituální řezník = šochet. Zákaz sportovního lovení zvířat. Neutrální potraviny jsou ovoce a zelenina. Důležitým pravidlem kašrutu je zákaz pojídání masitých a mléčných výrobků současně. Např. svíčková se konzumuje bez smetany. V každé košer kuchyni je obvykle oddělena lednice na masité a mléčné pokrmy.

V hebrejské Bibli nalezneme příkaz **obřízky** hebrejských chlapců na znamení smlouvy s Bohem. Proto každý hoch je 8. den po narození obřezán. Jde o 1. náboženský obřad v životě muže. Je představen obci, dostává požehnání a hebrejské jméno. Příkaz obřízky je starý víc než 3 000 let, do tohoto obřadu byl zasvěcen již praotec Abraham.

Davidova hvězda neboli hexagram, štít krále Davida, jež několik století symbolizuje judaismus, podobně jako kříž křesťanství a půlměsíc islám. Šesticípá hvězda ale není původním židovským symbolem (tím je menora). Znak hvězdy bylo znamení ponížení a hanby za nacismu, znak vyloučení ze společnosti.

Skupina 4 - otázky:

- Co je to mezuzá a kde ji u Židů najdeme?
- Jaké mají Židé symboly?
- Co je to tefilin a co talit (způsob židovské modlitby)?
- Co to znamená košer strava?
- V jakém věku se dělá chlapcům obřízka?
- Jaký mají Židé letopočet?

PŘÍLOHA P V: ŽIDOVSKÁ SYNAGOGA A SVÁTKY.

Skupina 5 - text:

Slovo **Synagoga** pochází z řeckého slova *synagogé* (shromáždění). Centrum náboženského i společenského života. Konají se zde bohoslužby, svatby, *bar micva*. V synagoze se vyučuje, ale i slaví významné svátky. Původní svatyní určenou k modlitbám k Bohu – Stvořiteli, byl Chrám v Jeruzalémě. Byl postaven králem Šalomounem v 10. století př. n. l. Znovu byl vystavěn v 6. století př. n. l. Po jeho zničení Římany v roce 70 n. l. se synagoga stala hlavním symbolem veřejného náboženského života židovské obce. Dříve plnila i úlohu školy a byla zde veřejná jednání židovské obce. Odtud pochází označení „kantor“, který byl nejen učitelem, ale i hudebníkem a zpěvákem.

Nejdůležitějším předmětem v synagoze je svitek Tóry, uložený ve svatostánku. Svatostánek je vždy na východní straně, Židé se modlí směrem k Jeruzalému. Pokud je synagoga užívána k náboženským účelům, svítí zde „věčné světlo“, podobně jako v kostele. Věčné světlo symbolizuje Boží přítomnost. Většinou mají synagogy oddělený prostor pro ženy (*Holešov* – galerie v 1. patře). Bohoslužba nemůže být zahájena, není-li přítomno zbožných 10 mužů. Představený synagogy, je rabín. Velké množství původních synagog lehlo v průběhu 2. světové války popelem. Dochovaných synagog na území ČR je asi 200.

Šabat hraje klíčovou úlohu v běhu života zbožných Židů. Je 7. dnem v týdnu a podle Desatera odděleným a posvěceným od Hospodina. Bůh stvořil svět v šesti dnech a sedmý odpočíval. Šabat nelze chápat jako nic neděláním nebo nějakou volnočasovou aktivitu. Celý sobotní den probíhá jinak, než ostatní, pracovní dny. Šabat má povznášet život, obnovit sílu, přinést pokoj a požehnání. Darovaný čas se tráví modlitbou, studiem, ale i s přáteli, s rodinou.

Svátek světél – Chanuka připomíná historickou událost roku 164 př. n. l. Makabejští tehdy povstali proti náboženskému útlaku za vlády syrského panovníka, který chtěl vymýtit židovské náboženství a přebudovat Jeruzalém na řecké město. Makabejští s povstalcí dobyli Jeruzalém a očistili znesvěcený Chrám. V Chrámu bylo rozsvíceno světlo na menoře, ovšem množství oleje stačilo pouze na jediný den. Menora však vydržela zázrakem svítit celých 8 dnů, než Židé vyrobili olej nový. Na počest této události rozžihají Židé po domácnostech osmiramenný svícen. Oslava Chanuky trvá 8 dnů, každý večer se rozsvěcuje další rameno svícnu – *chanukije*.

Zatímco křesťané v naší zemi slaví Velikonoce, Židé dodržují svoji tradici poutního svátku **Pesah**. 3250 let stará oslava spojená s vysvobozením Židů z otrockého zajetí je spojena též s hodem beránka a nekvašených chlebů. Tehdy klíčovou úlohu sehrál Mojžíš, jeden z největších proroků a učitelů Židovského národa.

Obřadem **Bar Micva** dosahuje náboženské dospělosti chlapec ve 13 letech života. Pro rodinu jde o velkou slavnost. Chlapec je poprvé v synagoze volán k četbě svitků Tóry. Dostává *talit* s trásněmi. Bere na sebe zodpovědnost a nové povinnosti. Dívky dosahují náboženské dospělosti již ve 12 letech. V tradičních nebo ortodoxních společenstvích k četbě volány nejsou. Bohoslužbu v synagoze může vést kdokoli z dospělých mužů starších 13 let. Každý dospělý muž může být vyvolán k Tóře. Vést bohoslužbu je však velmi náročné, proto tento úkol většinou zastává kantor (*chazan*).

Skupina 5 - otázky:

- K čemu slouží synagoga?
- Popiš stavbu synagogy (umístění), uložené předměty a pravidla
- Kdy probíhá u chlapců Bar Micva?
- Popiš nejdůležitější Židovské svátky (Šabat, Chanuka, Pesah a Bar Micva)

PŘÍLOHA P VI: ŽIDÉ A STÁT IZRAEL.

Skupina 6 - text:

Jeruzalém byl vždy centrem judaismu, židovského náboženského života. Stával zde Chrám, na chrámové hoře Moria. Chrám byl ale již 2 krát rozbořen, naposledy Římany v 70. roce n. l. Nebyl již nikdy obnoven, poněvadž Židé byli z Jeruzaléma vyhnáni a většina z nich po 19 století žila rozptýlena (v diaspoře). Poněvadž nebyl Chrám, nebyli ani chrámoví kněží a vůdcovství převzali učení rabíni.

Jeruzalém = město pokoje. Nechal je vystavět král David asi před 3000 lety. Staré – původní město s hradbami je dnes rozděleno na čtvrtě, podle 4 náboženských komunit: křesťanskou, židovskou, muslimskou a arménskou čtvrt'.

V Jeruzalémě vznikl také první židovský chrám – Šalamounův neboli **První chrám**. Chrám byl 2krát zničen (vojskem krále Nebukadnesara, potažmo vojskem císaře Tita). Chrám nemůže být znovu vybudován, neboť na jeho místě vystavěli muslimové Omarovou mešitu. Jediná stojící zeď z původního Chrámu – Zeď nářků je dnes nejposvátnější místo Židů. Původní chrám měl dvojí nádvoří a velesvatyni, kam vstupoval pouze 1 krát za rok velekněz. Ve velesvatyni byla uložena schrána (archa úmluvy). Tu střežili dva cherubíni. Ve schráně byly uloženy původní desky desatera, svitky Tóry a Áronova hůl. V Šalomounově chrámě stál též sedmiramenný svícen (menora), asi 1,5 m vysoký, celý ze zlata. Byl symbolem Izraele. Zřejmě jej odnesli Římané jako svoji kořist, když dobyli Jeruzalémský Chrám v 70 letech n. l. Na Vítězném oblouku v Římě, postaveném na počest vítězství Tita, je reliéf, na kterém Římané odnáší menoru.

V Jeruzalémě je spousta významných památek. Je zde i muzeum Knihy (Bible). Je zde též Jad vašem – jeruzalémský památník obětím šoa (z 5,9 milionů, kteří nepřežili systematické vraždění v továrnách na plyn, bylo 1,5 milionů dětí).

První krok k realizaci myšlenky vzniku **Státu Izrael** učinila Británie již koncem 1. světové války. Dobykla Palestinu z moci Turků a ukončila tak 400 let nadvlády osmanské. Již v roce 1917 se Británie postavila k možnosti zřízení židovského státu kladně. Představa byla o společném soužití Židů a Palestinců, kteří jsou stejného – semitského původu. Palestinu bylo ovšem třeba rozdělit na arabský a židovský stát. Toto přijalo OSN – 29. 11. 1947.

Britské jednotky následně ukončily svůj mandát 14. května roku 1948 a stáhly se z Palestiny. Tohoto dne byl vyhlášen Stát Izrael (Erec Jisrael). Valné shromáždění tím potvrdilo právo Židů na sebeurčení. Toto prohlášení však nebylo a doposud není respektováno okolními arabskými zeměmi.

Skupina 6 - otázky:

- Proč je pro Židy důležitý Jeruzalém a kdo ho vystavěl?
- Popiš historii Prvního chrámu
- Co znamená pojem: žít v diaspoře?
- Popiš historii vzniku Státu Izrael

PŘÍLOHA P VII: PRVNÍ DOJEM.

Osoba	První dojem o osobě na fotografii
1.	
2.	
3.	
4.	
5.	
6.	
7.	
8.	
9.	
10.	

PŘÍLOHA P VIII: ČASOVÁ OSA - STŘEDOVĚK.

ČASOVÁ OSA - STŘEDOVĚK

období	událost
1179 a 1215	3. a 4. lateránský koncil (zřizování ghett)
1144	Židé obviněni z rituálních vražd (Anglie)
1254	Statuta Judeorum a Přemysl Otakar II.
1290	Židé vyhnáni z Anglie
1298	Pogrom v Německu Zničeno 150 židovských obcí
1350	Pogromy za Karla IV. a Václava IV. (morové epidemie)
1421	Židé vypovězeni z Rakouska
1454	Židé vyhnáni z královských měst
16. stol.	Zlatý věk za Rudolfa II.
1670	Židé vyhnáni z Vídně
1689	Požár v pražském ghettu
1724	Plošné sčítání Židů v Čechách
1726	Vydán familantský zákon
1781	Toleranční patent za Josefa II.
1848 - 1919	Období, kdy jsou Židé plnoprávními občany (ghetta zrušena)

PŘÍLOHA P IX: ČASOVÁ OSA - NOVOVĚK.

ČASOVÁ OSA - NOVOVĚK

období	událost
1848	Zrušení ghett
1867	Doba osvícenství Naprostá rovnoprávnost Židů v Evropě
1921	Proběhlo sčítání lidu V Československu žije 35% Němců a 15% Židů
1925	Vychází Mein Kampf
1929	Hospodářská krize v Evropě
1930	Další sčítání lidu Čechů 46%, Němců 31%, Židů 20%
1933	30. ledna 1933 se dostal Hitler k moci
1935	Říšský sněm schválil norimberské zákony
1938	Říjen – zabrání Sudet Německem Křišťálová noc
1939	1. září – začátek 2. světové války Diskriminační norimberské zákony platí i v Protektorátu Čechy a Morava
1941	Židé nemají možnost k vystěhování Začátek deportací do koncentračních táborů
1941 - 1945	HOLOCAUST Vyvraždění 6 milionů evropských Židů
1945	2. září – konec 2. světové války Norimberský proces (osudy: Eichmann, Goebbels, Göring, Heydrich, Heinrich, Hitler, Hess, Höss, Mengele)
2000	Popírači holocaustu
2003	27. leden – Den osvobození Osvětimi byl vyhlášen Dnem památky obětem holocaustu

PŘÍLOHA P X: ČASOVÁ OSA - KARTIČKY.

3. a 4. lateránský koncil

zformuloval protižidovské zákonodárství v Evropě. Mimo jiné Židům nařídil **nosit vnější znamení, žít odděleně od ostatních obyvatel a omezení výkonu některých řemesel** a to pouze pro vlastní potřebu. Židé také mohli vykonávat **peněžní obchod**, který považovala církev za neslučitelný s duchem křesťanství. Dalším povoláním, které mohli Židé vykonávat, bylo shromažďování obnošeného šatstva (**veteš**).

Ghetto

Jedna z nejvýraznějších protižidovských diskriminačních povinností Židů byla **povinnost žít odděleně od ostatních lidí**. Segregace Židů sahá již do 4. století, ale uzákoněna byla výslovně na 3. a 4. lateránském koncilu (1179 a 1215). Bez ohledu na rostoucí populaci zůstávala ghetta stále stejná, což vedlo k obrovskému přelidnění, zvětšené intenzitě nemocí a požárů. Systém ghatt se v téměř celé Evropě uchoval až do 19. století.

Statuta Judeorum

Od 12. století se **Židé považovali za majetek panovníka**. Byli povinni odvádět daně a exotické poplatky (např. daň z mimořádných situací). Panovník se naopak také zavazoval Židy chránit. Dokument Statuta Judeorum vydal Přemysl Otakar II. (1253 – 1278). Vymezoval povinnosti Židů vůči králi, ale také tresty a postihy za útoky na židovské obyvatelstvo.

Židé vyhnání z Anglie

Vyhnání ze země patřilo mezi **tresty nejtěžší**. Roku 1290 byli vypovězeni Židé na 400 let z **Anglie**. Ve 14. století pak museli Židé opustit také **Francii**, dále **Rakousko, Německo, Rusko, Španělsko a Portugalsko**. U nás nesměli více než 400 let vstoupit do měst Brna, Olomouce, Znojma, Uničova, Jihlavy a Uherského Hradiště.

Familiantský zákon

Vrcholnou formou diskriminace Židů ve středověku se stal tzv. familiantský zákon z roku 1726, který vyhlásil Karel VI. V Čechách a na Moravě se **násilně omezovala židovská porodnost**. Oženit se mohl pouze nejstarší syn a ostatní zůstali bez potomků, případně museli opustit zemi. Počet židovských rodin byl v Českých zemích přesně určen zákonem (dle plošného sčítání z roku 1724).

Doba zrovnoprávnění (1848 – 1919)

V 19. století byli Židé konečně **nábožensky, hospodářsky a sociálně zrovnoprávnění**. V roce 1848 byla oficiálně habsburskou monarchií **zrušena ghetta**. Doba francouzské revoluce, vláda Josefa II. i doba osvícenství přinesla Židům řadu úlev. V roce 1867 byla schválena ústava, kde již mají Židé stejná práva, mohou studovat i na vysokých školách, zapojit se do kulturního a politického života a vlastnit půdu. To však přineslo **nové problémy**: Židé nežili v ghettech a začali být vidět. Vznikalo tak nové období antisemitismu.

Mein Kampf

Adolf Hitler se v roce 1923 neúspěšně pokouší o státní převrat a následně je zavřen do vězení, kde napíše své jediné dílo „Mein Kampf“ (Můj boj). V knize popisuje **nadřazenost árijské rasy**, která je nejdokonalejším tvorem na zemi. Hlavním nepřítelem a škůdcem árijské rasy je dle Hitlera Žid (následně Róm a Slovan).

Hospodářská krize v Evropě

Hitler opustil vězení již po prvním roce a na vrchol mu paradoxně pomohla **velká světová hospodářská krize**, při které docházelo ke zbídačování obyvatelstva a společenskému rozpadu německé republiky. Ta již nemohla využívat zahraničních půjček na obnovení poválečného ekonomického růstu.

Adolf Hitler u moci

V roce 1933 se dostala do čela státu národně socialistická strana a **Hitler byl oficiálně jmenován německým kancléřem**. Jeho plán popsany v knize Mein Kampf mohl být uveden okamžitě do praxe. **Útoky proti Židům, propouštění z práce**, zbavování německého občanství, věznění, spalování knih a obchodů bylo na denním pořádku. Židovští vědci, lékaři, právníci, hudebníci a výtvarníci opouštěli po tisících Německo.

Norimberské zákony

Tyto zákony na „ochranu německé krve a německé cti“ byly vyhlášeny na sjezdu strany NSDAP v roce 1935. Zbavily oficiálně Židy všech občanských práv (**zřizování ghatt, zákazy povolání, vyvlastňování židovského majetku, veřejné označení Židů** apod.). Tyto zákony byly stále obnovovány a doplňovány.

Křišťálová noc

Druhým mezníkem protižidovské kampaně byla **noc z 9. na 10. listopad roku 1938**. Tehdy došlo, jako akt pomsty za zavraždění německého diplomata v Paříži, k masové vlně protižidovských bouří. Tato organizovaná a systematická nacistická agrese vešla do historie pod názvem „Křišťálová noc“. Dav v celém Německu a Rakousku **vypálil stovky synagog, tisíce židovských obchodů a zabil desítky Židů**.

Holocaust

Centra vraždění tvořilo **6 velkých vyhlazovacích táborů**. V roce 1941 byl zřízen největší a nejznámější nacistický vyhlazovací tábor **Osvětim II**. Tato „továrna na smrt“ dokázala celkem popravit 1,5 milionu Židů (Poláků a Cikánů) v plynových komorách. Nacistický program masového vyhlazování zde dosáhl nejvyššího stupně dokonalosti. Další vyhlazovací tábory byly: **Chelmno** (320 tisíc obětí), **Majdanek** (200 tisíc obětí), **Belzec** (600 tisíc obětí), **Sobibor** (200 tisíc obětí) a **Treblinka** (900 tisíc obětí).

Norimberský proces

V říjnu roku 1945 začal v Norimberku proces, který měl **soudit jednání jednotlivých nacistů**. Před Mezinárodní vojenský tribunál bylo postaveno celkem **dvaadvacet nejvýznamnějších válečných zločinců**. Dvanáct jich bylo odsouzeno k trestu smrti a sedm dostalo nepodmíněné tresty od 10 let po dožití. Mnoho válečných zločinců však spravedlnosti uniklo.

Popírači holocaustu

První zmínky o tom, že k holocaustu nedošlo a že byla historie zfalšována, se objevily brzy po skončení války. V USA byl také proto založen Institut pro historickou revizi a studia holocaustu. Mnozí Američané nebyli schopni uvěřit tomu, že v civilizované Evropě mohlo dojít k masovému vraždění lidských obětí v plynových komorách. Mezi nejznámější autory veřejně odmítající holocaust patří **David Irving** a jeho teorie o tzv. „osvětimské lži“, za kterou byl dokonce souzen. Antisemitské smýšlení je nadále aktuálním a živým problémem. Počty organizací propagující nacionální smýšlení s prvky antisemitismu a rasismu stále rostou. Pořádají demonstrace, shromáždění, pietní srazy, koncerty apod. **Inspirací popíračů je nenávisť člověka k člověku, biologický odpor k určité rase, etniku, národu nebo náboženství**.

Norimberské zákony u nás (1939-1941)

1939	<p>V PRŮBĚHU ROKU: Židé vyloučeni ze všech spolků a sportovních hřišť.</p> <p>LEDEN: Ve státní službě nesmějí být zaměstnány osoby židovského původu.</p> <p>BŘEZEN: Zákaz výkonu profese židovským advokátům; Zákaz pracovat ve veřejné správě, ústavech a institucích, u soudů a ve školách, zdravotních zařízeních.</p> <p>ČERVEN: Židům se zakazuje prodávat majetek a hospodářské podniky.</p> <p>ČERVENEC: Zákaz výuky židovských dětí na německých obecných a středních školách.</p> <p>SRPEN: Židům zakázáno navštěvovat hostince a kavárny v společném prostoru s árijci; Zákaz vstupu Židů na městské plovárny a veřejná koupaliště.</p> <p>ZÁŘÍ: Zákaz přístupu Židů do německých vysokých škol; Povinnost okamžitě odevzdat rozhlasové přijímače; Zákaz vycházení po 20. hodině.</p> <p>ŘÍJEN: Možnost propustit zaměstnané Židy k prvnímu v měsíci bez udání důvodu.</p> <p>LISTOPAD: Zavedena daň z vystěhování, která činí 25% veškerého majetku emigranta.</p> <p>PROSINEC: Právní zástupci, notáři a soudci jsou povinni u každého majetkového převodu uvést, zda nejsou na právním jednání účastni Židé.</p>
1940	<p>LEDEN: Naprosté vyloučení Židů z hospodářského života.</p> <p>ÚNOR: Povinnost přihlásit stav majetku; Židům zakázány návštěvy divadel a kin.</p> <p>BŘEZEN: Občanské legitimace Židů označeny písmenem J; Židé musí uložit veškeré své cenosti do bankovní úschovy.</p> <p>KVĚTEN: Zákaz přístupu a pobytu Židů ve všech veřejných sadech a zahradách v Praze;</p> <p>ČERVENEC: Zákaz chování holubů Židy; Zákaz jízdy Židů na parnicích.</p> <p>SRPEN: Pro Židy stanovena nákupní doba od 11 do 13 a od 15 do 16.30 hodin; Židům definitivně zakázán vstup do kaváren a restaurací.</p> <p>ZÁŘÍ: Židům zakázán přístup do všech městských lesů v pražském obvodu; Omezení dopravy v tramvajích. Židé smí jezdit jen posledním vozem soupravy.</p> <p>ŘÍJEN: Pražští Židé nesmí dostávat poukázky na šaty.</p> <p>LISTOPAD: Židům zakázáno měnit bydliště a opouštět jeho obvod.</p> <p>PROSINEC: Židům zakázán přístup do některých ulic v centru Prahy.</p>
1941	<p>LEDEN: Židům odňaty telefony; Židům odebrán příděl jablek; Židům je přikázáno odevzdat řidičské průkazy a zakázáno navštěvovat autoškoly.</p> <p>ÚNOR: Židé jsou povinni vrátit rybářské lístky - zákaz rybaření.</p> <p>BŘEZEN: Židé nesmí dostávat poukázky na šaty.</p> <p>ČERVEN: Židé nesmějí dostávat příděly cukru; Židé mohou k holiči pouze od 8 do 10 hodin.</p> <p>ČERVENEC: zákaz manželství mezi Židy a říšskými státními příslušníky; Židům je zapovězený přístup do všech lesů, včetně soukromých.</p> <p>SRPEN: Židům odebrány příděly luštěnin.</p> <p>ZÁŘÍ: Zákaz opustit bez policejního povolení obvod i obec; Židům od 6 let věku nařízená povinnost viditelného označení žlutou židovskou hvězdou; Zákaz vstupu Židů do veřejných knihoven; Zákaz veřejného provozování nebo reprodukování hudby židovských autorů.</p> <p>ŘÍJEN: Židům zakázáno kouřit tabák a obstarávat si tabákové výrobky; Židé smí používat pouze nejnižší třídu vlaků; Židé mají zakázáno odebírat holicí mýdlo; Zákaz poskytnout Židům ovoce a cukrovinky; Zákaz prodat nebo darovat Židům marmelády a džemy; Zákaz prodeje sýrů; Zákaz prodat nebo darovat Židům ryby, drůbež nebo zvěřinu; Židé smí být zaměstnáni pouze ve skupinách, odděleně od ostatních zaměstnanců.</p> <p>LISTOPAD: Židé nesmí odebírat cibuli; mají zakázáno používat autobusy a trolejbusy s výjimkou válečných invalidů a slepců.</p>

Adolf Eichmann (* 1906 † 1962)

se stal jedním z nejdůležitějších organizátorů všech protižidovských opatření. **Byl hlavním organizátorem „konečného řešení“**. Na konci války Eichmann našel azyl v Argentině, kde ho v roce 1960 vypátrala izraelská tajná služba Mosad. Po dopravení do Izraele byl odsouzen a o dva roky později popraven.

Joseph Goebbels (* 1897 † 1945)

byl velmi vzdělaný - studoval na osmi vysokých školách, získal doktorát. V letech 1933 jmenován **ministrem propagandy**. Získává kontrolu nad tiskem, rozhlasem, vzděláváním a kulturou v Německu. V roce 1945 ve věku 47 let spáchal sebevraždu, když nejdříve zabil svou manželku s dětmi.

Herman Göring (* 1893 † 1946)

byl jedním z Hitlerových poradců. Podílel se na **založení gestapa** (tajné státní policie) a stavbě prvních **koncentračních táborů**. Za válečné zločiny odsouzen k smrti. Otrávil se spolknutím kyanidové kapsle ve vězení.

Reinhard Heydrich (* 1904 † 1942)

byl druhým nejvyšším představitelem SS, generál policie, zastupující říšský protektor Protektorátu Čechy a Morava a šéf Hlavního úřadu říšské bezpečnosti (RSHA). Heydrich je považován za **hlavního architekta holocaustu**. Byl na něj spáchán atentát československými parašutisty v Praze, na jehož následky zemřel.

Heinrich Himmler (* 1900 † 1945)

byl říšský vedoucí SS, **ministr vnitra a šéf gestapa**. V roce 1933 zřídil první koncentrační tábor v Dachau u Mnichova. Byl fanatickým rasistou a propagátorem árijské rasy – nadčlověka. V roce 1941 **byl pověřen „konečným řešením židovské otázky“**. Pod jeho vedením se koncentrační tábory přeměnily na tábory smrti. Byl pro naprosté vyhlazení všech Židů, Slovanů a Romů (tzv. podlidí). Po odhalení totožnosti v anglickém zajetí spáchal sebevraždu.

Adolf Hitler (* 1889 † 1945)

se v roce 1934 stal **neomezeným vládcem Německa** a mohl začít uplatňovat svůj program popsáný v knize Mein Kampf. Jeho silný antisemitismus spolu s demagogií a populismem mu pomohl vytvořit obraz veřejného nepřítele a vyvrcholil v holocaust. **Milióny lidí poslal do koncentračních táborů**. Porážen až po 11 letech spojeneckými armádami. Zastřelil se ve svém berlínském podzemním krytu společně se svojí novomanželkou Evou Braunovou. Jejich těla byla následně polita benzínem a spálena.

Rudolf Hess (* 1894 † 1987)

byl po puči v roce 1924 Hitlerovým spoluvězněm, který se podílel na sepsání jeho knihy Mein Kampf. Po Hitlerově nástupu k moci se stal jeho **osobním tajemníkem**, následně říšským ministrem. O jeho utajené mírové cestě do Velké Británie v roce 1941 se vede hodně spekulací. V Anglii byl uvězněn, a proto se nezúčastnil největšího německého vraždění. Po válce byl v Norimberku odsouzen na doživotí. Ve vězení v 93 letech zemřel dle pitvy na uškrcení (sebevražda nebo poprava). **Výročí jeho smrti (17. 8.) bývá hojně využíváno neonacistickým hnutím** k oslavování nacismu.

Rudolf Höss (* 1900 † 1947)

byl Himmlerem jmenován do funkce **velitel tábora Osvětim**. Měl na starosti přeměnu koncentračního tábora na tábor vyhlazovací. Dohlížel na výstavbu plynových komor a krematorií. Osobně se podílel při likvidaci asi 400 tisíců maďarských Židů. Odsouzen k trestu smrti oběšením. Symbolicky byla poprava uskutečněna za krematoriem číslo jedna v Osvětimi.

Josef Mengele (* 1911 † 1979)

byl **nacistickým lékařem** v koncentračním táboře Osvětim. Prováděl zde na vězňích morbidní a sadistické experimenty. Jeho brutálních pokusů se účastnili hlavně děti, čímž si vysloužil přezdívku **Anděl smrti**. Po válce utekl z Německa do Brazílie, kde náhodou v roce 1979 utonul při plavání.

PŘÍLOHA P XI: DOTAZNÍK.

NÁZEV PŘEDNÁŠKY	DATUM KONÁNÍ	MÍSTO KONÁNÍ
Židé a holocaust		

Líbila se ti přednáška:

Co ses dozvěděl/a nového:

Co pro tebe bylo zajímavé (překvapivé):

Byla pro tebe probíraná látka obtížná na pochopení?

Chtěl/a by ses dozvědět o nějakém tématu více:

Je nějaká věc (historická událost), které jsi nerozuměl/a:

Děkuji ti za vyplnění tohoto dotazníku.

PŘÍLOHA P XII: DALŠÍ INFORMAČNÍ ZDROJE.

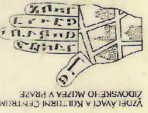
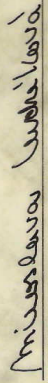

Monografie:

- *Antisemitismus v posttotalitní Evropě*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Franze Kafky. 1993. 254 s. ISBN 80-901456-0-4.
- BREITMAN, R. *Architekt „konečného řešení“: Himmler a vyvraždění evropských Židů*. 1. vyd. Praha: Argo. 2004. 356 s. ISBN 80-7203-629-7.
- FISHBANE, M. A. *Judaismus: Zjevení a tradice*. 3. vyd. Praha: Prostor. 2003. 192 s. ISBN 80-7260-086-9.
- FRANKOVÁ, A. a kol. *Historie Židů v Čechách a na Moravě: Od emancipace do současnosti*. 1. vyd. Praha: Židovské muzeum v Praze. 2005. 80 s. ISBN 80-85608-96-0.
- HOFMAN, A., HEUEROVÁ, R. *Ze židovského ghetta (pověsti, legendy a vyprávění)*. 1. vyd. Praha: Volvox Globator. 1996. 271 s. ISBN 80-7207-010-X.
- MAREŠ, M. *Pravicový extremismus a radikalismus v ČR*. Brno: Společnost pro odbornou literaturu Barrister & Principal, 2003. 656 s. ISBN 80-86598-45-4.
- NEWMAN, J., SIVAN, G. *Judaismus od A do Z: Slovník pojmů a termínů*. 1. vyd. Praha: Sefer, 1998. 300 s. ISBN 80-900895-3-4.

Internetové zdroje:

- <http://glosy.info/>
- <http://www.antifa.cz>
- <http://www.edu.cz>
- <http://www.holocaust.cz>
- <http://www.jewishmuseum.cz/>
- <http://www.jewishmuseum.cz/vkc/>
- <http://www.multikultura.cz>

PŘÍLOHA XIII: KOPIE OSVĚDČENÍ O ABSOLVOVÁNÍ SEMINÁŘE PRO LEKTORY ŽIDOVSKÉHO MUZEA.

 <p>Vzdělávací a kulturní centrum Židovského muzea v Praze Malselova 15, 110 00 Praha 1 tel. 222 325 172, fax 222 318 856 e-mail: education@jewishmuseum.cz http://www.jewishmuseum.cz</p>	 <p>OSVĚDČENÍ vydává o úspěšném absolvování semináře pro učitele</p>
<p>ŽIDÉ, DĚJINY A KULTURA pořádaného ve spolupráci s Mezinárodním křesťanským velvyslanectvím Jeruzalém (ICEJ) pro lektory v rámci projektu vzdělávání o antisemitismu a holocaustu „Všichni jsme lidi“</p>	<p>pro: Bc. Adama Hrdého</p>
<p>počet absolvovaných hodin: 16</p>	<p>konaného ve dnech: 15. a 16. září 2008 v Praze</p>
<p>Vzdělávací projekt je akreditován pro Vzdělávací a kulturní centrum Židovského muzea v Praze pod č. 23 468/2006-25-512 Toto osvědčení opravňuje držitele k pořádání samostatných přednášek na školách v rámci uvedeného projektu.</p>	<p> Miroslava Ludvíková Vedoucí Vzdělávacího a kulturního centra ŽMP</p>
	<p> Mojmír Kallus Předseda české pobočky ICEJ</p>